

**საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა
მეორე ეროვნული პროგრამა
(2012-2016)**

თბილისი 2012

წინასიტყვაობა

1993 წელს გარემოს დაცვის მინისტრების პან-ევროპულ კონფერენციაზე (ლუცერნი, შვეიცარია) მიღებულ იქნა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების გარემოს დაცვის პროგრამა, რომელშიც დასახული მიზნების მისაღწევად ქვეყნებმა აიღეს ვალდებულება პერიოდულად შეიმუშაონ და განახორციელონ გარემოს დაცვის ეროვნული პროგრამა. ასევე, 1996 წელს მიღებული კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ მოითხოვს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის რეგულარული, ხუთწლიანი პერიოდით შემუშავებასა და განხორციელებას.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და მისი მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით 2000 წელს მიღებული იქნა საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა (საქართველოს პრეზიდენტის 2000 წლის 20 მაისის №191 ბრძანებულება „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის დამტკიცების შესახებ“), რაც, თავის მხრივ, განპირობებული იყო საქართველოს კონსტიტუციიდან, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებიდან და საქართველოს კანონმდებლობიდან გამომდინარე ვალდებულებების შესრულების აუცილებლობით. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამის მიღებით საფუძველი ჩაეყარა ამ სფეროში საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებთან და მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებთან საქართველოს თანამშრომლობის თვისებრივად ახალ ეტაპს.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის შემუშავების პროცესი დაიწყო 2010 წელს საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს საერთო კოორდინაციით, ყველა დაინტერესებულ უწყებასთან მჭიდრო თანამშრომლობით და ჰოლანდიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით. ჩამოყალიბდა სამუშაო ჯგუფი, რომელსაც დაევა დაინტერესებულ მხარეებთან მჭიდრო თანამშრომლობის საფუძველზე, მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი პრობლემებისა და მათი გადაჭრის ღონისძიებათა გამოვლენა გამჭვირვალე და რაციონალური კრიტერიუმების საფუძველზე. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა ოფიციალური დოკუმენტია, რომელშიც წარმოდგენილია საქართველოს გეგმები გარემოს დაცვის სფეროში 2012-2016 წლებისათვის.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის შემუშავება რამდენიმე ეტაპად წარმართა: გარემოსდაცვითი გამოწვევების გამოვლენა; მნიშვნელოვანი პრობლემების იდენტიფიკაცია; მათი დაძლევის ღონისძიებების შემუშავება; ეროვნული პროგრამით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა განხორციელების ვადებისა და მათი ღირებულების განსაზღვრა.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის შემუშავებისას გათვალისწინებულ იქნა პირველი ეროვნული პროგრამისა და მისი შემდგომი განხორციელების პროცესში შექმნილი გამოცდილება, გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის, ენერგეტიკის, სოფლის მეურნეობისა და საქართველოს ეკონომიკის სხვა სფეროებში ჩატარებული კვლევებისა და ანალიზის შედეგები, რომლებიც პირდაპირ ან ირიბად ასახავენ საქართველოს გარემოს მდგომარეობას, ასევე 2004 წლიდან საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები და საქართველოს მთავრობის სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები.

საქართველოს გარემოს დაცვის მინისტრი

გიორგი ნაჩიძე

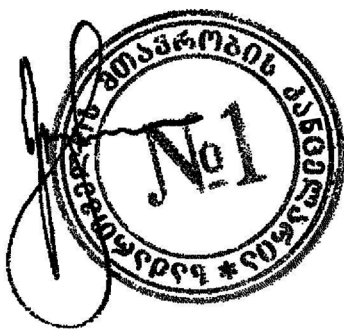
საქართველოს მთავრობის ბანკარგულება

№127 2012 წლის 24 იანვარი ქ. თბილისი

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე
ეროვნული პროგრამის დამტკიცების შესახებ

“გარემოს დაცვის შესახებ” საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-5 პუნქტის “ბ” ქვეპუნქტის შესაბამისად, საქართველოს გარემოს დაცვისა და მისი მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით დამტკიცდეს თანდართული “საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა”

პრემიერ-მინისტრი

ნიკა გილაური

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო გამოხატავს უდიდეს მადლიერებას ჰოლანდიის მთავრობის და ასევე პროექტის კოორდინატორის ბატონ რობ კრამერსის მიმართ, რომელთა დახმარებით და აქტიური თანამშრომლობით შესაძლებელი გახდა საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის სათანადო დონეზე მომზადება. ასევე, მადლობას ვუხდით იმ უცხოელ და ქართველ სპეციალისტებს, რომელთა როლი მნიშვნელოვანია წინამდებარე დოკუმენტის შემუშავებაში.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის მომზადების პროცესს ხელმძღვანელობდნენ:

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო

გიორგი ხაჩიძე – მინისტრი
გიორგი ზედგინიძე – მინისტრის მოადგილე

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო

გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და საერთაშორისო ურთიერთობების დეპარტამენტი

ნინო თხილავა – დეპარტამენტის უფროსი, პროექტის ეროვნული კოორდინატორი
თორნიკე ფულარიანი – გარემოსდაცვითი პოლიტიკის სამმართველოს უფროსი
ნინო ჩიქოვანი – გარემოსდაცვითი პოლიტიკის სამმართველოს მთავარი სპეციალისტი

გარემოს ინტეგრირებული მართვის დეპარტამენტი

მიხეილ თუშიშვილი – დეპარტამენტის უფროსი

პროგრამის მომზადების პროცესში ჩართული პირები:

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო:

ბერიძე ტატო, გაფრინდაშვილი მერაბ, გელაშვილი თამარ, გოხელაშვილი ნინო, გურგულიანი ირმა, კორძახია ქეთევან, ლაზრიევი გრიგოლ, ლეჟავა ირაკლი, ლომთაძე ზაალ, მაკაროვა მარინა, მეგრელიძე ირაკლი, მრეველიშვილი მარიამ, პატარიძე თამარ, რუსაძე ანა, სიფრაშვილი თეა, ქარცივაძე იოსებ, ლლონტი დიმიტრი, შარაშიძე ნინო, შაშკინა ოლგა, შველიძე ივანე, შონვაძე გიორგი, ჩალათაშვილი მერაბ, ჩანქსელიანი ალვერდ, ჩიკვილაძე ხათუნა, ცხადაძე ნინო, წერეთელი მაკა, წერეთელი ემილ, ჭიბაშვილი პაატა, ჭითანავა რამაზ, ჭოჭუა რუსუდან, ჯავახაძე შალვა.

ადგილობრივი ექსპერტები:

ბაკურაძე თამარ, ბუდალაშვილი ავთანდილ, გოგალაძე ხათუნა, გუგუშვილი თამარ, თოდუა ლია, მცხვეთაძე ილია, შარაბიძე მერაბ, შვანგირაძე მარინა, ძნელაძე მალხაზ, ჯიჯეიშვილი ზაზა.

საერთაშორისო ექსპერტები:

ჰანს ვან ზისტი
მარჩ ნელემანსი
რობ ბუსინკი
მონიკა ვან დერ სტრაატენ-ცვაიერსი
ლორენს ჯონს-ვოლტერსი
ანდრე პეტერს ვიიმი
კიის დენ ჰერდერი
ჰენკ სტერკი

დოკუმენტის მომზადების პროცესში კონსულტაციებში მონაწილე სამთავრობო ორგანიზაციები:

საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო

საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო

საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო

დოკუმენტის მომზადებაში ასევე მონაწილეობდნენ არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტების წარმომადგენლები.

**საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა
მეორე ეროვნული პროგრამა
(2012-2016)**

შემაჯამებელი რეზიუმე

„ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი“ – განსაზღვრულია საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლში. კონსტიტუციის ეს დებულება ქმნის გარემოს დაცვის პოლიტიკის შემუშავებისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის საფუძველს.

საქართველო ეკონომიკური აღმავლობის გზას ადგას. ეკონომიკური განვითარება ქვეყნის კეთილდღეობის საფუძველია, თუმცა, ამავდროულად, ეს პროცესი ზეწოლას ახდენს ბუნებრივ რესურსებსა და გარემოზე. შესაბამისად, ეკონომიკის მდგრადი განვითარება მნიშვნელოვანია ქვეყნისათვის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარების თვალსაზრისითაც. გარდა ამისა, საქართველო მრავალი საერთაშორისო ხელშეკრულების მხარეა, რომლებიც, ერთის მხრივ, გარკვეულ ვალდებულებებს აკისრებენ ქვეყანას, ხოლო, მეორეს მხრივ, გზას უხსნიან მას საერთაშორისო დონეზე დაგროვილი სამეცნიერო და მეთოდოლოგიური გამოცდილების დანერგვისა და ამისათვის საჭირო ფინანსური რესურსების მოპოვებისაკენ.

2007-2009 წლების გარემოს მდგომარეობის შესახებ, ეროვნული ანგარიშის მიხედვით, საქართველოში გარემო გარკვეულ ზეწოლას უკვე ექვემდებარება. შესაბამისად, საჭიროა მდგრადი განვითარების მიდგომების შემოღება, რომლის დროსაც ეკონომიკური განვითარება, გარემოს დაცვა და სოციალური საკითხები დაბალანსებულია. მდგრადი განვითარება საქართველოს წინსვლისა და საქართველოს მოსახლეობის კეთილდღეობის გადამწყვეტი წინაპირობაა გრძელვადიან პერსპექტივაში.

გარემოს დაცვითი პრობლემების გადაჭრა საკმაოდ ხანგრძლივი პროცესია. მომავალში დაბინძურებული გარემოს აღდგენისთვის საჭირო მაღალი დანახარჯები შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული დღეს მიღებული სწორი გადაწყვეტილებებით. თავის მხრივ, გრძელვადიანი მიზნების მიღწევა მხოლოდ მოკლევადიანი და დროული ღონისძიებების განხორციელების გზითაა შესაძლებელი. მრავალი გარემოსდაცვითი პრობლემა ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია და საჭიროა ინტეგრირებული მიდგომა. შესაბამისად, ეროვნული პროგრამა არის მწვავე პრობლემების გადაჭრისა და საქართველოს ბუნებრივი რესურსების დაცვის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი ეკონომიკურად მომგებიანი ღონისძიებების განხორციელების გზით. წინამდებარე დოკუმენტი წარმოადგენს სწორედ ასეთ პროგრამას 2012-2016 წლებისათვის.

გრძელვადიანი და მოკლევადიანი მიზნები, ასევე თითოეული მიზნის მისაღწევად საჭირო ღონისძიებები წარმოდგენილია 11 თემატური სფეროსათვის. თითოეულ თემატურ თავში წარმოჩენილია ძირითადი პრობლემები და მათი გამომწვევი მიზეზები, დაინტერესებული მხარეები, დღემდე გატარებული ღონისძიებები, ეროვნული და საერთაშორისო პროცესები და საკანონმდებლო ბაზის შეფასებები. თითოეული თავი სრულდება ცხრილით, რომელშიც ნათლად არის გაწერილი საქმიანობები, კონკრეტულ საქმიანობაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურები და სავარაუდო ხარჯები. ცხრილებში ასევე მითითებულია დაფინანსების პოტენციური წყაროები და შესრულების ინდიკატორები.

თერთმეტი დარგობრივი თავი და თითოეული სფეროსათვის დასახული გრძელვადიანი მიზნები წარმოდგენილია №1 ცხრილში.

დარგობრივი მიმართულებები	გრძელვადიანი (20-წლიანი) მიზნები
წყლის რესურსები	ადამიანის ჯანმრთელობისა და წყლის ეკოსისტემებისათვის წყლის უსაფრთხო და საკმარისი რაოდენობის უზრუნველყოფა
ატმოსფერული ჰაერის დაცვა	ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსთვის უსაფრთხო ჰაერის ხარისხის მიღწევა
ნარჩენები და ქიმიური ნივთიერებები	ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის დანერგვა
შავი ზღვა	შავი ზღვის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება
ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები	საქართველოს უნიკალური ეკოსისტემების, სახეობათა მრავალფეროვნების და გენეტიკური რესურსების დაცვის და რეაბილიტაციის უზრუნველყოფა
სატყეო მეურნეობა	ტყეების საერთო ფუნქციონალური მდგომარეობის გაუმჯობესება მდგრადი სატყეო მეურნეობის განვითარების გზით
მიწის რესურსები	საუკეთესო შესაძლო მიწათსარგებლობის პრაქტიკის დანერგვა მიწის რესურსების მდგრადი მართვის გზით
მინერალური რესურსები	გარემოსა და ადამიანთა ჯანმრთელობის დაცვა მინერალური რესურსების მოპოვებისას გარემოზე მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედებისაგან და საქართველოს მთელი მოსახლეობის უსაფრთხო სასმელი წყლით უზრუნველყოფა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა ამ პროდუქტით საერთაშორისო ბაზარზე შესვლის გზით
კატასტროფები	ადამიანური მსხვერპლის, ადამიანის ჯანმრთელობისა და ეკოსისტემებზე შესაძლო ზიანის და ეკონომიკური ზარალის მინიმუმამდე დაყვანა
ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება	ადამიანის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა
კლიმატის ცვლილება	საქართველოს მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა კლიმატის ცვლილების მიმართ საადაპტაციო ღონისძიებების გატარების გზით და სათბურის გაზების ემისიების შემცირება

გარდა ამისა, წინამდებარე პროგრამაში წარმოდგენილია რამდენიმე ურთიერთგადამკვეთი საკითხი: გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და ნებართვების გაცემის სისტემა, კანონალსრულება, გარემოსდაცვითი განათლება, მონიტორინგი, გადაწყვეტილებების მიღებისათვის საჭირო სამეცნიერო ბაზა და გეოინფორმაციული სისტემები. და ბოლოს, დოკუმენტში მიმოხილულია ცენტრალური ხელისუფლების სხვადასხვა სტრუქტურებს, ასევე ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის პოლიტიკის კოორდინირების მნიშვნელობა გარემოსდაცვითი პრობლემების ეფექტიანად გადაჭრისთვის.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (გდმეპ-2) განხორციელება მოითხოვს ქმედებებს როგორც მთავრობის, ისე კერძო სექტორისა და საზოგადოების მხრიდან. იგი ასევე მოითხოვს სხვადასხვა სექტორებში მომუშავე ადამიანების გაცნობიერებას სხვადასხვა საქმიანობებით გარემოსათვის მიყენებული ზიანის შესახებ. მისი განხორციელებისათვის ასევე მნიშვნელოვანია საერთაშორისო დახმარება. მომდევნო წლებისათვის შემუშავებული მსგავსი პროგრამები დასახავენ შემდგომ მიმართულებებს საქართველოს მოსახლეობისათვის მომავალში ჯანსაღი გარემო პირობებისა და ბუნებრივ და კულტურულ მემკვიდრეობაზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით, როგორც ეს საქართველოს კონსტიტუციითაა განსაზღვრული.

როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, გდმეპ-2 მოიცავს 2012-2016 წლებს. საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ მოითხოვს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის ყოველ 5 წელიწადში ერთხელ მომზადებას. შესაბამისად, შემდეგი პროგრამა – გდმეპ-3 უნდა მომზადდეს 2017-2021 წლებისათვის. გდმეპ-2-ს განხორციელების შედეგები და სხვა შესაბამისი დოკუმენტები, შექმნიან საფუძველს გდმეპ-3-ის შემუშავებისათვის.

შინაარსი

შესავალი.....	10
თავი 1. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ისტორია საქართველოში.....	15
თავი 2. წყლის რესურსები.....	20
თავი 3. ატმოსფერული ჰაერის დაცვა.....	27
თავი 4. ნარჩენები და ქიმიური ნივთიერებები.....	32
თავი 5. შავი ზღვა.....	39
თავი 6. ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები.....	44
თავი 7. სატყეო მეურნეობა.....	55
თავი 8. მიწის რესურსები.....	63
თავი 9. მინერალური რესურსები.....	67
თავი 10. კატასტროფები.....	72
თავი 11. ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება.....	82
თავი 12. კლიმატის ცვლილება.....	88
თავი 13. ურთიერთგადამკვეთი საკითხები.....	94
თავი 14. პოლიტიკის ინტეგრაცია.....	97
დანართი. აბრევიატურები.....	100

შესავალი

ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოში ცხოვრების უფლება საქართველოს კონსტიტუციითაა განსაზღვრული. კონსტიტუციაში ნათქვამია: „ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი“ (მუხლი 37). ამასთანავე, კონსტიტუცია თითოეულ მოქალაქეს ავალდებულებს, „გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს“. საქართველოს კონსტიტუცია, რომელსაც უპირატესი იურიდიული ძალა აქვს ნებისმიერ შიდა-სახელმწიფოებრივ საკანონმდებლო აქტთან თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან მიმართებაში, ქმნის სახელმწიფო მოწყობის ზოგად ჩარჩოს და ნებისმიერი სამართლებრივი აქტი (პოლიტიკური/სტრატეგიული დოკუმენტი) მას უნდა შეესაბამებოდეს.

2004 წლის შემდეგ საქართველოს მთავრობა ატარებს რადიკალურ რეფორმებს მრავალ საკვანძო სექტორში. ეკონომიკის ლიბერალიზაცია და ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და შესაფერისი საინვესტიციო გარემოს შექმნა, სამუშაო ადგილების შექმნა, სწრაფი ინფრასტრუქტურული განვითარება და ენერგოუსაფრთხოება წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის მთავარ პოლიტიკურ პრიორიტეტებს. მდგომარეობის გაუმჯობესება და დადებითი ტენდენციები უკვე სახეზეა. თუმცა ამ ინიციატივებმა შესაძლებელია ზეწოლა მოახდინოს გარემოსა და ბუნებრივ რესურსებზე და მდგრადი განვითარების პრინციპების გათვალისწინების გარეშე ქვეყანა მომავალში შეუქცევადი გარემოსდაცვითი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდეს.

მდგომარეობას მნიშვნელოვნად ართულებს ის ფაქტი, რომ საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 20% ოკუპირებულია. შესაბამისად, ვერ ხერხდება ოკუპირებულ რეგიონებში (აფხაზეთი, საქართველო და ცხინვალის რეგიონი, საქართველო) სახელმწიფო კონტროლი და სხვა შესაბამისი ღონისძიებების გატარება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის სფეროში.

საქართველოს მზადყოფნას და სურვილს, დანერგოს იქნეს მდგრადი განვითარების მიდგომები, ხაზი გაუსვა საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა თავის გამოსვლებში 2009 წლის დეკემბერში კოპენჰაგენში (დანია) და შემდგომში – 2010 წლის დეკემბერში კანკუნში (მექსიკა) ჩატარებულ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის კონფერენციებზე.

რა არის მდგრადი განვითარება?

მდგრადი განვითარების განმარტების მრავალი ვერსია არსებობს, თუმცა ამ ტერმინის ყველაზე გავრცელებული განმარტება ბრუნდტლანდის ანგარიშიდან¹ მოდის, რომელშიც ნათქვამია, რომ „მდგრადი განვითარება არის ისეთი განვითარება, რომელიც აკმაყოფილებს თანამედროვე თაობის საჭიროებებს მომავალი თაობების საჭიროებების გათვალისწინებით“. მდგრადი განვითარება, რომელიც სოციალური, გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური ასპექტების დაბალანსებული ურთიერთქმედებაა, ეკონომიკური განვითარებისთვის ხელშემწყობი საშუალებაა და არა ბარიერი. შესაბამისად, მდგრადი განვითარება წარმოადგენს ნებისმიერი ქვეყნის სტაბილური განვითარების მნიშვნელოვან წინაპირობას და გამონაკლისი არც საქართველოა.

რატომ გვჭირდება გარემოსდაცვითი პოლიტიკა და პროგრამა?

საქართველოში მრავალი გარემოსდაცვითი პრობლემაა, რომელთა გადაჭრა ქვეყანაში დღეს არსებული საშუალებებით რთულია. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკური განვითარება კიდევ უფრო ზრდის ზეწოლას გარემოსა და ბუნებრივ რესურსებზე და აღრმავებს პრობლემებს, თუ შესაბამისი ღონისძიებები არ არის დროულად გატარებული. ამდენად, აუცილებელია არსებობდეს კონკრეტული გეგმა, რომელიც გამოავლენს დღეისთვის არსებულ ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემებს და დასახავს მათი გადაჭრის ღონისძიებებს, ასევე დასახავს შედარებით გრძელვადიან მიზნებს.

¹ ანგარიში, რომელიც შემუშავებულ იქნა ბრუნდტლანდის კომისიის მიერ, რომელსაც ოფიციალურად გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისია ეწოდება.

მდებარეობა

საქართველო მდებარეობს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. ქვეყანას ჩრდილოეთიდან ესაზღვრება რუსეთის ფედერაცია, სამხრეთ დასავლეთიდან – თურქეთი, სამხრეთიდან – სომხეთი და აღმოსავლეთიდან აზერბაიჯანი. საქართველოს ფართობია 69,875 კმ² და იგი წარმოდგენილია მრავალი კლიმატური ზონით სუბტროპიკული და ნახევრად არიდული რეგიონების ჩათვლით. ალპური კლიმატი იწყება დაახლოებით 2,100 მეტრიდან.

ბუნებრივი რესურსები

საქართველოში 26 000-ზე მეტი მდინარეა, რომელთა ნაწილი შავ ზღვაში, ხოლო ნაწილი აზერბაიჯანის გავლით კასპიის ზღვაში ჩაედინება. ელექტროენერჯის 80%-ზე მეტი ჰიდროელექტროსადგურებზე გამოიშვება, რაც ქვეყნის ჰიდროენერჯო პოტენციალის მხოლოდ 18%-ია. საქართველო მდიდარია მიწისქვეშა წყლის რესურსებითაც. მტკნარი მიწისქვეშა წყლების საერთო მოცულობა დაახლოებით 24 მილიონ მ³ შეადგენს. მტკნარი წყლის მარაგებია ასევე საქართველოში არსებულ 800-ზე მეტ ტბაში.

საქართველოს ტერიტორიის 40% ტყის მასივებითაა დაფარული. 2010 წლის მდგომარეობით, ქვეყანაში 50 დაცული ტერიტორიაა (14 ნაკრძალი, 8 ეროვნული პარკი, 14 ბუნების ძეგლი, 12 ალკეთილი და 2 დაცული ლანდშაფტი), რომელთა საერთო ფართობი 493 988 ჰა-ს შეადგენს და ქვეყნის მთელი ტერიტორიის 7.1%-ს მოიცავს.

წიაღისეული

ძირითად მინერალურ რესურსს საქართველოში წარმოადგენს მანგანუმი (222 მლნ ტ), სპილენძი (341,000 ტ), ქვანახშირი (1 მლრდ ტ) და ოქრო (37.6 ტ). ნავთობის დადგენილი მარაგები 580 მილიონ მ3, ხოლო ბუნებრივი აირის 125 მილიონ მ3 შეადგენს.

დემოგრაფია

საქართველოს მოსახლეობა 4.4 მილიონია, საიდანაც 83.8% ეთნიკური ქართველები არიან. მოსახლეობის საშუალო სიმჭიდროვე 71 ადამიანი კვადრატულ კილომეტრზე. თუმცა სიმჭიდროვე მნიშვნელოვნად განსხვავებულია რეგიონების მიხედვით. ყველაზე მჭიდროდაა დასახლებული საქართველოს დედაქალაქი – თბილისი, სადაც ოფიციალური მონაცემებით 1, 272,000 მოსახლე ცხოვრობს.

ეკონომიკური ინდიკატორები

ბოლო პერიოდში საქართველოში შესამჩნევი ეკონომიკური ზრდა დაფიქსირდა. ეკონომიკური ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი – 12.3% 2007 წელს იყო, ხოლო 2004-2007 წლებში ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის რეალურმა ზრდამ 34.7% შეადგინა. ამასთან, მშპ ერთ სულ მოსახლეზე 2003-2008 წლებში \$919.0-იდან \$2921.1-მდე გაიზარდა. მშპ-ის ზრდის ტენდენცია შენედა 2008 წელს რუსეთ-საქართველოს ომისა და გლობალური ეკონომიკური კრიზისის გამო. თუმცა, მიუხედავად გლობალური ფინანსური კრიზისისა და ავვისტოს ომისა, საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი 2008 წელს 19 074,9 მლნ. ლარს (12 800,5 მლნ. აშშ დოლარს) გაუტოლდა, ხოლო მშპ-ის რეალური ზრდის ტემპმა 2.3%-ს მიაღწია, მაშინ, როდესაც სხვა ქვეყნებმა, მათ შორის, განვითარებულმა ქვეყნებმა, სერიოზული ეკონომიკური ვარდნა განიცადეს მშპ-ის უარყოფითი ზრდის ტემპით. ეკონომიკური აღმავლობის ტენდენცია 2009 წელს მშპ-ის 3.8%-იანი კლების შემდგომ, 2010 წელს დაფიქსირდა და ზრდის ტემპმა 6.4% შეადგინა.

გაეროს განვითარების პროგრამის 2009 წლის ანგარიშის მიხედვით, 2007 წელს სა ქართველო ადამიანის განვითარების ინდექსის მიხედვით (0.778) 89-ე ადგილს იკავებდა 182 ქვეყანას შორის.

ხელისუფლება

სახელმწიფოს მეთაურია არჩეული პრეზიდენტი. ხელისუფლების აღმასრულებელი შტო წარმოდგენილია 16 სამინისტროთი. მთავრობაში შედის სამი სახელმწიფო მინისტრი, 16 მინისტრი და ხელმძღვანელობს პრემიერ-მინისტრი.

ხელისუფლების საკანონმდებლო შტო – საქართველოს პარლამენტი ერთპალატიანია და მასში 150 წევრია.

სასამართლო ხელისუფლება შედგება საერთო სასამართლოების სისტემისაგან (საქალაქო (რაიონული), სააპელაციო სასამართლოები და უზენაესი სასამართლო) და საკონსტიტუციო სასამართლოსაგან.

საქართველოში 69 თვითმმართველი ერთეული და 2 ავტონომიური რესპუბლიკაა (აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკები).

საქართველოში არსებული ეროვნული გეგმები გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სფეროში უმეტესად სექტორულია, როგორცაა მაგალითად, ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებული საკითხები უფრო მკაფიოდ უნდა იქნეს ასახული ქვეყნის პრიორიტეტების განმსაზღვრელ სხვადასხვა სტრატეგიულ დოკუმენტებში. შესაბამისად, მიზანშეწონილია ერთიანი და თანმიმდევრული დოკუმენტის არსებობა, რომელშიც კარგად იქნება ილუსტრირებული გარემოს დაცვისა და სხვა სექტორების ურთიერთკავშირები საერთო ეკონომიკური განვითარების კონტექსტში, ასახული იქნება ეროვნული პრიორიტეტები და გათვალისწინებული –სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ინტერესები გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის სფეროში.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (გდმეპ-2) ფუნქცია

გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემების ფონზე ქვეყანაში გარემოს დეგრადაცია და ბუნებრივი რესურსების არარაციონალური მოხმარება მნიშვნელოვან რისკს შეუქმნის ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებასა და საქართველოს მოსახლეობის კეთილდღეობას. მიწის ეროზია, წყლისა და ჰაერის დაბინძურება, უკანონო ჭრები და ტყის დეგრადაცია იმ გარემოსდაცვითი პრობლემების მხოლოდ რამდენიმე მაგალითს წარმოადგენს, რომლებიც აქტუალურია დღეს საქართველოში. ძირითადი გარემოსდაცვითი პრობლემების ჩამონათვალი წარმოდგენილია ცხრილში (იხ. ცხრილი №1)

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა ოფიციალური დოკუმენტია, რომელშიც წარმოდგენილია საქართველოს გეგმები გარემოს დაცვის სფეროში 2012-2016 წლებისათვის. ნათელია, რომ დროის ეს მონაკვეთი არ არის საკმარისი ყველა გარემოსდაცვითი პრობლემის გადასაჭრელად. ამის გამო პროგრამა სახავს გრძელვადიან ამბიციებსაც და, შესაბამისად, ქმნის სამომავლო გარემოსდაცვითი დაგეგმარების კარგ საფუძველს. აღიარებს რა, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების აუცილებლობას, დოკუმენტში აქცენტი გაკეთებულია მდგრად განვითარებაზე და არა ამკრძალავ პერსპექტივებზე.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების გარემო არ არის ერთმანეთისაგან იზოლირებული, დოკუმენტში სათანადო ყურადღება ეთმობა ტრანსსასაზღვრო საკითხებსაც, როგორცაა, მაგალითად, შავ ზღვასთან, ტრანსსასაზღვრო მდინარეებთან, ატმოსფერულ ჰაერთან და სხვა სექტორებთან დაკავშირებული პრობლემები და მათი გადაჭრის ღონისძიებები.

გდმეპ-2 ერთ-ერთი მიზანია გააძლიეროს საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და ინსტიტუციური ჩარჩო ყველა დონეზე და, შესაბამისად, შექმნას ევროკავშირთან დაახლოების კარგი საფუძველი. გდმეპ-2-ის განხორციელების პროცესი ხელს შეუწყობს პარტნიორობას ყველა ეკონომიკურ ერთეულს შორის (სახელმწიფო, კერძო და არასამთავრობო სექტორები). ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება დასკვნის სახით აღინიშნოს, რომ გდმეპ-2 ქმნის მყარ საფუძველს იმისათვის, რომ ქვეყანაში იყოს ჯანმრთელობისათვის უვნებელი გარემო, გაუმჯობესდეს მოსახლეობის კეთილდღეობა, შეიქმნას უკეთესი პირობები ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის გრძელვადიან პერსპექტივაში და ბოლოს, გაძლიერდეს თანამონაწილეობითი მიდგომები.

ანგარიში გარემოს მდგომარეობის შესახებ და გარემოსდაცვითი მმართველობის ეფექტიანობის შეფასება (EPR)

საქართველოს კანონმდებლობის მოთხოვნის შესაბამისად, გარემოს მდგომარეობის შესახებ ეროვნული მოხსენება უნდა მომზადდეს ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ. ბოლო ეროვნული მოხსენება გარემოს მდგომარეობის შესახებ შემუშავდა 2010 წელს და მოიცავს 2007-2009 წლებს. დოკუმენტში დეტალურად არის აღწერილი გარემოსდაცვითი პრობლემები და მათი მასშტაბები.

2010 წელს შემუშავდა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც ითვალისწინებს ქვეყანაში გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და ზოგადად, გარემოსდაცვითი მმართველობის ეფექტიანობის შეფასებას. დოკუმენტი მომზადდა გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის (UNECE) მხარდაჭერით და მასში შეფასებულია 2003-2009 წლებში განხორციელებული ინსტიტუციური, საკანონმდებლო და მმართველობითი ასპექტები გარემოს დაცვის სფეროში, გამოვლენილია ძირითადი მიღწევები და ნაკლოვანებები და წარმოდგენილია რეკომენდაციები.

ამ ორმა დოკუმენტმა შექმნა საფუძველი გდმეპ-2-ის მოსამზადებლად.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (გდმეპ-2) მომზადების პროცესი

გდმეპ-2-ის მომზადების პროცესს კოორდინაციას უწევდა საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო. პროექტს აფინანსებდა ნიდერლანდების მთავრობა. დოკუმენტის მომზადების პროცესი ეყრდნობოდა დემოკრატიულ პრინციპებს, უზრუნველყოფილი იყო პროცესის გამჭვირვალობა და ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობა. ყველა სამინისტრო, სამეცნიერო თუ არასამთავრობო ორგანიზაცია, ასევე სხვა დაინტერესებული ორგანიზაციები ჩართულნი იყვნენ დოკუმენტის მომზადების პროცესში.

გდმეპ-2-ის მომზადების პროცესს უშუალოდ ხელმძღვანელობდნენ პროექტის კოორდინატორი გარემოს დაცვის სამინისტროდან და პოლანდიელი ექსპერტები. ანალიზისა და კონსულტაციების შედეგად გდმეპ-2-ისათვის შეირჩა 11 პრიორიტეტული გარემოსდაცვითი მიმართულება. თითოეული სფეროსათვის ჩამოყალიბდა სამუშაო ვაგუფი ადგილობრივი კონსულტანტის, სამინისტროს წარმომადგენლის და, საჭიროების შემთხვევაში, პოლანდიელი ექსპერტის შემადგენლობით. გარდა ამისა, დოკუმენტის მომზადებაში ჩართული იყო ე.წ. ზოგადი კონსულტანტი, რომელიც პასუხისმგებელი იყო დოკუმენტისათვის ერთიანი სახის მიცემასა და კომპილაციაზე. გდმეპ-2-ის მომზადების პროცესი დაიწყო 2009 წლის ოქტომბერში მოსამზადებელი ფაზით და დასრულდა მისი დამტკიცებით საქართველოს მთავრობის მიერ.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (გდმეპ-2) სტრუქტურა

გდმეპ-2 მოიცავს 15 თავს. თავი 1 აღწერს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ისტორიას საქართველოში გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე და იმ პროცესებს, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ფორმულირებაში ეროვნულ დონეზე. მე-2 თავიდან მე-12 თავის ჩათვლით გდმეპ-2-ის დოკუმენტში წარმოდგენილია დარგობრივი საკითხები.

თითოეულ დარგობრივ თავს მსგავსი სტრუქტურა აქვს. თავი იწყება დარგისათვის აქტუალური პრობლემების აღწერით. შემდეგ განხილულია დარგისათვის მნიშვნელოვანი დაინტერესებული მხარეები, რასაც მოსდევს ამ კონკრეტულ სფეროში დღემდე განხორციელებული ღონისძიებებისა და მათი ეფექტიანობის მიმოხილვა. შემდეგი ქვეთავი მოიცავს იმ ეროვნული და საერთაშორისო პროცესების აღწერას, რომლებმაც შესაძლოა დადებითი ან უარყოფითი გავლენა იქონიოს ამ სფეროზე. ამის შემდეგ ჩამოყალიბებულია გრძელვადიანი (20-წლიანი) და მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნები. ბოლოს, მოკლედ არის მიმოხილული და გაანალიზებული, შესაძლებელია თუ არა დასახული მიზნების მიღწევა არსებული საკანონმდებლო ბაზის პირობებში და საჭიროა თუ არა რამე ცვლილებების გატარება. თითოეული თავი სრულდება ცალკეული მოკლევადიანი მიზნის მისაღწევად საჭირო საქმიანობების ცხრილით საქმიანობების ვადების, პასუხისმგებელი სტრუქტურების, საგარეო ხარჯებისა და განხორციელების ინდიკატორების მითითებით.

დარგობრივი თავები იწყება წყლის რესურსებით (თავი 2). შემდეგ მოდის ატმოსფერულ ჰაერი (თავი 3), ნარჩენები და ქიმიური ნივთიერებები (თავი 4), შავი ზღვა (თავი 5), ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები (თავი 6), სატყეო მეურნეობა (თავი 7), მიწის რესურსები (თავი 8), მინერალური რესურსები მიწისქვეშა წყლის ჩათვლით (თავი 9), ბუნებრივი და ანთროპოგენული კატასტროფები და სამრეწველო ავარიები (თავი 10), ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება (თავი 11) და ბოლოს – კლიმატის ცვლილება (თავი 12).

დარგობრივი თავების გარდა გდმეპ-2 მოიცავს ზოგადი შინაარსის თავებსაც. კერძოდ, მე-13 თავში შეჯამებულია ის ურთიერთგადამკვეთი საკითხები, რომლებიც ბევრ დარგობრივ თავში გამოიკვეთა და, შესაბამისად, მათი მოგვარება ერთნაირად სარგებლის მომტანი იქნება ყველა გარემოსდაცვითი სექტორისთვის. გარემოსდაცვითი საკითხების რთული და ინტერსექტორული ბუნების გამო, გარემოსდაცვითი სტრატეგიისა და პოლიტიკის ინტეგრირების აუცილებლობა სხვა დარგების განვითარების გეგმებსა თუ პოლიტიკაში კი მიმოხილულია მე-14 თავში.

აბრევიატურების ნუსხა მოცემულია დანართში.

საერთო პრობლემები	
<ul style="list-style-type: none"> • საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა; • ჩართული მხარეების ცნობიერების ამაღლება; • მონიტორინგის, ინსპექტირებისა და კანონალსრულების სისტემების გაუმჯობესება; • პოლიტიკის შექმნისათვის საჭირო ცოდნის ამაღლება; 	
ძირითადი დარგობრივი პრობლემები	
<p>წყლის რესურსები</p> <ul style="list-style-type: none"> * წყლის დაბინძურება სხვადასხვა წყაროებიდან; * წყლის რესურსების მართვის გაუმჯობესება; * დაბინძურების პრევენციისა და წყალალბების კონტროლის ეფექტიანი მექანიზმების შექმნა; * მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების სისტემების გაუმჯობესება. <p>ატმოსფერული ჰაერი</p> <ul style="list-style-type: none"> * სატრანსპორტო გაფრქვევები; * ჰაერის ხარისხის არასრულყოფილი მონიტორინგი. <p>ნარჩენები</p> <ul style="list-style-type: none"> * გარემოს დანაგვიანება საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით; * გარემოს დაბინძურება საყოფაცხოვრებო ნაგავსაყრელი პოლიგონებიდან * გარემოს დაბინძურება აკუმულირებული სახიფათო ნარჩენებიდან. <p>შავი ზღვა</p> <ul style="list-style-type: none"> * კომერციული ცოცხალი რესურსების შემცირება; * ზღვის და სანაპირო ზონის ბიო- ეუტროფიკაცია; * რეკრეაციული წყლის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება. <p>ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები</p> <ul style="list-style-type: none"> * გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების სიცოცხლისუნარიანი პოპულაციების კლება და ჰაბიტატების დეგრადაცია; * თევზჭერისა და ნადირობის პრაქტიკის გაუმჯობესება; * დაცული ტერიტორიების ერთიანი სისტემის განვითარება * ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სათანადო მონაცემთა ბაზის არარსებობა და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვა. <p>ტყე და სატყეო მეურნეობა</p> <ul style="list-style-type: none"> * მდგრადი სატყეო მეურნეობის მექანიზმის არარსებობა; * ტყის ჭრისა და ძოვების არამდგრადი მეთოდების გამოყენება. 	<p>მიწა</p> <ul style="list-style-type: none"> * მიწის დეგრადაცია; * დაგეგმვისა და მართვის გაუმჯობესება; * ინსტიტუციური კავშირების გაუმჯობესება სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის. <p>მინერალური რესურსები</p> <ul style="list-style-type: none"> * მიტოვებული საბადოები; * არამდგრადი სამთო-მოპოვებითი პრაქტიკა; * მიწისქვეშა წყლების არასაკმარისი მონიტორინგი; * მიწისქვეშა წყლების არამდგრადი მართვის პრაქტიკა. <p>კატასტროფები</p> <ul style="list-style-type: none"> * მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების გამართული სისტემის შექმნა; * გახშირებული წყალდიდობა-წყალმოვარდნები; * ცალკეული სახის სტიქიურ მოვლენებზე ხელოვნური ზემოქმედების სამუშაოების განხორციელება; * მოსალოდნელი საფრთხეები სამრეწველო ავარიებიდან. <p>ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება</p> <ul style="list-style-type: none"> * უპატრონო რადიოაქტიური წყაროები; * სექტორის სახელმწიფო მართვისა და რეგულირების გაძლიერება; * მოსახლეობის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების გაძლიერების საჭიროება. <p>კლიმატის ცვლილება</p> <ul style="list-style-type: none"> * ბუნებრივ ეკოსისტემებსა და ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედება, ტყეებისა და მიწის დეგრადაცია, გაუდაბნობა, მყინვარების დნობა; * ნიადაგის ნაყოფიერებისა და წყლის რესურსების შემცირება; * გახშირებული კატასტროფები.

თავი 1. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ისტორია საქართველოში

გარემოსდაცვითი დაგეგმვის სისტემის დანერგვის მცდელობა საქართველოში ჯერ კიდევ 90-იანი წლების ბოლოდან იწყება. გაცნობიერებულ იქნა რა გარემოსდაცვითი პრობლემების კომპლექსური ხასიათი, ასევე ეკონომიკური განვითარების, ჯანდაცვისა თუ სოციალური კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ღონისძიებებში გარემოსდაცვითი საკითხების ასახვის საჭიროება, 1996 წელს მიღებულ იქნა ჩარჩო კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“. ეს კანონი ითვალისწინებს ეროვნული მდგრადი განვითარების სტრატეგიის მომზადებას და ამ პროცესში წამყვან როლს გარემოს დაცვის სამინისტროს ანიჭებს. კანონი ასევე ითვალისწინებს გარემოს დაცვის ეროვნული სამოქმედო გეგმების ყოველ 5 წელიწადში ერთხელ მომზადებას, რომელთა მომზადებაც, მდგრადი განვითარების სტრატეგიის საფუძველზე, კანონის მიხედვით, ასევე გარემოს დაცვის სამინისტროს ფუნქციაა. მიუხედავად კანონით განსაზღვრული ასეთი ვალდებულებებისა, მდგრადი განვითარების სტრატეგია ქვეყანაში არ შემუშავებულა. ამ სტრატეგიის მომზადების მიზნით 1996 წელს პრეზიდენტის განკარგულებით შექმნილმა მდგრადი განვითარების სამთავრობო კომისიამ ვერ მოახერხა სტრატეგიის შემუშავება და კომისია 2005 წელს გაუქმდა. იმავე წელს ხელახლა შეიქმნა მსგავსი კომისია, მაგრამ ქვეყანაში ჯერჯერობით მდგრადი განვითარების სტრატეგია შემუშავებული არ არის.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა (გდმეპ-1) და სხვა მოვლენები

გარემოს დაცვის სამინისტრომ 1996 წელს დაიწყო გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამის მომზადება მსოფლიო ბანკის ფინანსური დახმარებით. გდმეპ-1 დამტკიცდა 2000 წელს პრეზიდენტის ბრძანებულებით და მოიცავდა 2000-2004 წლებს. დოკუმენტში გამოკვეთილი იყო პრიორიტეტები და შესაბამისი ღონისძიებები. რთულია ითქვას, თუ რამდენად კარგად შესრულდა გდმეპ-1-ში დასახული ღონისძიებები, რადგან არ მომხდარა მისი შესრულების შეფასება. თუმცა, არსებული ინფორმაციის ზოგადი მიმოხილვის საფუძველზე, შეიძლება ითქვას, რომ ძირითადად გდმეპ-ში შემავალი მხოლოდ ის საქმიანობებია განხორციელებული, რომლებიც ფინანსდებოდა დონორებისა ან საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების მხარდაჭერით. გარდა ამისა, იმ დროისათვის, როცა გდმეპ-1 იქნა დამტკიცებული, დოკუმენტში გათვალისწინებული საქმიანობების ნაწილი ან უკვე მიმდინარეობდა, ან დაგეგმილი იყო მათი განხორციელება კონკრეტული, უკვე დამტკიცებული პროექტის ფარგლებში. დანარჩენი საქმიანობები ან ძალიან ამბიციური იყო, ან ძალიან ზოგადი. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გდმეპ-1 არ მოიცავდა სავარაუდო ფინანსურ შეფასებებს თითოეული ღონისძიებისათვის. მაშასადამე, გდმეპ-1 იყო ოფიციალური დოკუმენტი, რომელშიც ზოგიერთი საქმიანობა მორგებული იყო უკვე დამტკიცებულ და მიმდინარე პროექტს და არა ნამდვილ საჭიროებებს, ხოლო ზოგიერთი ნაკლებ რეალისტური იყო იმ დროისათვის არსებული ეკონომიკური და ფინანსური დაგეგმვის პრაქტიკის პირობებში. დაგეგმარებაში არასაკმარისი გამოცდილება და მწირი ფინანსური საშუალებები იყო გდმეპ-1-ის არაეფექტიანი განხორციელების მიზეზი.

მიუხედავად გდმეპ-1-ის ნაკლოვანებებისა, ხაზი უნდა გაესვას ამ დოკუმენტის მნიშვნელობას, რადგან ეს იყო 5-წლიანი გარემოსდაცვითი სამოქმედო გეგმის შექმნის პირველი მცდელობა. გარემოს დაცვის სამინისტროს მორიგი მცდელობა, შეექმნა გდმეპ-2 2008-2012 წლებისათვის. ვერ განხორციელდა. პროექტი, რომლის მიზანი იყო გდმეპ-2-ს შექმნა, ფინანსდებოდა გაეროს განვითარების პროგრამის მიერ და დაიწყო 2006 წელს. გდმეპ-2-ის სამუშაო ვერსია ხელმისაწვდომი იყო უკვე 2007 წლის ბოლოსათვის, თუმცა დოკუმენტი მნიშვნელოვანი კრიტიკის ობიექტი გახდა არასამთავრობო სექტორისა და ექსპერტების მხრიდან პრიორიტეტების შერჩევისა და, ზოგადად, დოკუმენტის შემუშავების მეთოდოლოგიის გამო. შედეგად, ვერ მოხერხდა დოკუმენტის ოფიციალურად მიღება ეროვნულ დონეზე.

საშუალოვადიანი სამოქმედო გეგმა

კიდევ ერთ მნიშვნელოვან გეგმარებითი ხასიათის დოკუმენტს წარმოადგენს საშუალოვადიანი სამოქმედო გეგმა, რომელიც მზადდება „სამინისტროების საშუალოვადიანი სამოქმედო გეგმების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2006 წლის 26 იანვრის №19 დადგენილების შესაბამისად. დადგენილების თანახმად, ყველა სამინისტრო ვალდებულია შეიმუშაოს და ყოველწლიურად განაახლოს საშუა-

ლოვადიანი სამოქმედო გეგმა, რომელშიც განსაზღვრულია ქვეყნის პრიორიტეტული მიმართულებები, ღონისძიებები და ფინანსური გათვლები სხვადასხვა სექტორებისათვის. წყლის რესურსების სააუზო მართვის სისტემაზე გადასვლა, ბიომრავალფეროვნების დაცვა, დაცული ტერიტორიების სისტემის ჩამოყალიბება და ეკოტურიზმის განვითარება, ნარჩენების მართვის სისტემის რეფორმა და გარემოს ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნების კონტროლი, საშიში ბუნებრივი პროცესების პრევენცია, ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მონიტორინგის სისტემის სრულყოფა წარმოადგენს 2012-2015 წლების საშუალოვადიანი სამოქმედო გეგმის პრიორიტეტულ მიმართულებებს გარემოს დაცვის სფეროში. თითოეული პრიორიტეტისათვის დასახული ღონისძიებები კარგ საფუძველს ქმნის გდმკპ-2-ის მომზადებისათვის.

პროგნოზული გარემოსდაცვითი კანონმდებლობა

1991 წლის შემდეგ მრავალი კანონი თუ კანონქვემდებარე აქტი იქნა მიღებული საქართველოში გარემოს დაცვის სფეროში. საქართველოს კონსტიტუცია, რომელსაც უპირატესი ძალა აქვს სხვა საკანონმდებლო აქტებთან მიმართებაში, ადგენს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სარგებლობის ზოგად წესებს. კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996) ქმნის ასევე ზოგადსამართლებრივ ჩარჩოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის სფეროში. შემუშავებული და მიღებულია მრავალი დარგობრივი კანონიც, თუმცა მათი უმეტესობა აყალიბებს ზოგად ნორმებს, რომლებიც შემდეგ აღარ არის გაშლილი კანონქვემდებარე აქტებში.

საერთაშორისო ვალდებულებები

გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ფორმირება საქართველოში მრავალი საერთაშორისო ვალდებულებითაც ხდება. საქართველოს მთავრობის სურვილი, მოახდინოს საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია, მრავალჯერ იქნა ოფიციალურად დეკლარირებული და გარკვეული წინსვლაც არსებობს. იმისათვის, რომ მოხდეს საქართველოს მიახლოება განვითარებულ საერთაშორისო საზოგადოებასთან, საქართველო ცდილობს დანერგოს საერთაშორისო დონეზე აღიარებული გარემოსდაცვითი მიდგომები და რეგულაციები, სადაც ეს შესაძლებელია. დღეის მდგომარეობით საქართველო დაახლოებით 50 მრავალმხრივი და ორმხრივი საერთაშორისო შეთანხმების მხარეა და თითოეული შეთანხმება გარკვეულ ვალდებულებებს აკისრებს საქართველოს. გარემოს დაცვის სფეროში ძირითადი კონვენციებისა და ოქმების ჩამონათვალი, რომელთა მხარეც არის საქართველო, მოცემულია ცხრილში (ცხრილი №2). საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის თანახმად, „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, კონსტიტუციურ შეთანხმებას აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ“. კონსტიტუციის ეს დებულება დაზუსტებულია კანონში „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ“, რომელშიც ნათქვამია, რომ საერთაშორისო ხელშეკრულებების დებულებებს აქვთ პირდაპირი მოქმედების ძალა და არ არის აუცილებელი მათი ეროვნულ კანონმდებლობაში ასახვა. ამისდა მიუხედავად, ვერ ხერხდება ყველა საერთაშორისო ვალდებულების სრულყოფილად განხორციელება.

ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესის გაღრმავების მიზნით გარემოს დაცვის სამინისტრო აგრძელებს მუშაობას ათზე მეტ საერთაშორისო შეთანხმებაზე. კონვენცია ტრანსსასაზღვრო წყალსადინარებისა და საერთაშორისო ტბების დაცვისა და გამოყენების შესახებ, კონვენცია ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ, ოქმი დაბინძურებელთა გარემოში გაშვებისა და გადატანის შესახებ, ოქმი სამოქალაქო პასუხისმგებლობისა და ზიანის კომპენსაციის შესახებ, რომლებიც მიყენებული ტრანსსასაზღვრო წყლებზე სამრეწველო ავარიის ტრანსსასაზღვრო გავლენით და ოქმი სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შესახებ იმ საერთაშორისო შეთანხმებებს შორისაა, რომლებზე მუშაობაც აქტიურად მიმდინარეობს გარემოს დაცვის სამინისტროში.

ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკა

ევროკავშირი-საქართველოს სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმა, რომელიც ეფუძნება ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის დოკუმენტს, საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის სტრატეგიულ მიზნებს სახავს. სამოქმედო გეგმა დამტკიცდა 2006 წლის ნოემბერში ევროკომისიისა და

საქართველოს მთავრობის მიერ და მისი განხორციელება მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება საქართველოსათვის ევროპის ეკონომიკურ და სოციალურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის თვალსაზრისით. ევროკავშირი-საქართველოს სამოქმედო გეგმა წარმოადგენს ოფიციალურ დოკუმენტს, რომელშიც ფორმულირებულია საქართველოს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიმართულებებიც. მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა გეგმის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა. დოკუმენტის ზოგად მიზნებს შორისაა გარემოსდაცვითი მმართველობისათვის შესაბამისი პირობების შექმნა, გარემოს დეგრადაციის პრევენციისათვის ღონისძიებების გატარება, ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარება.

ევროკავშირი-საქართველოს სამოქმედო გეგმის განხორციელების მიზნით საქართველოს თითოეული სამინისტრო შეიმუშავებს ყოველწლიურ სამოქმედო გეგმებს და მათი შესრულების შესახებ ანგარიშგებას აკეთებს სახელმწიფო მინისტრთან ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში. სახელმწიფო მინისტრის აპარატი კი შევჯამებულ ანგარიშს ყოველწლიურად უგზავნის ევროკავშირს, რომელიც აფასებს პროცესების მიმდინარეობას საქართველოში და იძლევა რეკომენდაციებს, რომელთა ასახვაც ხდება სამინისტროების მიერ შემუშავებულ შემდეგომ სამოქმედო გეგმებში.

აღმოსავლეთ პარტნიორობა

აღმოსავლეთ პარტნიორობა ევროკავშირისა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ერთობლივი ინიციატივაა. ეს პროცესი დაიწყო 2009 წელს და მისი მიზანია პოლიტიკური, ეკონომიკური და სავაჭრო ურთიერთობების გაუმჯობესება 6 პოსტ-საბჭოთა ქვეყანას (უკრაინა, ბელარუსი, მოლდოვა, აზერბაიჯანი, სომხეთი და საქართველო) და ევროკავშირის ქვეყნებს შორის. აღმოსავლეთ პარტნიორობა ოთხ თემატურ პლატფორმას სთავაზობს ქვეყნებს თანამშრომლობისათვის. ერთ-ერთი პლატფორმა (პლატფორმა 2) „ეკონომიკური ინტეგრაცია და ევროკავშირის პოლიტიკასთან კონვერგენცია“, რომელშიც გარემოს დაცვა და კლიმატის ცვლილება ერთ-ერთ საკვანძო საკითხად არის გამოკვეთილი. ბუნებრივი და ანთროპოგენული კატასტროფების პრევენცია, მზადყოფნა და მათზე რეაგირება, ასევე გარემოსდაცვითი მმართველობის გაუმჯობესება ამ პროცესის კიდევ ერთი ფლაგმანური ინიციატივაა. ასევე აღმოსავლეთ პარტნიორობის (პანელი – გარემო და კლიმატის ცვლილება) ფარგლებში დაწყებულია აქტიური თანამშრომლობა „მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“, პირველი შეხვედრა აღნიშნულ თემაზე ჩატარდა 2011 წლის 7 ივლისს ქ. ბრიუსელში. საქართველო მუშაობს აღმოსავლეთ პარტნიორობის მიზნების მისაღწევად და ესწრაფვის ამ მიზნების ეროვნულ სამოქმედო გეგმებსა და პროგრამებში ასახვას.

ევროკავშირისა და საქართველოს ასოცირებული შეთანხმება გარემოს დაცვის სფეროში

ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირებულ შეთანხმებაზე, რომლის ერთ-ერთ საკითხს გარემოს დაცვის სფერო წარმოადგენს. ხელშეკრულების პროექტი ითვალისწინებს მთელ რიგ ღონისძიებებს გარემოს დაცვის სფეროში, რომელთა განხორციელებაც ხელს შეუწყობს არა მარტო ადამიანისა და ეკოსისტემებისათვის შესაბამისი გარემო პირობების უზრუნველყოფას, არამედ გარემოსდაცვითი მმართველობისა და ეფექტიანი გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურების გაუმჯობესებას, რაც ესოდენ მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის, ასევე რეგიონისა და ზოგიერთ შემთხვევებში, საერთაშორისო საზოგადოებისთვისაც.

**ცხრილი №2 ძირითადი კონვენციები და ოქმები გარემოს დაცვის სფეროში,
რომელთა მხარმცხაა საქართველო**

ხელშეკრულების სახელწოდება	საქართველოსთან მიმართებაში ძალაში შესვლის თარიღი
კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ; ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმი	31 აგვისტო, 1994 2 თებერვალი, 2009
კონვენცია გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ (CITES)	12 დეკემბერი, 1996
კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ	7 ივნისი, 1997
ოზონის შრის დაცვის შესახებ ვენის კონვენცია; მონრეალის ოქმი ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ	19 ივნისი, 1996 16 სექტემბერი, 1996
შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენცია; შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის „შავი ზღვის ბიოლოგიური მრავალფეროვნების და ლანდშაფტის შენარჩუნების შესახებ“ ოქმი	15 იანვარი, 1994 26 სექტემბერი, 2009
გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია; კიოტოს ოქმი	27 ოქტომბერი, 1994 16 თებერვალი, 2005
კონვენცია გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ (ორჰუსის კონვენცია)	30 ოქტომბერი, 2001
გაეროს კონვენცია მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ (POPs)	2 იანვარი, 2007
კონვენცია შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ	12 მაისი, 1999
გაეროს კონვენცია გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ	21 ოქტომბერი, 1999
როტერდამის კონვენცია ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებითა და პესტიციდებით საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პოცედურის შესახებ	28 მაისი, 2007
ბაზელის კონვენცია სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვისა და განთავსებაზე კონტროლის შესახებ	18 აგვისტო, 1999

კონვენცია გემებიდან დაბინძურების თავიდან აცილების შესახებ – მარპოლის (MARPOL) კონვენცია	19 ივლისი, 1994
კონვენცია ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვაზე შეთანხმება შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და მიმდებარე; ატლანტის ოკეანის მცირე ვეშაპისებრთა დაცვისათვის (ACCOBAMS); შეთანხმება აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვაზე; შეთანხმება ევროპის ღამურების პოპულაციების დაცვის შესახებ	1 ივნისი, 2000 1 ივნისი, 2001 1 აგვისტო, 2001 24 აგვისტო, 2002
ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია	1 მარტი, 2010
შეთანხმება საქართველოსა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს შორის ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობასთან დაკავშირებით გარანტიების გამოყენების თაობაზე; დამატებითი ოქმი საქართველოსა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს შორის ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობასთან დაკავშირებით გარანტიების გამოყენების თაობაზე	3 ივნისი, 2003 3 ივნისი, 2003
კონვენცია ბირთვული ნივთიერებების ფიზიკური დაცვის შესახებ	7 ოქტომბერი, 2006
გაერთიანებული კონვენცია გამოყენებულ საწვავთან მოპყრობის უსაფრთხოებისა და რადიოაქტიურ ნარჩენებთან მოპყრობის უსაფრთხოების შესახებ	29 ოქტომბერი, 2009
ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია	ძალაში შევიდა 2011 წლის 1 იანვრიდან ²

² რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ 2010 წლის 15 სექტემბერს

თავი 2. წყლის რესურსები

ამ თავში განხილულია ზედაპირულ წყლებთან დაკავშირებული საკითხები, ხოლო მიწისქვეშა წყლები წარმოდგენილია მე-9 თავში მინერალური რესურსების შესახებ.

2.1. არსებული მდგომარეობა

საქართველო მდიდარია წყლის რესურსებით. მისი მთლიანი განახლებადი რესურსები მდინარეებიდან დაახლოებით 61,5 მლრდ. მ³-ს უტოლდება წელიწადში. წლიური წყალაღება, მათ შორის, ჰიდროელექტროენერჯის წარმოებისათვის, გაცილებით ნაკლებია და, მაგალითად, 2008 წელს შეადგენდა 29,7 მლრდ. მ³-ს. მამასადამე, საქართველოში საკმარისი რაოდენობით არის წყლის რესურსები წყალზე არსებული მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. თუმცა ეს რესურსი ბუნებრივად არათანაბრად არის გადანაწილებული და უპირატესად თავმოყრილია საქართველოს დასავლეთ ნაწილში, მაშინ, როდესაც აღმოსავლეთის რეგიონები ხშირად წყლის ნაკლებობას განიცდიან.

ზედაპირული წყლების ხარისხის არასრულყოფილი მონიტორინგის გამო მონაცემები ზედაპირული წყლების მდგომარეობის შესახებ საკმარისად მწირია. თუმცა მონიტორინგის არსებული მონაცემებიც აჩვენებს, რომ საქართველოში წყლის დაბინძურების ძირითადი წყაროა მუნიციპალური ჩამდინარე წყლები. გამოკვლეული მდინარეების უმრავლესობაში აღინიშნება ამონიუმის და ფანგბადის ბიოლოგიური მოხმარების³ მაღალი მაჩვენებლები, ხოლო ცალკეული მდინარეების ზოგიერთ კვეთებზე მძიმე ლითონების კონცენტრაცია ზღვრულად დასაშვებ ნორმებს აჭარბებს.

საქართველოს ზედაპირული წყლების დაბინძურების 67% გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლებიდან მოდის. სამრეწველო სექტორებიდან ზედაპირული წყლების ხარისხზე განსაკუთრებით ზეგავლენას ახდენს: სასარგებლო წიაღისეულის გადამუშავება, ნავთობის გადამუშავება და კვების მრეწველობა. დაბინძურების სხვა წყაროებია: არასანიტარული ნაგავსაყრელები, ნარჩენების არალეგალური განთავსება და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობები.

წყლის რესურსების მართვა

საქართველოში წყლის მართვა ადმინისტრაციულ საზღვრებზე მორგებული მოდელის მიხედვით ხორციელდება. ქვეყანაში წყლის პოლიტიკას რიგი საკანონმდებლო აქტები განსაზღვრავს. წყლის მართვასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობები გადანაწილებულია სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებს შორის. მაშინ, როცა მათ შორის ჰორიზონტალური, ისევე როგორც ვერტიკალური თანამშრომლობა და კოორდინაცია გაძლიერებას საჭიროებს.

წყლის ხარისხის ეფექტიანი მართვის უზრუნველსაყოფად საჭიროა მონიტორინგის მონაცემების რეგულარული შეგროვება და წყლის ობიექტების სტატუსის შეფასება. ეს ინფორმაცია აუცილებელია წყლის სტატუსის გაუმჯობესებისათვის საჭირო ღონისძიებების დაგეგმვისათვის. ჰიდროლოგიური და წყლის დაბინძურების მონიტორინგის მონაცემების სიმწირის გამო რთულია საქართველოში ზედაპირული წყლების მდგომარეობის სრული სურათის შექმნა. 2010 წლის მდგომარეობით 29 ჰიდროლოგიური სადგური ფუნქციონირებს, მათგან 7 სადგური რეაბილიტირებულია და აღჭურვილია თანამედროვე დანადგარებით. ფიზიკო-ქიმიური ხარისხობრივი ელემენტების ყოველთვიური მონიტორინგი 22 მდინარეზე წარმოებს საშუალოდ 33 ინგრედიენტის გაზომვით.

წყლის რესურსების მართვის ევროპული მოდელის დანერგვის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია წყლის მართვის ახალ და უფრო მდგრად მოდელზე გადასვლა, როგორცაა წყლის რესურსების სააუზო მართვა. მართვის ასეთი ფორმა უზრუნველყოფს სტრატეგიული მიდგომის ჩამოყალიბებას და წყლის რესურსების მდგრად მმართველობას გრძელვადიან პერსპექტივაში. ეს მიდგომა უზრუნველყოფს ყველა ტიპის წყლის ობიექტების, მათ შორის, მიწისქვეშა წყლების ერთიანი მართვის ქვეშე მოქცევას. გარდა ამისა, სააუზო მართვა მხედველობაში იღებს სივრცით-ტერიტორიულ დაგეგმარებას და მიწათსარგებლობას. ამავდროულად, ხდება წყალმომხმარებელი ყველა სექტორის და ასევე ეკოსისტემის ინტერესების სათანადოდ გათვალისწინება.

3 ფანგბადის ბიოლოგიური მოხმარება – წყლის ორგანული დაბინძურების საზომი: ფანგბადის რაოდენობა მილიგრამებში ლიტრ წყალზე, რომელსაც მოიხმარენ აერობული მიკროორგანიზმები წყლის სინჯში, 20°C ტემპურატურაზე 5 დღის განმავლობაში.

დაბინძურების პრევენციისა და წყალალბის კონტროლის მმქანის

საქმიანობებისათვის, რომლებიც საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას საჭიროებს, ჩამდინარე წყლების ჩაშვება, ისევე როგორც წყალალბა ამ ნებართვით რეგულირდება.

იმ საქმიანობების წყალალბა და წყალჩაშვება, რომლებიც გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას არ საჭიროებს, რეგულირდება გარემოსდაცვითი ტექნიკური რეგლამენტებით.

სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს სასუქების, პესტიციდების და ჰერბიციდების მდგრად გამოყენებას, დიფუზური დაბინძურების თავიდან აცილების მიზნით.

მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების სისტემების მდგრადობა

საქართველოში ზედაპირული წყლების დაბინძურების ძირითადი წყაროა გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლები. ამჟამად, ფუნქციონირებს ერთი ბიოლოგიური გამწმენდი ნაგებობა, ხოლო მეორე მოქმედი გამწმენდი ნაგებობა, უზრუნველყოფს პირველად, მექანიკურ გაწმენდას.

2.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო მთავარი სახელმწიფო უწყებაა ეროვნულ დონეზე ზედაპირული წყლის რესურსების მართვის სფეროში და პასუხისმგებელია ზედაპირული წყლის სახელმწიფო მართვაზე, დაცვაზე და წყლის მონიტორინგის სისტემის ორგანიზებაზე. წყალთან დაკავშირებული კომპეტენციები გადანაწილებულია სხვადასხვა სახელმწიფო სტრუქტურებს შორის.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო პასუხისმგებელია საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისათვის პოლიტიკის განსაზღვრისა და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფაზე. კერძოდ, სამინისტრო ადგენს ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს ხარისხობრივ ნორმებს. მათ შორის, სასმელი, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლებისათვის.

საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს კომპეტენციაა რეგიონული განვითარების პოლიტიკის განხორციელება, მათ შორის, საქართველოს რეგიონების მოსახლეობის სასმელი წყლითა და სანიტარიის სისტემებით უზრუნველყოფის განვითარების ხელშეწყობა და კოორდინაცია. სამინისტროს კომპეტენციაა შპს „საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანიის“ მართვა, რომელიც სახელმწიფოს 100%-იანი წილობრივი მონაწილეობით შექმნილი საწარმოა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ახორციელებს სასმელი წყლის უვნებლობის პარამეტრებისა და ხარისხის კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებთან შესაბამისობის მონიტორინგს, ზედამხედველობას და სახელმწიფო კონტროლს.

საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო გასცემს ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზიებს.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები პასუხისმგებელი არიან ადგილობრივი მნიშვნელობის წყლის რესურსების მართვაზე, თუმცა მათი კომპეტენციები საკმაოდ შეზღუდულია, რამდენადაც წყლის მართვა ძირითადად ცენტრალიზებულად ხორციელდება.

2.3. ბანხორციელეზული ღონისძიებები

მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების სისტემების რეაბილიტაცია/მშენებლობა

უკვე რამდენიმე წელია მიმდინარეობს წყალარინების სისტემების ეტაპობრივი რეაბილიტაცია/მშენებლობა. დაწყებულია ქ. ბათუმის, ქ. ფოთის, ქ. ქუთაისის, ქ. ბორჯომის და დაბა ბაკურიანის წყალმომარაგება-წყალარინების სისტემების რეაბილიტაცია. თითქმის დასრულებულია ქ. ნინოწმინდის ჩამდინარე წყლების ბიოლოგიური გამწმენდი ნაგებობის მშენებლობა. მომზადებულია ქ. ბათუმისა და შავი ზღვის სანაპირო ზოლში, თურქეთის საზღვრიდან ქ. ბათუმამდე განლაგებული ყველა დასახლებული პუნქტის, ასევე ქ. ფოთის ჩამდინარე წყლების ბიოლოგიური გამწმენდი ნაგებობის მშენებლობის პროექტი. მსგავსი პროექტების შემუშავება იგეგმება ქ. ქუთაისის, ქ. ბორჯომისა და დაბა ბაკურიანისათვის. ამ ობიექტების მშენებლობის ვადები დადგინდება დაფინანსების წყაროს გამონახვის შემდეგ. გარდაბნის გამწმენდი ნაგებობის სრული რეაბილიტაციის და მოდერნიზაციის დასრულება გათვალისწინებულია 2018 წლისათვის.

ინსტიტუციური რეფორმები

წყლის სექტორში გატარებული ცვლილებების შედეგად, მოხდა წყლის სერვისების კომპანიების გამსხვილება და შეიქმნა შპს „საქართველოს გაერთიანებულ წყალმომარაგების კომპანია“. ამ რეფორმის მიზანია წყლის მართვის გამარტივება და წყლის სექტორში ინვესტიციების მოზიდვა. დაგეგმილია სტრატეგიული დოკუმენტის მომზადება წყალმომარაგებისა და წყალარინების სექტორების განვითარების შესახებ.

2.4. მროვნული და სამართაშორისო ბანვითარების კონტაქსტი

წყალზე დატვირთვის მოსალოდნელი ზრდა

მომავალში, ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად, სავარაუდოდ, წყლის რესურსებით სარგებლობის პროცესები გააქტიურდება როგორც წყალაღების, ისე წყალჩაშების თვალსაზრისით. კერძოდ, დაგეგმილი ჰიდროელექტროსადგურების ქსელის გაფართოება, მზარდი ტურიზმის ინდუსტრია, წყალმომარაგების ქსელების და ირიგაციის სისტემების გაუმჯობესება გამოიწვევს წყალზე მოთხოვნის და წყლის ობიექტებზე ზეგავლენის ზრდას. რისთვისაც საჭირო იქნება ეფექტიანი მარეგულირებელი მექანიზმების შემუშავება.

მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების სისტემების რეაბილიტაცია/მშენებლობა

მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების გამწმენდი სისტემების რეაბილიტაცია/მშენებლობა პოზიტიურად აისახება ზედაპირული წყლების ხარისხზე.

სამართაშორისო ვალდებულებები

საქართველომ, როგორც ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის პარტნიორმა ქვეყანამ, აიღო ვალდებულება, მიუახლოვოს მისი წყალთან დაკავშირებული კანონმდებლობა ევროკავშირის წყლის კანონმდებლობას. ევროკავშირი-საქართველოს სამოქმედო გეგმის სრული განხორციელება მნიშვნელოვან დადებით შედეგებს გამოიღებს საქართველოსათვის გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით. კერძოდ, სამოქმედო გეგმის განხორციელებით მოსალოდნელია უფრო მდგრადი წყლის გამოყენების და მართვის დანერგვა; წყლის ეფექტიანი მართვის შემოღება მდინარის აუზის დონეზე; წყალდიდობების რისკების შემცირება; დაბინძურების შემცირება ჩამდინარე წყლების გაწმენდის გაუმჯობესების გზით; დადებითი ზეგავლენა ადამიანის ჯანმრთელობაზე სასმელი და სარეკრეაციო წყლების ხარისხის გაუმჯობესების შედეგად; დადებითი ზეგავლენა ეკოსისტემებზე; მდგომარეობის გაუმჯობესება ეკონომიკური აქტივობის, მაგალითად ტურიზმისათვის; ინსტრუმენტების დანერგვა წყლის დეფიციტის აღმოსაფხვრელად; დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის უზრუნველყოფა და სხვ.

გაერთიანებული ერების ეკონომიკური კომისიის (UNECE) მხარდაჭერით 2010 წლის სექტემბერში დაიწყო მოლაპარაკებები ეროვნული პოლიტიკური დიალოგის დაწყების მოსამზადებლად წყლის რესურ-

სების ინტეგრირებული მართვის სფეროში. საქართველოში წყლის სფეროში ეროვნული პოლიტიკური დიალოგი ფოკუსირებული იქნება სამ ძირითად საკითხზე: წყლის შესახებ ახალი კანონპროექტის მომზადება წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის პრინციპების გათვალისწინებით; მიზნობრივი მაჩვენებლების დადგენა ლონდონის „წყალი და ჯანმრთელობის პრობლემების“ ოქმის მოთხოვნების შესაბამისად და აზერბაიჯანის რესპუბლიკასთან წყლის სფეროში ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის ხელშეწყობა.

2.5. ბრძელვადიანი და მოკლევადიანი მიზნები

წყლის რესურსების მართვის სფეროში გრძელვადიანი (20-წლიანი) მიზანია **ადამიანის ჯანმრთელობისა და წყლის ეკოსისტემებისათვის წყლის უსაფრთხო და საკმარისი რაოდენობის უზრუნველყოფა**. ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა შემდეგი მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნების და შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება.

მიზანი 1 – წყლის ეფექტიანი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება.

მიზანი 2 – დაბინძურების პრევენციის და წყალადების ეფექტიანი კონტროლის მექანიზმების შემოღება.

მიზანი 3 – წყლის დაბინძურების შემცირება გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლებით.

მიზანი 4 – წყლის დაბინძურების შემცირება დიფუზური სასოფლო-სამეურნეო წყაროებიდან.

2.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება

საქართველოს კანონი „წყლის შესახებ“, რომელიც მიღებულ იქნა 1997 წელს, მოძველებულია და ვერ პასუხებს თანამედროვე მოთხოვნებს. არ მოიცავს წყლის მართვის და დაცვის მთელ რიგ ასპექტებს და ასევე – მოკლებულია სხვა სექტორებთან კავშირებს. იმისათვის, რათა მოხდეს არსებული საკანონმდებლო შეუსაბამობების აღმოფხვრა და წყალთან დაკავშირებული საკითხების სრულად დაფარვა, აუცილებელია წყლის შესახებ ახალი კანონის მიღება, შესაბამის კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებთან ერთად.

ამჟამად მომზადების სტადიაშია საქართველოს ახალი კანონპროექტი წყლის შესახებ, რომელშიც შეძლებისდაგვარად გათვალისწინებული იქნება ყველა ტიპის წყლის ობიექტების რეგულაცია, მიწისქვეშა წყლების ჩათვლით.

2.7. მიზნები და ღონისძიებები
გრძელვადიანი მიზანი – ადამიანის ჯანმრთელობისა და წყლის ეკოსისტემებისათვის წყლის
უსაფრთხო ხარისხისა და საკამრისი რაოდენობის უზრუნველყოფა
მიზანი 1 – წყლის ეფექტიანი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაასრულებითი ბიუჯეტი⁴ (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ახალი კანონპროექტის შემუშავება „წყლის შესახებ“	2012-2013	საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო (სგდს)	-----	-----	შემუშავებულია ახალი კანონი „წყლის შესახებ“ და წარდგენილია პარლამენტში დასამტკიცებლად
2	„წყლის შესახებ“ ახალი კანონით განსაზღვრული კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების შემუშავება	2013-2014	სგდს, საქართველოს მთავრობა	-----	-----	შემუშავებულია „წყლის შესახებ“ ახალი კანონით გათვალისწინებული კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები
3	საუზო მართვის საპილოტე პროექტების განხორციელება ილენჯიფიციირებული მდინარეების აუზების ფარგლებში	2012-2016	სგდს	საშუალო	დონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი,	შემუშავებულია მდინარის აუზის მართვის გეგმა შერჩეული მდინარეების აუზებისათვის
4	წყლის დაბინძურების მონიტორინგის ქსელის გაფართოება	2012-2016	სგდს	მაღალი	დონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი,	დამატებითი სინჯის აღების წერტილების რაოდენობა
5	დამატებით შემდეგი ნივთიერებების რეგულარული მონიტორინგის განხორციელება: პოლიარომატული ნახშირწყალბადები, პესტიციდები და ნავთობის ჯამური ნახშირწყალბადები (TPH)	2012-2016	სგდს	საშუალო	დონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი,	წარმოებს შესაბამისი ანალიზები
6	რეგულარული ჰიდრობიოლოგიური მონიტორინგის წარმოება	2012-2016	სგდს	მცირე	დონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი,	შექმნილია შესაბამისი მონაცემთა ბაზა

4 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე „საშუალოს“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

მიზანი 2 – დაბინძურების პრევენციის და წყალაღების ეფექტიანი კონტროლის მექანიზმების შემოღება

№	ლონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაასრულებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას და სავალდებულო გზმ-ს დაქვემდებარებული საქმიანობების სიაში იმ სპეციფიკური იდენტიფიცირებული სამრეწველო სექტორების შეტანა, რომლებიც წარმოქმნიან ნუტრიენტებით მდიდარ ჩამდინარე წყლებს	2012-2014	სგდს	-----	-----	შემუშავებულია „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონში ცვლილებების კანონპროექტი და წარდგენილია პარლამენტში
2	ცნობიერების ამაღლების კამპანიის წარმართვა სამრეწველო სექტორისათვის	2012-2016	სგდს	მცირე	ლონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი	სამრეწველო სექტორის წარმომადგენლების რაოდენობა, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს კამპანიაში

მიზანი 3 – წყლის დაბინძურების შემცირება გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლებით

№	ლონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაასრულებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების შეპერები/გამწმენდი სისტემების რეაბილიტაციის/შემკვდობის პროგრამის შემუშავება ქვეყნის მასშტაბით	2012-2014	საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო (სრგის), სგდს	საშუალო	ლონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი	შემუშავებულია მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების შეპერები/გამწმენდი სისტემების რეაბილიტაციის/შემკვდობის პროგრამა
2	მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების შეპერები/გამწმენდი სისტემების რეაბილიტაცია/შემკვდობის დასრულება შერჩეულ 10 ქალაქსა და დაბაში (ბათუმში, ქობულეთი, ზუგდიდი, ფოთი, ბორჯომი, ბაკურიანი, ქუთაისი, მესტია, ანაკლია, მარნეული)	2012-2016	სრგის, სგდს	მაღალი	საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები	რეაბილიტირებულია მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების შეპერები/გამწმენდი სისტემები შერჩეულ 10 ქალაქსა და დაბაში
3	ტრენინგის უზრუნველყოფა ახლადშენებულ მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების გამწმენდ ნაგებობებზე მომუშავე პერსონალისათვის	2012-2016	სრგის, სგდს	მცირე	ლონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი, კერძო სექტორი	პერსონალის რაოდენობა, რომელთაც გაიარეს ტრენინგი

მიზანი 4 – წყლის დაბინძურების შემცირება დიფუზური სასოფლო-სამეურნეო წყაროებიდან

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	პესტიციდების, ჰერბიციდებისა და სასუქების მდგრადი მოხმარების შესახებ ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავების ინიცირება	2015 -	საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სსმს), სგდს	საშუალო	ღონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი	დაწვეულია პესტიციდების, ჰერბიციდებისა და სასუქების მდგრადი გამოყენების შესახებ ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება
2	საბოლოტე ორგანული მეურნეობების ხელშეწყობა	2012-2016	სგდს, სსმს, ადგილობრივი თვითმმართველობები	საშუალო	ღონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი	საბოლოტე ორგანული მეურნეობები ფუნქციონირებენ საუკეთესო პრაქტიკის გათვალისწინებით

თავი 3. ატმოსფერული ჰაერის დაცვა

3.1. არსებული მდგომარეობა

ატმოსფერული ჰაერის დაცვა დაბინძურებისგან გარემოს დაცვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს წარმოადგენს. მეცნიერულად დასაბუთებულია, რომ ატმოსფეროში დაბინძურებლების, კერძოდ კი – ისეთი მავნე ნივთიერებების, როგორცაა: ნახშირბადის, აზოტისა და გოგირდის ოქსიდები, მყარი ნაწილაკებით, ორგანული ნაერთების და ა.შ. დაშვებულზე მაღალი კონცენტრაციები უარყოფითად ზემოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ეკოსისტემებსა და მატერიალურ ფასეულობებზე.

საქართველოში ატმოსფერული ჰაერი ძირითადად ბინძურდება ავტოტრანსპორტიდან, სამრეწველო და ენერგეტიკული ობიექტებიდან წარმოებული ატმოსფერული გაფრქვევებით. ამათგან ძირითადი ურბანული დაბინძურებელია ავტოტრანსპორტი, რომელიც ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის ფორმირებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. არსებული მონიტორინგის მონაცემების მიხედვით ყველა იმ ქალაქში, სადაც სადამკვირვებლო ვიზუალური განთავსებული აღინიშნება ე. წ. „ძირითადი დაბინძურებლების“ (SO_2 , NO_2 , CO , ზესტაფონში – MnO_2) მიერ ფორმირებული კონცენტრაციების გადაჭარბება მათ დასაშვებ მნიშვნელობებზე. მიზანშეწონილია ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება.

სატრანსპორტო გაფრქვევები

ქვეყანაში გაფრქვეული დაბინძურებლების უდიდესი წილი სატრანსპორტო სექტორზე მოდის: ნახშირყანგის გაფრქვევათა – 87%, აზოტის ჟანგეულების – 70%, გოგირდის დიოქსიდის – 50%, აქროლადი ორგანული ნაერთების – 40% სწორედ სატრანსპორტო საშუალებებიდან ხვდება ატმოსფერულ ჰაერში.

საქართველოს სატრანსპორტო სექტორიდან დაბინძურებელ ნივთიერებათა დიდი გაფრქვევები რამდენიმე მიზეზითაა გამოწვეული:

- ბოლო 10 წლის განმავლობაში ქვეყანაში მსუბუქი ავტომობილების რაოდენობა გაორმაგდა: დღეს საქართველოში ყოველ 100 კაცზე 12 მსუბუქი ავტომობილი მოდის;
- ქვეყანაში არსებული საავტომობილო პარკის უდიდესი ნაწილი მოძველებულია;
- მიუხედავად იმისა, რომ ავტომობილების უმეტესობა ევროპიდანაა შემოტანილი, ქვეყანაში დღეისათვის არსებული საწვავის პირობებში გამონაბოლქვის გამწმენდი მოწყობილობა (კონვერტერი), რომელიც ევროპული ავტომობილებისთვის აუცილებელი მოწყობილობაა, სწრაფად გამოდის მწყობრიდან, რის შედეგად გაფრქვევები რამდენჯერმე იზრდება;
- საქართველოს ზოგიერთ ქალაქში არასაკმარისად ფუნქციონირებს სატრანსპორტო ნაკადების ოპტიმიზაციის სისტემები. შედეგად ხშირია საცობები, რის გამოც ავტომობილების ძრავები მაღალი გაფრქვევის რეჟიმში მუშაობს.

სამრეწველო გაფრქვევები

სამრეწველო სექტორში ისტორიულად ძირითად დაბინძურებელ წყაროდ ითვლებოდა ცემენტის წარმოება რუსთავსა და კასპში, ფეროშენადნობთა წარმოება ქ. ზესტაფონში, მეტალურგიული კომპლექსები რუსთავსა და ქუთაისში. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ მეტალურგიული კომპლექსები დაიხურა. გასულ წლებში ცემენტის წარმოების გაფრქვევები მოწესრიგდა. ასევე მიმდინარეობს მტვერდამჭერი სისტემების სარეაბილიტაციო სამუშაოები ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანაში, თუმცა დღევანდელი მდგომარეობით ფეროშენადნობთა ქარხანა ინარჩუნებს „წამყვან“ როლს ამ რეგიონში მანგანუმის მტვრის (MnO_2) ემისიის დონით. იმ ფაქტორების გათვალისწინებით, რომ ქარხანა იმყოფება რეაბილიტაციის პროცესში და ეკონომიკურ პრობლემებს განიცდის, აგრეთვე წარმოადგენს ძირითად დამსაქმებელს რეგიონში, მოქმედი ჰაერდაცვითი კანონმდებლობის შესაბამისად, საწარმოს 2013 წლამდე დაუდგინდა მავნე ნივთიერებათა დროებით შეთანხმებული გაფრქვევის ნორმები. ამ ვადის გასვლის შემდეგ საწარმო ვალდებულია დაბინძურებელ ნივთიერებათა გაფრქვევები დასაშვებ დონემდე შეამციროს.

ჰაერის ერთ-ერთ დაბინძურებელს წარმოადგენს ენერგეტიკის სექტორიც. თუმცა იმის გამო, რომ საქართველოში, კერძოდ კი, გარდაბანში, მოქმედი სამი მსხვილი თბოელექტროსადგური (სს „ენერჯი ინვესტი“, შპს „მტკვარი ენერჯეტიკა“ და სს „თბილსრესი“) საწვავად ძირითადად ბუნებრივ აირს მოიხმარს, მათ მიერ გამოწვეული დაბინძურება მაღალი საკვამლე მიწების გამო მნიშვნელოვან ზემოქმედებას არ ახდენს ჰაერის ხარისხის ფორმირებაზე.

ჰაერის ხარისხის მონიტორინგი

2009 წლისთვის ჰაერის დაბინძურების გამჭომი ოთხი სადამკვირვებლო ჯიხური მოქმედებდა შემდეგ ქალაქებში: თბილისში, ქუთაისში, ზესტაფონსა და ბათუმში (თითო ჯიხური თითო ქალაქში). საჭიროა არსებული სადგურების, გაზომვის მეთოდოლოგიების და მონაცემთა დამუშავების სისტემების განახლება.

მონიტორინგის არსებული მონაცემების მიხედვით ყველა დაკვირვების პუნქტზე აღინიშნებოდა ზოგიერთი დამბინძურების კონცენტრაციის გადაჭარბება მათ დასაშვებ მნიშვნელობებზე. იმისათვის, რომ ზუსტად შეფასდეს დაბინძურებული ჰაერის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა და განისაზღვროს ის ქმედებები, რომელიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული რისკების შემცირებას საჭიროა მონიტორინგის სისტემის გაფართოება.

აქედან გამომდინარე, ცხადად დგება საქართველოში არსებული მონიტორინგის სისტემის განახლების საკითხი, როგორც საკანონმდებლო და მეთოდოლოგიური, ასევე მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესების კუთხით.

3.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხზე მთავარ პასუხისმგებელ უწყებას ქვეყანაში გარემოს დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს, რომელიც ამ მიმართულებით სახელმწიფო პოლიტიკას ატარებს. ასევე სამინისტროს ფუნქციაა ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების სახელმწიფო აღრიცხვა და ჰაერის ხარისხის მონიტორინგი. ამ უკანასკნელს ახორციელებს სამინისტროს სისტემაში შემავალი გარემოს ეროვნული სააგენტო.

გადაწყვეტილებები, რომელთაც ზემოქმედება აქვთ სატრანსპორტო სექტორის გაფრქვევებზე, საქართველოში სხვადასხვა უწყებაში მიიღება. გადაწყვეტილებას იმის შესახებ, თუ რა ტიპის ავტომობილები ექვემდებარება რეგულარულ ტექნიკურ დათვალიერებას, საქართველოს პარლამენტი იღებს, შესაბამისი წესების დაცვის უზრუნველყოფა კი ამ საკითხის დარეგულირების შემდეგ, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ფუნქცია იქნება. გადაწყვეტილების მიღება საავტომობილო საწვავში მავნე კომპონენტების დაშვებული შემცველობის შესახებ საქართველოს მთავრობის კომპეტენციაა; საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო უზრუნველყოფს ტრანსპორტის სფეროში მოქმედი ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავებასა და დამტკიცებას; ამავე სამინისტროს ფუნქციაა ქვეყნის სატრანსპორტო პოლიტიკის განხორციელება; საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარებისა და სატრანსპორტო ნაკადების ოპტიმიზაცია-სთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს დამოუკიდებლად იღებენ მუნიციპალიტეტები.

3.3. განხორციელებული ღონისძიებები სატრანსპორტო გაფრქვევები

ბოლო წლებში საქართველოში გატარდა გარკვეული ზომები საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გასაუმჯობესებლად. მაგალითად, თბილისის მთავრობამ თბილისის ავტობუსების კომპანიისთვის თითქმის 1000 ავტობუსი შეიძინა. საზოგადოებრივ ტრანსპორტში მგზავრების მოზიდვის მიზნით დაინერგა ფასდაკლების სისტემები. მათ შორის ყველაზე წარმატებულია თბილისის მეტროსა და ავტობუსის ერთობლივი ფასდაკლების ბარათები.

თბილისი აგრეთვე ლიდერობს სატრანსპორტო ნაკადების ოპტიმიზაციის საქმიანობაში. დაინერგა გზაჯვარედინების ახლებური გადაწყვეტა, რამაც მნიშვნელოვნად შეამცირა სატრანსპორტო საცობები ქალაქში. მიმდინარეობს ცენტრალური გზაჯვარედინების გადაკეთების სამშენებლო სამუშაოები.

მთავრობის მიერ დამტკიცებული საავტომობილო საწვავის ხარისხის გამკაცრებული ნორმები, რომელიც ხელს შეუწყობს საავტომობილო გაფრქვევების ქვეყანაში შემცირებას, ამოქმედდება 2012 წლის 1 იანვრიდან. მსუბუქი ავტომობილების სავალდებულო ტექნიკური დათვალიერება შეჩერებულია 2013 წლამდე. 2010 წლის 12 აპრილს თბილისის მერის მიერ მოეწერა ხელი „მერების შეთანხმებას“ რის შემდეგაც თბილისმა და რუსთავმა აიღო ვალდებულება, 2020 წლისათვის CO₂ ემისიების მინიმუმ 20%-ით შემცირებაზე. ეს შეთანხმება ასევე ითვალისწინებს მდგრადი ენერგეტიკის ხელშემწყობი სამოქმედო გეგმის განხორციელებას.

სამრეწველო გაფრქვევები

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროსთან თანამშრომლობით რუსთავისა და კასპის ცემენტის ქარხნებში 2008-2009 წლებში დამონტაჟდა მტკრის გამწმენდი მაღალეფექტიანი სისტემები, რამაც უზრუნველყო გაფრქვევების მნიშვნელოვანი შემცირება და მათი დასაშვებ ღონემდე დაყვანა.

ჰაერის ხარისხის მონიტორინგი

2009 წლის ბოლოს გარემოს ეროვნულმა სააგენტომ თბილისსა და რუსთავში განათავსა ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის 3 ახალი არაავტომატური სადგური (ორი თბილისში, ერთი კი – რუსთავში). 2010 წლიდან თბილისში დაიწყო მიწისპირა ოზონის კონცენტრაციის გაზომვები.

საერთაშორისო პროექტების შედეგად ბოლო წლებში გარემოს ეროვნულმა სააგენტომ აგრეთვე მიიღო თანამედროვე ლაბორატორიული ტექნიკა (სპექტროფოტომეტრები, ქრომატოგრაფები და სხვა), რის შედეგადაც მათი მონაცემების საიმედოობა გაიზარდა. სადამკვირვებლო ჯიხურები და ნიმუშების აღების მეთოდოლოგია საჭიროებს განახლებასა და გაუმჯობესებას.

ჰაერის მონიტორინგის მონაცემები თვეში ერთხელ ორპუსის ცენტრის ვებ-გვერდზე ქვეყნდება.

3.4. ეროვნული და საერთაშორისო განვითარების კონტაქსტი

საქართველოს გეოგრაფიული მდგომარეობა განსაზღვრავს მის სატრანზიტო როლს კავკასიაში. დღესდღეობით ქვეყანაში აქტიურად ვითარდება სატრანზიტო ინფრასტრუქტურა: მიმდინარეობს სარკინიგზო ქსელის გაუმჯობესებისა და გაფართოვების სამუშაოები, შენდება ჩქაროსნული საავტომობილო მაგისტრალეები. შესაბამისად, მომავალში მოსალოდნელია სატრანზიტო სატრანსპორტო ნაკადის და გადაზიდვათა ზრდა. შესაბამისი ზომების გატარების გარეშე ამ პროცესის თანმდევი შედეგი იქნება ატმოსფერულ ჰაერში დამბინძურებელთა ემისიების ზრდა.

მოსალოდნელია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება გაზრდის ადამიანთა როგორც საქმიან, ასევე სარეკრეაციო მობილურობას ქვეყნის შიგნით. თუკი ამ პროცესის პარალელურად არ მოხდა საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ადეკვატური განვითარება, სწრაფად გაიზრდება კერძო მსუბუქი ავტომობილების რიცხვი, რასაც მოქალაქეთა კეთილდღეობის მოსალოდნელი ზრდაც შეუწყობს ხელს.

ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის პირობებში მოსალოდნელია აგრეთვე სამრეწველო სექტორის განვითარება და, შესაბამისად, ემისიების მატება, რაც საწარმოო ობიექტების გარემოსდაცვითი რისკების საფუძვლიანი შეფასების და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის პირობების შესრულების სათანადო კონტროლის უზრუნველყოფას მოითხოვს. აუცილებელია დაინერგოს გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით საუკეთესო და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი ახალი და სუფთა ტექნოლოგიები, რომლებიც ყველაზე უფრო ეფექტიანი იქნება გარემოზე მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების ან მინიმუმამდე შემცირების თვალსაზრისით.

3.5. ბრძოლაში და მოკლევადიანი მიზნები

ჰაერის ხარისხთან დაკავშირებით გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსთვის უსაფრთხო ჰაერის ხარისხის მიღწევა.

ამ მიზნის მისაღწევად უახლოეს 5-წლიან პერიოდში შემდეგი კონკრეტული შედეგები უნდა იქნას მიღწეული:

მიზანი 1 – მონიტორინგის არსებული ქსელის სრულყოფა და მისი ეტაპობრივი ავტომატიზაცია, რაც შესაძლებელს გახდის ატმოსფერული ჰაერის მდგომარეობის და მასზე ზემოქმედების ძირითადი ფაქტორების შეფასებას.

მიზანი 2 – სამრეწველო გაფრქვევების შემცირება, საწარმოთათვის ახალი, მოწინავე, ენერგო-დამზოგი ტექნოლოგიების დანერგვის ხელშეწყობის და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვით განსაზღვრული მოთხოვნების შესრულების კონტროლის უზრუნველყოფის გზით.

მიზანი 3 – საავტომობილო გაფრქვევების ეტაპობრივი შემცირება. ეს შესაძლებელია სათანადო მექანიზმების განხორციელებით საერთაშორისო პრაქტიკის და ადგილობრივ თავისებურებათა გათვალისწინებით.

3.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის საკითხები რეგულირდება „გარემოს დაცვის შესახებ“ და „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონების, ამ კანონების მოთხოვნებიდან გამომდინარე მიღებული კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების საფუძველზე.

3.7. მიზნები და დონისძიებები
გრძელვადიანი მიზანი – ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსთვის უსაფრთხო ჰაერის ხარისხის მიღწევა.
მიზანი 1 – მონიტორინგის არსებული ქსელის სრულყოფა და მისი ეტაპობრივი ავტომატიზაცია

№	დონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი⁵ (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ჰაერის ხარისხის გამზომი ავტომატური სადგურის შექმნა და ამოქმედება	2012-2013	საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო (სგდს)	მალალი	დონორები	ამოქმედდა სულ ცოტა ერთი ავტომატური სადგური მინიმუმ 5 პარამეტრის გასაზომად
2	ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის კომპიუტერული პროგრამის შექმნა და დანერგვა	2012-2013	სგდს	საშუალო	დონორები	შექმნილია და მუშაობს ჰაერის ხარისხის კომპიუტერული მონიტორინგის სისტემა
3	ჰაერის ხარისხის გამზომი ავტომატური სტაციონარული ახალი სადგურის შექმნა და ამოქმედება საქართველოს ქალაქებში	2012-2016	სგდს	მალალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	მიიღება ჰაერის მონიტორინგის რეგულარული მონაცემები სულ ცოტა დამატებითი 5 სადგურიდან
4	საზოგადოებისთვის ჰაერის ხარისხის ინფორმაციის დროული და იოლი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა ინტერნეტ პორტალის საშუალებით	2012-2016	სგდს	მცირე	დონორები	ვებ-გვერდი რეგულარულად განახლებულია

მიზანი 2 – სამრეწველო გაფრქვევების ეტაპობრივი შემცირება

№	დონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	გარემოს დაცვის სამინისტროს შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულების შესაძლებლობების გაძლიერება ატმოსფერული ჰაერის დამაინტოვებელი საწარმოო ობიექტებიდან გაფრქვევების ემისიის შედეგად მიზნობრივად	2012-2016	სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ინსპექტირების სისტემა გაუმჯობესებულია

⁵ წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ – ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მალალი“ – გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

მიზანი 3 – საავტომობილო გაფრქვევების ეტაპობრივი შემცირება

№	ლონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	სატრანსპორტო ნაკადების მართვის გაუმჯობესება/ობტენიზაცია თბილისში	2012-2016	თბილისის მერია	მალაი	ავგილობრივი ბიუჯეტი, დონორები	გაუმჯობესებული სატრანსპორტო მოძრაობის სისტემა
2	საქალაქო და საქალაქთაშორისო საზოგადოებრივი ტრანსპორტის შემდგომი განვითარება/განახლება (ნაკლებად დამბინძურებელი სატრანსპორტო საშუალებების დანერგვა, როგორცაა ელექტროტრანსპორტი და სხვ.)	2012-2016	ავგილობრივი თვითმმართველო-ბები, სემგ, მკს „საქართველოს რკინიგზა“, სგდს	მალაი	ავგილობრივი ან სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მეზობლობა გაზრდილია და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სამანქანო პარკის საშუალო ასაკი შემცირებულია

თავი 4. ნარჩენები და ქიმიური ნივთიერებები

4.1. არსებული მდგომარეობა

საქართველოში ერთ-ერთ გარემოსდაცვით პრობლემას წარმოადგენს გარემოს დაბინძურება ნარჩენებითა და ქიმიური ნივთიერებებით. პრობლემა კომპლექსურია და მოიცავს გარემოს დაბინძურებას საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით, მოუწესრიგებელი ნაგავსაყრელებიდან, ასევე სახიფათო და აკუმულირებულ ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

ბარემოს დაბინძურება საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით

საქართველოში შეინიშნება ბუნებრივი ლანდშაფტების და ობიექტების დაბინძურება უკონტროლოდ დაყრილი საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით. ეს მდგომარეობა პრობლემურია არა მარტო ესთეტიური და ეკონომიკური, არამედ დაავადებებისა და პარაზიტების გავრცელების საშიშროების თვალსაზრისითაც. ამ ნარჩენებით იკვებებიან შინაური და გარეული ცხოველები, რაც მათ მოწამვლას ან დაავადებას, ან მათ ქსოვილებში არასასურველ ნივთიერებათა დაგროვებას იწვევს.

უკონტროლოდ დაყრილი საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურების ძირითად მიზეზს ნარჩენების მოგროვების სისტემის მოშლა წარმოადგენს. დღესდღეობით საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რეგულარული მოგროვება ძირითადად მხოლოდ მსხვილ ქალაქებსა და რაიონულ ცენტრებში ხორციელდება. სოფლებში მოსახლეობა თავად აგვარებს პრობლემას ისინი ნარჩენებს უახლოეს ხევში, გზისპირას ან მდინარის ნაპირებზე ყრიან. ეს ტერიტორიები არ სუფთავდება და შესაბამისად, მცირე ზომის უკონტროლო „ნაგავსაყრელები“ წარმოიქმნება.

ბარემოს დაბინძურება საყოფაცხოვრებო ნაგავსაყრელი პოლიგონებიდან

გარემოსთვის მნიშვნელოვანი ზიანის მომტანია მიწისქვეშა და ზედაპირული წყლების, აგრეთვე ჰაერის დაბინძურება არასათანადოდ მოწყობილი მოქმედი მუნიციპალური ნაგავსაყრელებიდან. საქართველოში დღეს არსებული 63 ოფიციალური მუნიციპალური ნაგავსაყრელების უმრავლესობას არ გააჩნია ნაგავსაყრელიდან გამოჟონილი წყლების მოგროვების/გაწმენდის სისტემა და წყალგაუმტარი ფუძე, რომელიც მიწისქვეშა წყლებს დაბინძურებისგან დაიცავდა.

პოლიგონების ნაწილი მდინარეების ნაპირზე ან წყალგამტარ ხეობებშია განთავსებული, რაც ზედაპირული და გრუნტის წყლების დაბინძურების საშიშროებას ქმნის.

საქართველოში არსებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელების უმრავლესობა საბჭოთა პერიოდში არის მოწყობილი და არ აკმაყოფილებს გარემოსდაცვით მოთხოვნებს. ნაგავსაყრელებზე სპონტანურად მიმდინარეობს ნარჩენების დაბალტემპერატურული ღია წვა, რაც იწვევს ჰაერში მავნე დაბინძურებლების, დიოქსინებისა და ფურანების გაფრქვევას. ნარჩენების ღია წვის შედეგად წარმოქმნილი მდგრადი ორგანული დაბინძურებლები დიდხანს არ იშლება გარემოში და ატმოსფერული ნაკადებით შორ მანძილებზე გადაიტანება. დღესდღეობით გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა 7 ნაგავსაყრელს (დედოფლისწყაროს (2013 წლამდე), თბილისის, რუსთავის, ხობის, ურეკი-ნატანების, ოზურგეთის, რუსთავთან გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მდებარე ნაგავსაყრელს) აქვს. მათ შორის სამი ნაგავსაყრელი კერძო მფლობელობაშია: ურეკი-ნატანების, ოზურგეთისა და რუსთავთან. მუნიციპალიტეტების უმრავლესობას გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის მქონე ნაგავსაყრელები არა გააჩნია. პრობლემის ძირითად მიზეზს ფინანსების ნაკლებობასთან ერთად გარემოსდაცვითი მოთხოვნების სათანადოდ განხორციელებისთვის საჭირო ცოდნის, გამოცდილებისა და სახელმძღვანელო მასალების ნაკლებობაც წარმოადგენს. 2011 წლის 22 მარტს „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონში შეტანილი იქნა ცვლილება, რომლის მიხედვითაც არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელი, რომელიც უკვე ფუნქციონირებს ექვემდებარება ნებართვის აღებას 2014 წლის 1 იანვრამდე.

გარემოს დაბინძურება სახიფათო ნარჩენებით

საქართველოში სამრეწველო, სამედიცინო, ვეტერინარული, სასოფლო-სამეურნეო და სხვა სახიფათო ნარჩენების წარმოქმნის, გადაზიდვისა და გაუვნებელყოფის ან გადაშენება-განადგურების აღრიცხვისა და კონტროლის სისტემა გაუმჯობესებას საჭიროებს.

დაბინძურება აკუმულირებული სახიფათო ნარჩენებიდან

გარემო აგრეთვე ბინძურდება სამთო-მოპოვებითი და გამამდიდრებელი წარმოების აკუმულირებული ნარჩენებისა და შლამებისგან, რომელიც განთავსებულია ყოფილი საბჭოთა საწარმოების მიმდებარე ტერიტორიებზე. საყურადღებოა დარიშხანის შემცველი ნაცარი და შლამი სოფლებში ცანა (ლენტეხის მუნიციპალიტეტი) და ურავი (ამბროლაურის მუნიციპალიტეტი) (ყოფილი დარიშხანის მოპოვებისა და გამამდიდრებელი საწარმოს ტერიტორიაზე).

გარემოს დაბინძურების მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს აგრეთვე ვადაგასული სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატები, განსაკუთრებით პესტიციდები, რომელთა ნარჩენები საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დიდი რაოდენობით დარჩა ქვეყნის ტერიტორიაზე. 2700-მდე ტონა სახიფათო ქიმიკატი განთავსებულია სახიფათო ნარჩენების დაზიანებულ სამარხში, იაღლუჯას მთაზე. დაახლოებით 230 ტონა ვადაგასული პესტიციდი ყოფილი კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების დანგრეული საწყობების ტერიტორიებიდან მოგროვდა და ღროებით განთავსდა იაღლუჯას სამარხში. საჭიროა მათი შემდგომი გაუვნებელყოფა ეკოლოგიური მოთხოვნების გათვალისწინებით. გარდა ამისა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის შედეგად ქვეყანაში წარმოიქმნება სახიფათო ნარჩენები (პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ცარიელი ტარა, ბაზრიდან ამოღებული ვადაგასული და მოძველებული პესტიციდები). აუცილებელია აღნიშნული ნარჩენების გაუვნებელყოფის საკითხის გადაწყვეტა.

4.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

ნარჩენების მართვის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკას შეიმუშავებს და ახორციელებს საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო. კერძოდ, სამინისტრო პასუხისმგებელია შესაბამისი ნორმატიული ბაზის უზრუნველყოფაზე (ნაგავსაყრელის მოწყობისა და ოპერირების ტექნიკური მოთხოვნები), ყოველი ნაგავსაყრელის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების განხილვასა და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის გაცემაზე.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვაში ძირითადი როლი თვითმმართველ ერთეულებს ეკუთვნის. მათი პასუხისმგებლობაა ნარჩენების მოგროვება და ტერიტორიის დასუფთავება, ნარჩენების გატანა და განთავსება, აგრეთვე საყოფაცხოვრებო ნარჩენების პოლიგონების მოწყობა და ოპერირება.

სახიფათო ნარჩენების (მაგალითად, სამედიცინო, ვეტერინარული, სასოფლო-სამეურნეო, და სხვა) მართვა ან მართვის კოორდინირება საქართველოში რომელიმე ერთი უწყების კომპეტენციას არ წარმოადგენს. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ დადგენილია სამედიცინო დაწესებულებებში ნარჩენების მართვის მარეგულირებელი სანიტარიული წესები, რომელთა დაცვა სამედიცინო დაწესებულებებისთვის სავალდებულოა.

აკუმულირებული სახიფათო ნარჩენები საბჭოთა სამრეწველო საწარმოების დანატოვარია. საწარმოების ნაწილი პრივატიზებულია და შესაბამისი ნარჩენები საწარმოს ოპერატორის განკარგულებაშია (როგორც მაგალითად, მანგანუმის შემცველი ნარჩენები ჭიათურაში). შესაბამისად, საწარმოს ოპერატორის პასუხისმგებლობაა ამ ნარჩენებით დაბინძურებისგან გარემოს დაცვა.

4.3. განხორციელებული ღონისძიებები

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მოგროვება

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მოგროვების მდგომარეობამ გამოსწორება დაიწყო 2006-2007 წლებიდან. პირველი ამ მხრივ თბილისის მერია იყო, რომელმაც ქალაქის სისუფთავის უზრუნველყოფა პრიორიტეტულ საკითხად აღიარა. შედეგად თბილისის ბიუჯეტში გამოიყო საკმარისი თანხები დასუფთავების მუნიციპალური საწარმოს მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის თითქმის მთლიანად გასაახლებლად, გაიზარდა და გარანტირებული გახდა საწარმოს მომსახურების ანაზღაურება, პარალელურად გამკაცრდა საწარმოს მუშაობის კონტროლი. შედეგად მომსახურების ხარისხი მნიშვნელოვნად ამაღლდა. 2008 წლიდან სხვა მუნიციპალიტეტებშიც დაიწყო მსგავსი პროცესები.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების განთავსება-გადამუშავება

მუნიციპალიტეტებს გაცნობიერებული აქვთ, რომ მათ მფლობელობაში არსებული მუნიციპალური ნაგავსაყრელები დასახურია და საჭიროა ახალი, თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი ნაგავსაყრელების აშენება. შესაბამისად, დაწყებულია რუსთავე-გარდაბნის ნაგავსაყრელების მშენებლობა (გაცემულია ნებართვა) და დაგეგმილია ბათუმისა და ბორჯომის ახალი სანიტარიული ნაგავსაყრელების მშენებლობა. ცალკეული პროექტების ფარგლებში ხორციელდება ნარჩენების სეპარაციისა და გადამუშავების ხელშეწყობა, რაც ნაგავსაყრელზე მოსახვედრი ნარჩენების რაოდენობას შეამცირებს. ქუთაისში განხორციელდა ნარჩენების სეპარაციის საცდელი პროექტი.

სახიფათო ნარჩენები

2008 წელს აჭარაში განხორციელდა საპილოტო პროექტი, რომლის ფარგლებში თვითმმართველი ქალაქი ბათუმის დასუფთავების მუნიციპალურ საწარმოს გადაეცა სიმძლავრეები (ინსინერატორი, ტრანსპორტი და კონტეინერები) სამედიცინო ნარჩენების მოგროვების, ტრანსპორტირებისა და განადგურებისთვის. აჭარის გარემოს დაცვის სამსახურის ორგანიზებით ყველა სამედიცინო დაწესებულებაში დაიწყო სახიფათო ნარჩენების განცალკევებით შეგროვება.

გარემოს დაცვის სამინისტროს მიერ მომზადებულია ნარჩენების მართვის კანონპროექტი, რომელიც სახიფათო ნარჩენების განმარტებას, კლასიფიკაციას, მათი წარმოების, გადატანის, გაუვნებელყოფის, განთავსების აღრიცხვას და ამ პროცესის კონტროლს ითვალისწინებს. კანონის მიღება და ამოქმედება დაარეგულირებს სახიფათო ნარჩენების უკონტროლო გადაადგილებას და მათ უსაფრთხო განთავსებას.

აკუმულირებული სახიფათო ნარჩენები

გასულ წლებში, განხორციელდა ვადაგასული პესტიციდების პირველადი ინვენტარიზაცია სასაწყობო მეურნეობებში. ასევე მოხდა პოლიქლორობიფენილების მოცულობის შეფასება ელექტრო დანადგარების (ტრანსფორმატორები, კონდესატორები) ზეთებში.

4.4 მროვნული და სამართაშორისო განვითარების კონტექსტი

საქართველოში მეორადი მასალების გადამუშავების საწარმოები ნელა ვითარდება. ქვეყანაში შესაძლებელია მხოლოდ ქალაქის, შუშის და რამდენიმე ტიპის პლასტმასის მეორადი მასალის გამოყენება, ასევე აკუმულატორებიდან ტყვიის ამოღება და გადადნობა. უახლოეს წლებში მოსალოდნელია მეორადი მასალების ბაზრის განვითარება.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების წარმოქმნა თბილისში ერთ სულ მოსახლეზე გადაანგარიშებით საშუალო ევროპულის ნახევარია. ქვეყანაში ეკონომიკის განვითარებასთან ერთად მოსალოდნელია ნარჩენების მოცულობის ზრდა, რაც გამოიწვევს ნარჩენების წარმოქმნის მინიმუმაციის ხელშეწყობის ღონისძიებების გატარების (მაგალითად, მრავალჯერადი ტარის გამოყენების წახალისება), ასევე უკვე წარმოქმნილი ნარჩენების სეპარაციისა და რეციკლირების საჭიროებას.

მრეწველობის განვითარებამ სამრეწველო ქიმიური ნივთიერებების მოხმარებისა და სახიფათო ნარჩენების წარმოქმნის მატებაც გამოიწვია. თუმცა გარკვეული სექტორების განვითარება ხელს შეუწყობს შესაბამისი ნარჩენების მართვის გაუმჯობესებას. მაგალითად, ჯანდაცვის სისტემის განვითარება გააუმჯობესებს სამედიცინო ნარჩენების მართვას.

საქართველოს ნაკისრი აქვს ნარჩენებთან დაკავშირებული რიგი საერთაშორისო ვალდებულებები. ამ საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების ხელშეწყობის მიზნით განხორციელდა გარკვეული პროექტები, რომლებიც მიმართული იყო ნარჩენების სფეროში არსებული პრობლემების გადაჭრისკენ.

ქვეყანა მონაწილეობს ქიმიური ნივთიერებების საერთაშორისო მართვისადმი სტრატეგიული მიდგომის (SAICM) განხორციელებაში. მომზადდა საქართველოს ქიმიური პროფილი და ქვეყნის საჭიროებათა შეფასება SAICM ეროვნული განხორციელებისათვის. მზადდება დამბინძურებელ ნივთიერებათა გარემოში მოხვედრისა და გადატანის ეროვნული რეესტრის (PRTR) ინსტიტუციონალურ საჭიროებათა შეფასება.

საქართველოს მთავრობის 2011 წლის 21 აპრილის №907 განკარგულებით დამტკიცდა „საქართველოში მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ ეროვნული სამოქმედო გეგმა“, რომელიც ითვალისწინებს „მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ“ სტოკჰოლმის კონვენციის მოთხოვნების შესრულებას.

4.5. ბრძოლაში მონაწილე და მოკლევადიანი მიზნები

გრძელვადიან მიზანს ნარჩენების მართვის სფეროში წარმოადგენს **ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის დანერგვა** (ნარჩენების უსაფრთხო განთავსება, ნარჩენების ენერჯის წყაროდ გამოყენება, ნარჩენების გადამუშავება, რეციკლირება, მინიმიზაცია).

უახლოეს 5 წელიწადში მიღწეული უნდა იქნეს შემდეგი მოკლევადიანი მიზნები:

მიზანი 1 – მუნიციპალური და სახიფათო ნარჩენების მართვის (მოგროვება, ტრანსპორტირება და განთავსება) გაუმჯობესება.

მიზანი 2 – აკუმულირებული სახიფათო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურების შემცირება.

4.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შემფასება

ნარჩენების მართვის ჩარჩო კანონი/მარეგულირებელი საკანონმდებლო დოკუმენტი საქართველოში შემუშავების პროცესშია. ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება საქართველოს კანონმდებლობაში წარმოდგენილი დებულებებითა და საერთაშორისო შეთანხმებებით.

როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, საქართველოში არსებული კანონმდებლობით, დასახლებულ პუნქტებში საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვებისა და უტილიზაციის სამუშაოთა წარმოების დაგეგმვა და განხორციელება შესაბამისი მუნიციპალიტეტის პასუხისმგებლობას წარმოადგენს.

4.7. მიზნები და ღონისძიებები
 გრძელვადიანი მიზანი – ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის დანერგვა

მიზანი 1 – მუნიციპალური და საზოგადოებრივი ნარჩენების მართვის (მოგროვება, ტრანსპორტირება და განთავსება) გაუმჯობესება

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიისა და გეგმის შემუშავება	2012-2014	საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო (სგდს), სრვის, საქართველოს მთავრობა			მოშვადებული ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და გეგმა
2	ნარჩენების მართვის კანონისა და მისი ქვემდებარე აქტების მომზადება	2012-2013	სგდს, სრვის			მოშვადებული ნარჩენების მართვის კანონი და მისი ქვემდებარე აქტები და წარდგენილი პარლამენტში დასამტკიცებლად
3	ნარჩენების სახელმწიფო აღრიცხვა და მონაცემთა ბაზის შექმნა	2012-2014	სგდს	მაღალი	ღონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	შექმნილია ნარჩენების სახელმწიფო აღრიცხვის სისტემა, ნარჩენების მონაცემთა ბაზა
4	ნარჩენების მართვის შესაძლებლობათა გაძლიერება(ეროვნულ დონეზე)	2012-2016	სგდს			გაძლიერებულია ნარჩენების მართვის შესაძლებლობები (ეროვნულ დონეზე)
5	საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება ნარჩენების მართვის თაობაზე	2012-2016	სგდს			ჩატარებულია საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები ნარჩენების მართვის თაობაზე

6 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვე ოგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალოს“ – ქვე 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ – გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

№	ლონისიბები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარიებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
6	მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობების გაძლიერება საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მოგროვების სისტემის დაგეგმვისა და სათანადო მართვის (მათ შორის, დაფინანსების საკითხების ორგანიზებისა და აღმინისტრირების) უზრუნველსაყოფად	2012-2016	სგდს, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო (სრგის), ადგილობრივი თვითმმართველობები	საშუალო	ლონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	მუნიციპალიტეტებისთვის მომზადებულია მთლიანი მასალები ნარჩენების მართვის გეგმების მომზადებისა და განხორციელების-სათვის, ჩატარებულია ტრენინგები მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლებსთვის
7	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის მუნიციპალური გეგმების შემუშავება, რომელიც პარამონიზებული იქნება ნარჩენების მართვის კოორდინირებულ გეგმასთან	2012-2016	ადგილობრივი თვითმმართველობები, სგდს, სრგის	საშუალო ბიუჯეტი (თითოეული მუნიციპალიტეტისათვის)	ლონორები, ადგილობრივი ბიუჯეტი	მომზადებულია საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის გეგმა თვითმმართველ ერთეულებისათვის
8	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მორგებისა და გატანის ეტაპობრივად გაუმჯობესება თვითმმართველ ერთეულებში	2012-2016	ადგილობრივი თვითმმართველობები	საშუალო ბიუჯეტი (თითოეული თვითმმართველობისათვის)	ადგილობრივი ბიუჯეტი	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რეგულარული მოგროვება ხორციელდება თვითმმართველი ერთეულების დასახლებებში
9	ძველი ნაგავსაყრელების დაზურვა-კონსერვაციის ეტაპობრივი განხორციელება და ახალი, თანამედროვე ნაგავსაყრელების მშენებლობა	2012-2016	სრგის, ადგილობრივი თვითმმართველობები, სგდს	მაღალი	ლონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	ნაწილი ძველი ნაგავსაყრელების დასაფარავი; ახალი ნაგავსაყრელები აშენებულია
10	ფინანსურ-ეკონომიკური საფუძვლების შემუშავება ნარჩენების მინიმიზაციისა და ნარჩენების მართვაში კერძო ბიზნესის მონაწილეობის სტიმულირებისთვის.	2012-2016	სგდს, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო (სეგს), სრგის	საშუალო	ლონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	მომზადებულია ეკონომიკურად დასაბუთებული რეკომენდაციები
11	სახვითი ნარჩენების შეგროვების, გალაზიდვის და გაუვნებელყოფის თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის ხელშეწყობა	2012-2015	სგდს, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო (სმ-სგდს), საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სსმს), საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო (სრგის), საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო (სეგს)	მაღალი	ლონორები	დანერგულია სახვითი ნარჩენების შეგროვების, გალაზიდვის და გაუვნებელყოფის თანამედროვე ტექნოლოგიები

მიზანი 2 – აკუმულირებული საზიფათო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურების შემცირება

№	ღონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	<p>ცანასა და ურაგში აკუმულირებული ღარიშხანის შემცველი ნარჩენების ღებტალური შესწავლა/ადრიცვის საფუძველზე მათი კონსერვაცია/გაუვნებელიყოფის პროექტის შემუშავება (ღონისძიებათა გეგმა) და პირველი რიგის (გადაუღებელი) ღონისძიებების განხორციელება</p>	2012-2015	<p>სგლს, ადგილობრივი თვითმმართველობა</p>	<p>მალაი</p>	<p>ღონორები სახელმწიფო ბიუჯეტი,</p>	<p>შემუშავებულია ღარიშხანის შემცველი ნარჩენების კონსერვაცია/გაუვნებელიყოფის პროექტი პირველი რიგის გადაუღებელი ღონისძიებები განხორციელებულია</p>
2	<p>საზიფათო ნარჩენების იაღლუჯას სამარხში განთავსებული საზიფათო ნიფთიერების შესწავლა-შეფასება. მღგრადი ორგანული ღამბინბურეული ნიფთიერების შემცველი ნარჩენების შეფუთვა და ღროებით უსაფრთხო განთავსება/ექსპორტი გაუვნებელიყოფისთვის. იაღლუჯას სამარხის ღროებითი კონსერვაცია (შეღოღობვა, წყალამრდი თხრიღის მოწყობა, ღია ადგიღების მიწის ფენით დაფარვა)</p>	2012-2015	<p>სგლს, ადგილობრივი თვითმმართველობები</p>	<p>მალაი</p>	<p>ღონორები</p>	<p>მოშაღებულია სამარხის ინვეტარიზაციის ანგარიში – 200 ტონამღე საზიფათო ქიმიკატი/ნარჩენი გაუვნებელიყოფიღია სამარხი შემოღობიღია ბიღია და მოწყობიღია წყალამრდი თხრიღი, ღია ადგიღები დაფარულია მიწის ფენით;</p>

თავი 5. შავი ზღვა

5.1. არსებული მდგომარეობა

შავი ზღვა არის წყლის უნიკალური ობიექტი. ეს არის ზღვა, რომელიც წარმოადგენს ყველაზე დიდ წყალშემკრებ აუზს მსოფლიოში. აუზის ფართობი შეადგენს 2 მლნ კვ.კმ და ფარავს ევროპის კონტინენტის თითქმის ერთ მესამედს. ამ ბუნებრივმა მოცემულობებმა შავი ზღვა გამორჩეული გახდა ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით. დიდი წყალშემკრები აუზისა და ნახევარადრეკტილი ბუნების გამო შავი ზღვა ძალიან მგრძობიარეა ანთროპოგენული ზეგავლენის მიმართ.

გამომდინარე იქედან, რომ საქართველოსთვის პრიორიტეტულია შავი ზღვის სანაპირო ზონის ინფრასტრუქტურის განვითარება ტურისტული სექტორის პოტენციალის გაზრდის მიზნით უკიდურესად მნიშვნელოვანია შავი ზღვის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

დღეისათვის შავ ზღვასთან მიმართებაში გამოკვეთილია შემდეგი ძირითადი პრობლემები:

- ა) კომერციული მნიშვნელობის ცოცხალი რესურსების სახეობების შემცირება;
- ბ) შავი ზღვის და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დეგრადაცია;
- გ) ეუტროფიკაცია⁷.

კომერციული ცოცხალი რესურსების შემცირება

1960 წელს რეგისტრირებული 26 თევზის კომერციული სახეობიდან დღესდღეობით მხოლოდ 3-4 სახეობაა შემორჩენილი. გადაჭარბებული რეწვის გამო 1970-80-იან წლებში მნიშვნელოვნად შეიცვალა თევზჭერის სტრუქტურა.

კომერციული სახეობების შემცირების ძირითად მიზეზებს წარმოადგენს გადაჭარბებული რეწვა, უცხო სახეობების შემოჭრა და თევზის საარსებო გარემოს დეგრადაცია. შავი ზღვის რეგიონის დონეზე ჰარმონიზებული კომერციული პოპულაციების შეფასებების მეთოდოლოგიის არარსებობა ართულებს იმის განსაზღვრას, თუ რა რაოდენობის კომერციული რესურსის ამოღებაა შესაძლებელი, რაც ართულებს დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესს.

ზღვის და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დეგრადაცია

ინვაზიური სახეობების ზრდა გავლენას ახდენს შავი ზღვის ბიოლოგიურ მრავალფეროვნებაზე, რაც უარყოფითად აისახება ადამიანების საქმიანობასა და ქვეყნის ეკონომიკურ ინტერესებზე. აღსანიშნავია, რომ მარტო 1996-2005 წლებში აღრიცხულია შავ ზღვაში შემოჭრილი 48 უცხო სახეობა.

შავი ზღვისა და სანაპიროს ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დეგრადაციას ხელს უწყობს შავი ზღვის სანაპირო ზონის არაეფექტიანი მართვა. მდინარე ჭოროხის მიერ ჩამოტანილი მყარი ნატანის რაოდენობის შემცირება და სამშენებლო მიზნებისათვის მყარი ნატანის ინტენსიური მოპოვება იმავე არეალის სანაპირო ზონიდან, იწვევს სანაპირო ზონის ეროზიასა და დეგრადაციას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში განხორციელებულია კონსერვაციისკენ მიმართული მრავალი ღონისძიება სანაპიროს ჭარბტენიანი ტერიტორიების დასაცავად (მაგალითად, შექმნილია კოლხეთის ეროვნული პარკი), საჭიროა განისაზღვროს და შეიქმნას სხვადასხვა დაცვის რეჟიმის მქონე ტერიტორიები სანაპიროს ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების მნიშვნელობის გათვალისწინებით.

რთული მდგომარეობაა საქართველოს აფხაზეთის რეგიონის შავი ზღვის სანაპირო ზონაში, საიდანაც ხდება სამშენებლო მასალების, კერძოდ კი ქვისა და ქვიშის დიდი რაოდენობით ამოღება 2014 წლის სოჭის ზამთრის ოლიმპიადისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის განვითარების დასაკმაყოფილებლად. მოვლენების ამ გზით განვითარების შემთხვევაში, უახლოესი წლების განმავლობაში შავი ზღვის სანაპირო ზონის უნიკალურმა და მოწყვლადმა გარემომ, რომელიც უშუალოდ საქართველოსა და რუსეთის საზღვრის სამხრეთით მდებარეობს, შესაძლოა განიცადოს ისეთი მძიმე ზიანი, რომელიც აღდგენას ვეღარ დაექვემდებარება.

შავი ზღვის სანაპირო ზონაში დაგეგმილი ზოგიერთი საქმიანობა იხილეთ მე-12 თავში კლიმატის ცვლილების შესახებ.

⁷ ფოსფორის, აზოტისა და სხვა ელემენტების ზრდა წყლის ეკოსისტემაში, რაც ხელს უწყობს წყლის მცენარეების, განსაკუთრებით კი წყალმცენარეების გამრავლებას. ეს კი თავის მხრივ ამცირებს ჟანგბადის შემცველობას წყალში და იწვევს სხვა ორგანიზმების დახოცვას

მუხროფიკაცია

ნუტრიენტების⁸ ჭარბი რაოდენობით ჩადინება იწვევს შავი ზღვის ეუტროფიკაციას, რაც მნიშვნელოვან რისკს უქმნის შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებას. ნუტრიენტების ძირითად წყაროს მუნიციპალური ჩამდინარე წყლები წარმოადგენს. ნუტრიენტები შავ ზღვაში ხვდება სასოფლო სამეურნეო მიწებიდან წვიმის შედეგად ჩამორეცხილი წყლებიდანაც.

5.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

ეროვნულ დონეზე შავი ზღვის დაცვის სფეროში მთავარი უწყებებია საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო. სხვა სტრუქტურებია საქართველოს ეკონომიკური და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო და საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, რომლებსაც ასევე მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ. პასუხისმგებლობა ენიჭებათ ასევე ადგილობრივ თვითმმართველობებს, რადგან ნარჩენების მართვა ადგილობრივ დონეზე სწორედ მათი ფუნქციაა. სხვა დაინტერესებული მხარეები არიან საზოგადოების წარმომადგენლები, ბიზნეს-სექტორი და სანაპირო ზონის ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელიც 250 000 კომლს შეადგენს.

5.3. განხორციელებული ღონისძიებები

1992 წელს 6-მა ქვეყანამ ხელი მოაწერა შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციას (ბუქარესტის კონვენცია). ეს საერთაშორისო დოკუმენტი უზრუნველყოფს ერთობლივ და კოორდინირებულ ქმედებებს საფუძველს, რომლებიც მიმართულია შავი ზღვის ეკოსისტემის გაუმჯობესებისა და სანაპირო ქვეყნების მდგრადი განვითარებისაკენ.

ბუქარესტის კონვენციის ძალაში შესვლის შემდეგ (1994) მრავალი პროექტი იქნა განხორციელებული ეროვნულ თუ რეგიონულ დონეზე. ამთვან ყველაზე მნიშვნელოვანია კოლხეთის ეროვნული პარკის დაარსება, რომელიც უზრუნველყოფს ზღვისა და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნების დაცვას. ამჟამად, შავი ზღვის მთელ სანაპირო ზოლზე, მიმდინარეობს მუნიციპალური საკანალიზაციო სისტემების და მათი გამწმენდი ნაგებობების მშენებლობა-რეაბილიტაცია. ეს ღონისძიებები მნიშვნელოვნად შეამცირებს შავი ზღვის დაბინძურებას.

2009 წელს საქართველომ ხელი მოაწერა შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის საერთაშორისო კონვენციის ბიომრავალფეროვნების ოქმს, რის შედეგადაც ქვეყანამ მოახდინა შავ ზღვაში ბიომრავალფეროვნების დაცვის მნიშვნელობის დეკლარირება საერთაშორისო დონეზე.

5.4. მროვნული და სამრთაშორისო განვითარების კონტექსტი

შავი ზღვის სანაპირო ზონა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პერსპექტიულ ადგილს საქართველოში ტურიზმის განვითარებისთვის. მრავალი ინფრასტრუქტურული საქმიანობა ამ რეგიონში, ტურისტების ნაკადის ზრდა, დაგეგმილი მსხვილმასშტაბიანი პროექტები, როგორებიცაა, მაგალითად, აეროპორტის მშენებლობა ან თავისუფალი სავაჭრო ზონის შექმნა ფოთში და სხვა, მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ამ რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებას, თუმცა ამავე დროს გაზრდის ზეწოლას შავ ზღვაზე. კლიმატის ცვლილებაც მოახდენს გავლენას სანაპირო ზონაზე, რადგან ეს რეგიონი განიხილება როგორც კლიმატის ცვლილების მიმართ ერთ-ერთი ყველაზე მოწყვლადი ტერიტორია საქართველოში. კლიმატის ცვლილება და მისი შესაძლო ზემოქმედება სხვადასხვა ეკოსისტემებზე, ასევე ამ მიმართულებით დაგეგმილი ღონისძიებები განხილულია მე-12 თავში კლიმატის ცვლილების შესახებ.

შავი ზღვის დაცვის აუცილებლობა კარგადაა გაცნობიერებული საქართველოს მთავრობის მიერ. 1992-2009 წლებში მრავალ საერთაშორისო შეთანხმებას მოეწერა ხელი, რომლებიც მიმართულია შავი ზღვის დაცვისა და ამ სფეროში რეგიონული თანამშრომლობის ხელშეწყობისკენ. შავი ზღვის რეგიონულ სტრატეგიულ სამოქმედო გეგმაში (სოფია, 2009 წელი) განსაზღვრულია პრიორიტეტული მიმართულებები და ღონისძიებები შავი ზღვის დაცვის სფეროში. შავ ზღვასთან დაკავშირებულ საკითხებს პრიორიტეტული

8 მცენარეების ზრდისთვის აუცილებელი ელემენტები, როგორებიცაა, მაგალითად, ფოსფორი და აზოტი.

მნიშვნელობა აქვთ მინიჭებული ევროკავშირისა და საქართველოს სამეზობლო პროგრამაშიც. ახლახან საქართველომ მოახდინა შავი ზღვის კონვენციის ბიომრავალფეროვნების ოქმის და ხმელეთზე განლაგებული წყაროებისა და საქმიანობებით გამოწვეული შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის განახლებული ოქმის რატიფიკაცია, რითაც კიდევ ერთხელ დაადასტურა თავისი მზადყოფნა შავი ზღვის დაცვისკენ მიმართული ღონისძიებების განხორციელებაში მონაწილეობისათვის.

5.5. ბრძელვადიანი და მოკლევადიანი მიზნები

შავი ზღვის დაცვის სფეროში გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს შავი ზღვის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება. ეს მიზანი შესაბამისობაშია შავი ზღვის რეგიონულ სტრატეგიულ სამოქმედო გეგმაში დასახულ მიზნებთან.

ამ მიზნის მისაღწევად უნდა მოხდეს შემდეგი მოკლევადიანი მიზნების მიღწევა მომდევნო 5 წლის განმავლობაში:

მიზანი 1 – კომერციული ცოცხალი რესურსების დაცვა და შენარჩუნება.

მიზანი 2 – შავი ზღვის და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მართვა.

მიზანი 3 – ეუტროფიკაციის შემცირება.

მიზანი 4 – წყლის უსაფრთხო ხარისხის უზრუნველყოფა ადამიანის ჯანმრთელობისათვის, სარეკრეაციო გამოყენების მიზნებისა და წყლის ბიოტასათვის.

ამ მიზნების მიღწევა ძალიან მნიშვნელოვანია არა მარტო ბიომრავალფეროვნებისა და გარემოს დაცვის კუთხით, არამედ სანაპირო ზონის მდგრადი ინფრასტრუქტურული განვითარებისა და ტურიზმის ხელშეწყობის თვალსაზრისითაც.

5.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება

კონკრეტული კანონი შავი ზღვის დაცვის შესახებ არ არსებობს. შავი ზღვის რეგიონული სტრატეგიული სამოქმედო გეგმის მიხედვით მიზანშეწონილია არსებობდეს რეგიონულ დონეზე ჰარმონიზებული კანონი, რომელიც უზრუნველყოფს უნიფიცირებული პოლიტიკის გატარებას რეგიონში. არსებული ეროვნული კანონმდებლობა საჭიროებს განახლებას ევროპული თანამედროვე პრაქტიკის შესაბამისად. სანაპირო ზოლის ინტეგრირებული მართვის მიდგომების დანერგვა და სანაპირო ზონის დეგრადაციისაგან დაცვა ასევე მოითხოვს შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის არსებობას.

5.7. მიზნები და ღონისძიებები

გრძელვადიანი მიზანი – შავი ზღვის ისეთი ეკოლოგიური მდგომარეობის მიღწევა, რომელიც დაფიქსირებული იყო წინა საუკუნის 60-იან წლებში მიზანი 1 – კომერციული ცოცხალი რესურსების დაცვა და შენარჩუნება

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	შავი ზღვის ეკოლოგიისა და თევზის მყურეობის საქონიერო კვლევის განვითარება შავი ზღვის მონიტორინგის ცენტრის გაძლიერების მეშვეობით	2012-2013	სეღს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შავი ზღვის მონიტორინგის ცენტრი გაძლიერებულია

მიზანი 2 – შავი ზღვის და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მართვა

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ზღვის ბიომრავალფეროვნების ასპექტების შეტანა შესაბამის სტრატეგიულ დოკუმენტებში	2012-2016	სეღს, საკუროველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო (სეღს)	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიული დოკუმენტი მიიღეს, შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნების საკითხებს
2	ზღვის ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ინდიკატორების შემუშავება და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემაში შეტანა	2012-2013	სეღს	მცირე	GIZ	ინდიკატორები შემუშავებულია
3	ზღვის ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნით საბიოლოგიური პროექტის შემუშავება და განხორციელება	2012-2014	სეღს	საშუალო	GIZ	საბიოლოგიური პროექტი განხორციელებულია
4	საზღვაო და სანაპირო ჰაბიტატებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის/შენარჩუნების გაძლიერება არსებული დაცული ტერიტორიების განვითარების ხელშეწყობის გზით	2012-2016	სეღს, საერთაშორისო გარემოსდაცვითი ორგანიზაციები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	საზღვაო და სანაპირო დაცული ტერიტორიების მართვა გაუმჯობესებულია
5	შავი ზღვის აუზის მდინარეებიდან სამშენებლო მასალების ამოღების მიზანშეწონილობის შესწავლა	2012-2013	სეღს, სეღს	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ანგარიში და რეკომენდაციები მომზადებულია
6	სანაპირო ზონის რეგიონების ადგილობრივი დანტრეკებული მხარეების ცნობიერების ამაღლება შავი ზღვის რეგიონული სტრატეგიული სამოქმედო გეგმის მითხროვნების შესახებ	2012-2016	სეღს	მცირე	დონორები	დანიტრეკებული მხარეებისათვის ჩატარებული ტრენინგები და სემინარები

9 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ – ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

მიზანი 3 – ექსპორტოპროგრამის შემცირება

№	ლონისმიმები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარიანით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის დანერგვა აზოტისა და ფოსფორისთვის (კონცენტრაციები და ჩაიდინება) შავი ზღვის ძირითად მდინარეებში	2015-2016	სგდს, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო (სმჯსდს)	საშუალო	ღონორები	არსებობს საწარმო მონაცემები
2	შავი ზღვის პოპულარულ საკურორტო ადგილებში სასმელი წყლის/საკანალიზაციო სისტემებისა და ნარჩენი წყლების გამწმენდი ნაგებობების მშენებლობისათვის საინვესტიციო პროექტების ხელშეწყობა ¹⁰	2012-2016	სგდს, სრვის, ადგილობრივი თვითმმართველობა	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები, DABLAS TF	არსებობს სასმელი წყლის/საკანალიზაციო სისტემის ურეგულირებელი და გამწმენდი ნაგებობა ურეგულირებელი

მიზანი 4 – წყლის უსაფრთხო ხარისხის უზრუნველყოფა ადამიანის ჯანმრთელობისათვის, სარეკრეაციო გამოყენების მიზნებისა და წყლის ბიოტაშათვის

№	ლონისმიმები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარიანით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	მონიტორინგის ხელშეწყობის მიზნით შავი ზღვის „პრიორიტეტული დამაბინძურებლების ნუსხის“ შექმნა	2012-2013	სგდს	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, DABLAS TF	ნუსხა შექმნილია და რეგულარულად ხდება მისი განახლება
2	ტურისტული სეზონის დროს საბანაო წყლის მუდმივი მონიტორინგის წარმოება	2012-2016	სგდს	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	მიმდინარეობს ყოველდღიური მონიტორინგი ზაფხულში ბათუმში, ქობულეთისა და ურეგულირებელი
3	ქობულეთი-ბათუმის შემოვლითი გზის მშენებლობის ხელშეწყობა	2012-2014	სრვის, სგდს	მაღალი	საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	შემოვლითი გზა მოწყობილია

¹⁰ ეს საქმიანობა შესაძლებელია დაიფაროს მე 2 თავის მიზანი 3 ის ღონისძიებით.

თავი 6. ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები

6.1. არსებული მდგომარეობა

საქართველო, როგორც კავკასიის ეკორეგიონის ნაწილი, წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების ერთ-ერთ „ცხელ წერტილს“ (ამჟამად „Conservation International“-ის მიერ დედამიწაზე გამოყოფილია ბიომრავალფეროვნების 34 „ცხელი წერტილი“, რომლებიც გამოირჩევიან განსაკუთრებული ბიომრავალფეროვნებით და რომლებიც, ამასთანავე, მნიშვნელოვანი საფრთხის წინაშე იმყოფებიან). WWF-ის შეფასების მიხედვით კავკასია აგრეთვე არის გლობალური მნიშვნელობის ეკორეგიონი, რომელიც ხასიათდება სახეობრივი მრავალფეროვნებით, ენდემიზმის მაღალი დონით, მცენარეულობის ტიპების მრავალფეროვნებითა და გლობალურ დონეზე იშვიათი ბიომებით.

საქართველოში წარმოდგენილია გლობალური მნიშვნელობის ჰაბიტატები და ეკოსისტემები. მაგალითად, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული მნიშვნელობის 17 ადგილი უკვე ჩართულია ზურმუხტის ქსელში¹¹ (Emerald Network). საქართველოში გამოვლენილია ფრინველებისთვის მნიშვნელოვანი 31 ადგილი. გარდა ამისა, კოლხეთის დაბლობზე მდებარე 2 ჭარბტენიანი ტერიტორია შეტანილია რამსარის კონვენციის საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების ნუსხაში.

საქართველო ბიოლოგიურად მდიდარ ქვეყნებს მიეკუთვნება. აქ აღწერილია ჭურჭლოვან მცენარეთა 4130 სახეობა. აქედან 600-მდე სახეობა (14,2%) კავკასიის ენდემია, ხოლო დაახლოებით 300 სახეობა – საქართველოს ენდემი (9,0%). საქართველოში აღწერილია ფაუნის 16 054 სახეობა, მათგან 758 სახეობის ხერხემლიანი.

დღეისათვის ბიომრავალფეროვნების სფეროში არსებული მთავარი გამოწვევებია: ჰაბიტატების დეგრადაციისა და სახეობების რიცხოვნების შემცირების შეჩერება, თევზჭერისა და ნადირობის რეგულირების გაუმჯობესება, დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის ამაღლება, დაცული ტერიტორიების ერთიანი ქსელის განვითარება, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი მართვისათვის სათანადო მონაცემთა ბაზის გაუმჯობესება.

სახეობების რიცხოვნების შემცირება და ჰაბიტატების დეგრადაცია

ჰაბიტატების რღვევისა და მზარდი, არარეგულირებული მონარების გამო მცენარეების და ცხოველების მრავალი სახეობა გადაშენების ზღვარზეა მისული. მათ შორის, ძუძუმწოვართა – 29, ფრინველთა – 35, ქვეწარმავალთა – 11, ამფიბიების – 2, თევზების – 14 და მერქიანი მცენარეების – 56 სახეობა შეტანილია ეროვნულ წითელ ნუსხაში. ამასთან, საქართველოში გავრცელებული ხერხემლიან ცხოველთა 44 სახეობა არის გლობალურად გადაშენების პირას მყოფი და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც მოწყვლადი, გადაშენების პირას მყოფი ან გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა. დეტალები იხილეთ ჩანართში 6.1.

ჩანართი 6.1. ინფორმაცია საფრთხის წინაშე მყოფი ზოგიერთი სახეობის შესახებ

განსაკუთრებული საფრთხის წინაშე არიან მსხვილი ძუძუმწოვრები. ამჟამად მათი მდგომარეობის გაუმჯობესება მხოლოდ სპეციალური საკონსერვაციო ღონისძიებების გატარებით არის შესაძლებელი. გასულ საუკუნეში საქართველოში გადაშენდა ჯეირანი და ნიამორის სამხრეთ პოპულაცია (თრიალეთის ქედი). ჯიქი და ზოლებიანი აფთარი საქართველოში ჯერ კიდევ გვხვდება, თუმცა, მხოლოდ ცალკეული ინდივიდების სახით.

შემცირებულია კეთილშობილი ირმის რაოდენობა (შემორჩენილია სულ 3 პოპულაცია დაცულ ტერიტორიებზე).

1990-2005 წლებში აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვის პოპულაცია შემცირდა 20%-ით, ხოლო დასავლეთ-კავკასიური ჯიხვის პოპულაცია – 50%-ით. გასული საუკუნის დასაწყისიდან შავი ზღვის ზუთხისებრთა სახეობების პოპულაციების რაოდენობა შემცირდა მინიმუმ 37-ჯერ.

¹¹ ზურმუხტის ქსელი – ეკოლოგიური ქსელი შექმნილი ევროპის ველური ფლორისა და ფაუნის და მათი ბუნებრივი ჰაბიტატების კონსერვაციის მიზნით.

ინტენსიური ძოვება განიხილება ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად, რაც ძირითადად ეხება საქართველოს მაღალმთიანეთის სუბალპურ და ალპურ საძოვრებს და საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთის არიდულ ეკოსისტემებს, სადაც შინაური პირუტყვის (განსაკუთრებით ცხვრის) დიდი რაოდენობა და მოუწესრიგებელი ძოვება იწვევს ნიადაგის ეროზიას, უარყოფითად მოქმედებს მცენარეული საფარის შემადგენლობასა და პროდუქტიულობაზე და ქმნის ინვაზიური მცენარეების გავრცელების პირობებს. მიწის დეგრადაციის პრობლემები განხილულია მე-8 თავში მიწის რესურსების შესახებ.

მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა საქართველოში ტყის რესურსებით სარგებლობა. საშუალო მერქანი ჯერ კიდევ არის ზოგიერთი სოფლისა და პატარა ქალაქის სათბობი ენერჯის უმთავრესი წყარო. მნიშვნელოვანი მოთხოვნა არსებობს აგრეთვე სამასალე მერქანზე. მდგრადი ტყეთსარგებლობის პრინციპების დანერგვა საკვანძო მნიშვნელობას იძენს ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის. სატყეო სექტორის პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები განხილულია მე-7 თავში.

სათანადო ყურადღებას მოითხოვს აგრეთვე შავი ზღვისა და სანაპიროს ბიომრავალფეროვნების დაცვა. შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხები განხილულია მე-5 თავში.

განვითარების პროექტების ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შემცირების მიზნით მოქმედებს გარემოზე ზემოქმედების სანებართვო სისტემა, რომლის შემადგენელი ნაწილია გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ) ანგარიშის ეკოლოგიური ექსპერტიზა. თუმცა აღნიშნული მექანიზმი საჭიროებს შემდგომ განვითარებასა და სრულყოფას. გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშებში უმეტეს შემთხვევაში სუსტადაა წარმოდგენილი ბიომრავალფეროვნებაზე დაგეგმილი საქმიანობის ზეგავლენის საკითხები, შედარბილებელი და საკომპენსაციო ზომები.

თევზჭერისა და ნადირობის პრაქტიკა

მიუხედავად მდგრადი თევზჭერისა და ნადირობის ხელშეწყობისათვის გატარებული ღონისძიებებისა, კვლავ მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება უკანონო თევზჭერის და ნადირობის მაღალი დონე, არასრულყოფილი მონიტორინგის სისტემა, კვალიფიციური კადრების სიმწირე. მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს თევზისა და სანადირო სახეობების შეფასებისა და კვლავის დადგენის სისტემა. მონაცემთა სიმწირე მნიშვნელოვნად ართულებს კონკრეტული ღონისძიებების დასახვას, რომელთა გატარებაც აუცილებელია თევზჭერის და ნადირობის მდგრადი მართვისათვის.

1991 წლის შემდგომ საქართველოს ეკონომიკაში შექმნილმა სირთულეებმა და ბაზრების დაკარგვამ, აგრეთვე შავ ზღვაში თევზის რესურსების მკვეთრმა შემცირებამ, უარყოფითი ზემოქმედება იქონია თევზის მეურნეობის სექტორზე. მნიშვნელოვნად შემცირდა თევზჭერის მოცულობა შავ ზღვაში. შავი ზღვის საქართველოს წყლებში ქაფშია კომერციულად ყველაზე მნიშვნელოვანი თევზია, რომლის წლიური ჭერაც 30 000-40 000 ტონას შეადგენს. თევზის სხვა სახეობების ჭერის წლიური ოდენობა (მერლანგი, კატრანი, კეფალის სამი სახეობა, სტავრიდა) გაცილებით ნაკლებია. ამ სფეროში არსებული პრობლემების და გატარებული ღონისძიებების დეტალური აღწერა მოცემულია მე-5 თავში.

მნიშვნელოვნადაა შემცირებული თევზის რესურსები საქართველოს შიდა წყალსატევებში, სადაც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა თევზის ინვაზიური სახეობები. არ არის შეფასებული იქთიოფაუნის უმრავლესი სახეობების (ზუთხისებრთა და შავი ზღვის ორაგულის გარდა), მათ შორის, შიდა წყლებში გავრცელებული ენდემური ფორმების მდგომარეობა.

დაცული ტერიტორიების სისტემა

ბიომრავალფეროვნების ეფექტიანი კონსერვაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს დაცული ტერიტორიების დაარსება წარმოადგენს. საქართველოში პირველი ოფიციალური დაცული ტერიტორია – ლავოდენის ნაკრძალი დაარსდა 1912 წელს. ამჟამად საქართველოში სხვადასხვა კატეგორიის 56 დაცული ტერიტორიაა, რომლებიც საქართველოს ტერიტორიის 7,3%-ს ფარავს. მიუხედავად იმისა, რომ დაცული ტერიტორიების პირველადი დანიშნულება ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის უზრუნველყოფაა, მათ აგრეთვე მნიშვნელოვანი სამეცნიერო-კვლევითი ფუნქცია ეკისრებათ და დიდი როლი აქვთ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში, განსაკუთრებით ეროვნული და საერთაშორისო ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით. დაცული ტერიტორიების სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა დაცული ტერიტორიების ერთიანი ქსელის განვითარება.

ქვეყანაში არსებობს ისეთი სენსიტიური უბნები, რომლებიც ჯერ კიდევ არ არის მოქცეული დაცული ტერიტორიების სტატუსის ქვეშ.

დაცული ტერიტორიების მართვა

დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის გაზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მექანიზმია დაცული ტერიტორიისათვის მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება. ასევე მონიტორინგის სისტემისა და მონაცემთა ბაზის სრულყოფა და საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა. უფრო დეტალურად საკანონმდებლო ასპექტები განხილულია მე-6 ქვეთავში. ასევე მნიშვნელოვანი პრობლემაა დაცულ ტერიტორიებზე არსებული არასრულყოფილი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და სისტემაში კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. აქვე აღსანიშნავია ბუნებრივი რესურსებით უკანონო სარგებლობა, რაც ასევე მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს ამ სფეროში. დაცული ტერიტორიების სისტემაში აღწერილი პრობლემების უმეტესობა გამოწვეულია სისტემის არასაკმარისი დაფინანსებით და მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების დაბალი დონით.

ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სათანადო მონაცემთა ბაზა

მონაცემთა შეგროვების, შენახვისა და ანალიზის თანამედროვე და ეფექტიანი მექანიზმების არსებობის გამო გართულებულია სახეობათა და ჰაბიტატების მდგომარეობაში ცვლილებების გამოვლენა, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად ართულებს ბიომრავალფეროვნების რეალური მდგომარეობისა და ტენდენციების შეფასებას. მონაცემთა სიმწირე არის ერთ-ერთი დამაბრკოლებელი გარემოება ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბიოლოგიური რესურსების ეფექტიანი მართვისათვის ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღებისათვის.

პროვნიული ბიოუსაფრთხოების სისტემა

მნიშვნელოვანია საერთო იმპორტირებულ სათესლე დასარგავ მასალაში და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაში გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების წილის შესახებ მონაცემების სისტემატიზაცია. ბიომრავალფეროვნებისათვის ცოცხალ მოდიფიცირებულ ორგანიზმებთან დაკავშირებული რისკები ნაკლებად არის ცნობილი. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ რისკის მენეჯმენტის შესაძლებლობები ეროვნულ დონეზე საჭიროებს განვითარებას.

6.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო მონაწილეობს ბიომრავალფეროვნების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებაში და პასუხისმგებელია მის შესრულებაზე. სამინისტრო აგრეთვე პასუხისმგებელია ბიომრავალფეროვნების სახელმწიფო მონიტორინგის სისტემის შექმნასა და კოორდინაციაზე. დაცული ტერიტორიების სააგენტო (საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი) და მის დაქვემდებარებაში მყოფი 18 ტერიტორიული ერთეული პასუხისმგებელია დაცული ტერიტორიების მართვაზე, კონსერვაციაზე და დაცვაზე, ერთიანი ქსელის შექმნაზე, ასევე დაცულ ტერიტორიებზე ეკოტურიზმის განვითარებაზე. ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო გასცემს ლიცენზიებს ბიოლოგიური რესურსების სარგებლობისთვის.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახელმწიფო კონტროლს დაქვემდებარებული სსიპ – საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქვეყანაში ტურიზმის სექტორის განვითარების კუთხით.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მნიშვნელოვანი როლი აკისრია აგრობიომრავალფეროვნების დაცვისა და საძოვრების გამოყენების წესების განსაზღვრისათვის. სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აგრეთვე პასუხისმგებელია პესტიციდებისა და აგრო-ქიმიკატების მართვაზე, ზედამხედველობასა და კონტროლზე. საძოვრების გამოყენება რეგულირდება ადგილობრივი ხელისუფლების დონეზე.

საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო პასუხისმგებელია ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების კონსერვაციაზე. ზოგიერთი ასეთი ძეგლი დაცული ტერიტორიის ფარგლებში ან მასთან ახლოს მდებარეობს და მათ ნაწილს შეიძლება მიენიჭოს ბუნებრივი ძეგლის სტატუსი (დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთი კატეგორია IUCN-ის კატეგორიების თანახმად).

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ჩართულია გარემოსდაცვითი განათლებისა და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების გაუმჯობესებაში. საქართველოს სასაზღვრო პოლიცია გარემოს დაცვის სამინისტროსთან ერთად იცავს ტრანსსასაზღვრო დაცულ ტერიტორიებს.

უნივერსიტეტები და კვლევითი ინსტიტუტები ახორციელებენ ბიომრავალფეროვნების კვლევასა და მონიტორინგს და მოთხოვნისამებრ აწვდიან ინფორმაციას და რეკომენდაციებს საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს, მონაწილეობენ საქართველოს ფლორისა და აგრო-ბიომრავალფეროვნების *ex-situ*

კონსერვაციაში. გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების კომისია, რომელშიც შედიან შესაბამისი სფეროების ექსპერტები, პასუხისმგებელია სახეობების საკონსერვაციო სტატუსების შეფასებასა და წითელი ნუსხის შემუშავებაზე.

ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში აქტიურად მონაწილეობენ საერთაშორისო და ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციები.

დაბოლოს, ადგილობრივი მოსახლეობა წარმოადგენს უშუალო დაინტერესებულ მხარეს, ვინაიდან მრავალი ადამიანი უშუალოდ დამოკიდებულია ბიომრავალფეროვნების რესურსებზე და ნებისმიერი საკონსერვაციო ღონისძიება, თუ რაიმე სხვა ქმედებები უნდა დაიგეგმოს მათთან მჭიდრო თანამშრომლობის საფუძველზე.

6.3. განხორციელებული ღონისძიებები

2005 წელს საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცდა ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (NBSAP). NBSAP განსაზღვრავს 10-წლიან სტრატეგიას და 5-წლიან მოქმედებათა გეგმას ბიომრავალფეროვნების დაცვის და ბიოლოგიური რესურსების გონივრული გამოყენების სფეროში. ქვემოთ განხილულია NBSAP-ის განხორციელების უმთავრესი შედეგები.

„საქართველოს წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნების შესაბამისად, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების კომისიამ IUCN-ის კრიტერიუმებისა და კატეგორიების მიხედვით შეაფასა ფლორისა და ფაუნის სახეობების მდგომარეობა და შეადგინა საქართველოს ახალი წითელი ნუსხა, რომელიც დამტკიცდა საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით. მოზადალა რამდენიმე სახეობისა და სახეობათა ჯგუფის კონსერვაციის მართვის გეგმა (ჯიხვი, ჯიქი, ხელფრთიანები, მურა დათვი, კავკასიური როჭო, წყალმცურავი ფრინველები, ბექობის არწივი, ხმელთაშუაზღვის კუ, კავკასიური სალამანდრა, ზუთხისნაირები).

მნიშვნელოვანი პროგრესი აღინიშნება გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობებისა და აგრობიომრავალფეროვნების ex-situ და on farm კონსერვაციაში, რის შესახებაც უფრო დეტალური ინფორმაცია მოცემულია ჩანართში 6.2.

ჩანართი 6.2 გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობებისა და აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაცია

2005 წლიდან თბილისის ბოტანიკური ბაღი მონაწილეობს კიუს ბოტანიკური ბაღის (დიდი ბრიტანეთი) ათასწლეულის თესლის ბანკის პროექტში, რომლის ფარგლებშიც შეიქმნა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური 600 სახეობის (საქართველოს ფლორის 17%) დუბლირებული კოლექცია.

მწვანე მდელების ინსტიტუტში შექმნილია გენური ბანკი, რომელშიც ამჟამად ინახება მარცვლეულის და ბოსტნეულის 3 075 ნიმუში. ხეხილისა და ვაზის 1 519 ნიმუში დაცულია მებაღეობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტში. მიმდინარეობს გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ძველი ქართული ტრადიციული სასოფლო-სამეურნეო ჯიშების on farm კონსერვაცია. სამცხე-ჯავახეთში აღდგენილია მარცვლეულებისა და პარკოსნების 10 სახეობისა (წითელი დოლი, დიკა, ქერი, ჭვავი, ფეტვი, მუხუნლო, ცერცვი, ოსპი, ძაძა, ცულისპირა) და ერთი ტექნიკური კულტურის (სელი) მოყვანის ტრადიცია. აგრეთვე, შეგროვდა და გამოყვანილ იქნა ვაშლის 22 ადგილობრივი ჯიშის ნერგები, რომლებიც გავრცელდა სამცხე-ჯავახეთის ვერძერულ მეურნეობებში.

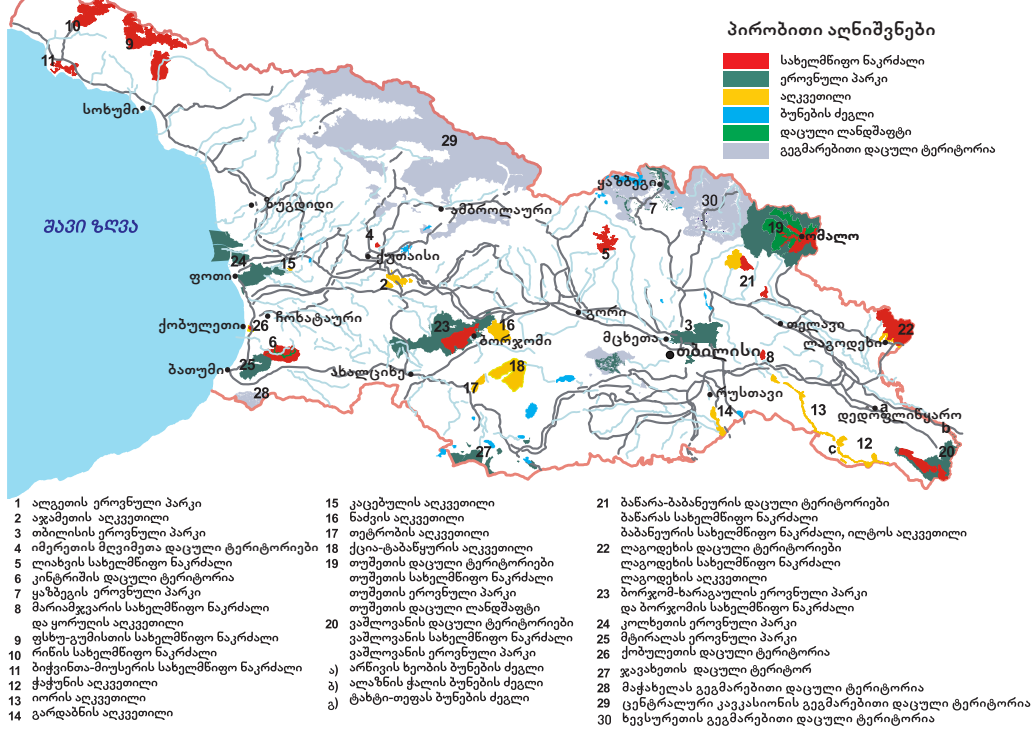
GIZ-ის ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერით მიმდინარეობს ბიომრავალფეროვნების ეროვნული მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის და ტენდენციების შესახებ ადეკვატური ინფორმაციის მოპოვების, რეაგირების სისტემის შექმნისა და სახელმწიფო პოლიტიკაში მათი ინტეგრირების მიზნით. ეროვნული ინდიკატორები ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისათვის უკვე შერჩეულია. ამჟამად შერჩეული ინდიკატორების შესაბამისად მიმდინარეობს მონაცემების შეგროვება და ანალიზის მეთოდების შემუშავება.

განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებაში მიღწეული პროგრესი. ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა დაცული ტერიტორიების ფართობი. 2011 წლისათვის კანონით დაცულია საქართველოს მთელი ტერიტორიის 7,3% (511 122,5 ჰა). გარდა ამისა, დაგეგმილია დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობის გაზრდა, რაშიც გარკვეული პროგრესი უკვე მიღწეულია. დაგეგმილი პროექტების შესახებ უფრო დეტალური ინფორმაცია მოცემულია ჩანართ 6.3-ში.

ჩანართი ნ.3. დაგეგმილი დაცული ტერიტორიები

მიმდინარეობს რამდენიმე დაცული ტერიტორიის დაარსების (მაჭახელას, ფშავ-ხევსურეთის, სამეგრელოს და ცენტრალური კავკასიონის) და უკვე არსებული დაცული ტერიტორიების გაფართოების პროცესი (ყაზბეგის და ალგეთის). ზემოთ ჩამოთვლილი პროექტების განხორციელებით, ქვეყანაში დაცული ტერიტორიების პროცენტული მაჩვენებელი საგრძნობლად გაიზრდება.

რუკა ნ.1. საქართველოს დაცული ტერიტორიები

აქვე აღსანიშნავია დაცულ ტერიტორიებზე ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის გატარებული სხვადასხვა ღონისძიებები, რომელთა შედეგადაც დაცული ტერიტორიების დიდ ნაწილს დღეისათვის უკვე გააჩნია ადეკვატური ტურისტული ინფრასტრუქტურა. დაცულ ტერიტორიებზე ხელმისაწვდომია სხვადასხვა ტურისტული სერვისები, როგორცაა ცხენით გასეირნება, ჯომარდობა, სამთო ტურიზმი, ფრინველებზე დაკვირვება და ა.შ., რაც დაცული ტერიტორიებისათვის ადგილობრივ შემოსავლის წყაროს წარმოადგენს. მიმდინარეობს სხვადასხვა ღონისძიებები ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ადმინისტრაციების შესაძლებლობების გასაძლიერების მიზნით. დაცული ტერიტორიების სააგენტო სხვადასხვა დონორ ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობით კოორდინაციას უწევს პროექტებს, დამხმარე ზონაში არსებული მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესებისათვის.

აგრეთვე აღსანიშნავია კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) დაფუძნება. ფონდი შეიქმნა 2006 წელს და მიზნად ისახავს საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დაცული ტერიტორიების სისტემების მხარდაჭერას ამ ქვეყნებში დაცული ტერიტორიების მიმდინარე ხარჯების თანადაფინანსების გზით. ფონდის დაფინანსებით საქართველოში უკვე განხორციელდა რამდენიმე პროექტი (ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ალკვეთზე ხანძარსაწინააღმდეგო ინვენტარით 2009 წელს და ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მიმდინარე ხარჯების დაფინანსება (2010-2012 წლებში). განხილვის სტადიაშია სხვა პროექტები.

6.4. მროვნული და სამართაშორისო განვითარების კონტექსტი

იმის გათვალისწინებით, რომ ქვეყანა ორიენტირებულია სწრაფ ეკონომიკურ განვითარებასა და სიღარიბესთან ბრძოლაზე, მოსალოდნელია მთელი რიგი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება. ასეთი პროექტების განხორციელებისას მნიშვნელოვანია ყურადღება მიექცეს მათ გავლენას ბიომრავალფეროვნებაზე. რისთვისაც მნიშვნელოვანია გზშ-ის სისტემის გაუმჯობესება და ადეკვატური შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელება.

დღეისათვის საქართველოს ერთ-ერთ პრიორიტეტს ტურიზმის განვითარება და საქართველოს მსოფლიო ტურისტულ რუკაზე დაბრუნება წარმოადგენს. დიაგრამაზე 6.1 მოცემულია საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორთა სტატისტიკური მონაცემები 2005-2011 წლებში. შეიმჩნევა ზრდის ტენდენ-

ცია და სავარაუდოდ, საქართველოს მდიდარი და უნიკალური ბიომრავალფეროვნების გამო მოთხოვნა ეკო-ტურიზმზე მომდევნო წლებში კიდევ უფრო გაიზრდება. ამ ასპექტების გათვალისწინებით ბიომრავალფეროვნების დაცვა დაცული ტერიტორიების შექმნისა და გაძლიერების მეშვეობით განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

დიაგრამა ნ.1. სტატისტიკური მონაცემები საქართველოს დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა შესახებ

ბიომრავალფეროვნების სფეროში საქართველოს სხვადასხვა საერთაშორისო კონვენციებითა და რეგონული ხელშეკრულებებით ნაკისრი მრავალი ვალდებულება აქვს. ბიომრავალფეროვნების კონვენციის მხარეთა მე-10 შეხვედრაზე (ნაგოია, იაპონია, 2010 წლის ოქტომბერი) მიღებულ იქნა კონვენციის სტრატეგია 2011-2020 წლებისათვის და განისაზღვრა ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნები 2020 წლისათვის. საქართველო, როგორც ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის მხარე, ვალდებულია განსაზღვროს ეროვნული ამოცანები კონვენციის 2020 წლის მიზნების მიღწევაში წვლილის შესატანად და შესაბამისად განაახლოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.

6.5. ბრძოლა დიდი და მოკლევადიანი მიზნები

დღევანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით, ეროვნული ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის გრძელვადიან მიზანს (20 წელი) წარმოადგენს საქართველოს უნიკალური ეკოსისტემების, სახეობათა მრავალფეროვნების და გენეტიკური რესურსების დაცვა, აღდგენა და შენარჩუნება. ეს გრძელვადიანი მიზანი შეიძლება მიღწეულ იქნეს დაცული ტერიტორიების ეფექტიანი მართვითა და ერთიანი სისტემის შექმნით, ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი სარგებლობით და მართვით, და მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილებით.

ამ ძირითადი მიზნის მისაღწევად უნდა შესრულდეს შემდეგი მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნები:

მიზანი 1 – გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი შერჩეული სახეობების სიცოცხლისუნარიანი პოპულაციებისა და ჰაბიტატების რეაბილიტაცია, დაცვა და კონსერვაცია.

მიზანი 2 – თევზჭერისა და ნადირობის მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ფაუნის რესურსების მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად.

მიზანი 3 – დაცული ტერიტორიების ერთიანი ეფექტიანი ქსელის შექმნა.

მიზანი 4 – დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ადმინისტრაციების შესაძლებლობების გაძლიერებით და ფინანსური მდგრადობის მექანიზმების დანერგვით.

მიზანი 5 – ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვის სათანადო საინფორმაციო უზრუნველყოფა ბიომონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების გზით.

6.6. მიზნები და ღონისძიებები

გრძელვადიანი მიზანი – საქართველოს უნიკალური ეკოსისტემების, სახეობათა მრავალფეროვნების და გენეტიკური რესურსების დაცვის და რეაბილიტაციის უზრუნველყოფა

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის (NBSAP) განახლება ბიომრავალფეროვნების კონვენციის 2020 წლის მიზნების გათვალისწინებით	2012	საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო (სგდს)	მცირე	GIZ	მიღებულია განახლებული NBSAP

მიზანი 1 – გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი შერჩეული სახეობების სიცოცხლისუნარიანი პოპულაციებისა და ჰაბიტატების რეაბილიტაცია, დაცვა და კონსერვაცია

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	მცენარეთა არამეორეული სახეობების შეფასების დასრულება (IUCN კრიტერიუმებზე დაყრდნობით) და მათი საქართველოს წითელ წუსხაში შეტანა	2012-2013	სგდს, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეროვნული ბოტანიკური ბაღი	მცირე	ღონორები	მინიმუმ 2500 სახეობა შეფასებულია IUCN-ის კრიტერიუმების შესაბამისად, შეტანილია ცვლილებები საქართველოს წითელ წუსხაში (CR, EN და VU კატეგორიის სახეობები შეტანილია წითელ წუსხაში)
2	ირმის ნახევრად კვლური და ევკატი-ანად გამრავლებადი ირმის პოპულაციის შექმნა და მისი რეინტროდუქცია ისტორიულ არეალში	2012-2016	სგდს	მაღალი	ღონორები	შექმნილია ირმის გამრავლებადი პოპულაცია მინიმუმ ორ ტერიტორიაზე
3	ბიომრავალფეროვნების დაცვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ადგილების გამოვლენა. ტერიტორიების პრიორიტეტულობის განსაზღვრა სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიების ღირებულების მიზნით	2013	სგდს	400 000	სახელმწიფო ბიუჯეტი, ღონორები	შეშვებულია დაცული ტერიტორიების გარე არსებული ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ტერიტორიების გის რუკები; დაცული ტერიტორიების გარე არსებული ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ტერიტორიების დაცვის თაობაზე მიღებულია საქართველოს მთავრობის ან პარლამენტის გადაწყვეტილება

6 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალოს“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

4	შიდა წყლების და ჭარბტენიანი ტერიტორიების ინვესტირება, გის მონაცემთა ბაზის მომზადება, კონსერვაციისათვის პროექტირება ტერიტორიების იდენტიფიცირება	2012-2013	სგდს	საშუალო	დონორები	შექმნილია ჭარბტენიანი ტერიტორიების გის მონაცემთა ბაზა; მომზადებულია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების ნუსხაში შესაღები ადგილების ნუსხა
5	მიზნობრივი ჯგუფებისათვის წითელი ნუსხის სახეობების შესახებ ცნობიერების ამაღლების მიზნით კამპანიების განხორციელება	2012-2016	სგდს	მცირე	GIZ	საგანმანათლებლო მასალები ყოველწლიურად გრძელდება 500 საჯარო სკოლაში (საჯარო სკოლების 25%)

მიზანი 2 – თევზჭერისა და ნადირობის მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ფაუნის რესურსების მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად

N	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	სანადირო სახეობების რესურსების შეფასებისა და კვლევების განსაზღვრისათვის მეთოდების გაუმჯობესება	2012-2013	სგდს	მცირე	GIZ	დამტკიცებულია მეთოდოლოგია
2	სატროფიკო ნადირობის დაწყება სამონადირო ტერიტორიის მხარდაჭერის მიზნით	2014-2015	სებრს, სგდს	მცირე	GIZ	ძალაშია შეთანხმებული მეთოდოლოგია, საპილოტო ტერიტორია განსაზღვრულია და განხორციელებულია სატროფიკო ნადირობის დაწყებისათვის საჭირო საკანონმდებლო ცვლილებები
3	თევზის რესურსების შეფასებისა და თევზჭერის კვლევების განსაზღვრის მეთოდოლოგიის გაუმჯობესება	2012-2013	სგდს	მცირე	დონორები	მეთოდოლოგია დამტკიცებულია
4	ღონისძიებების გაძლიერება შიდა წყლებში უკანონო თევზჭერის წინააღმდეგ/შესაძლებლობების გაძლიერება გარემოსდაცვითი ინსპექციისათვის	2012-2016	სებრს	მცირე	დონორები	შექმნილია სასწავლო პროგრამა და მასთან დაკავშირებული მასალები დატრენინგებულია ინსპექციის თანამშრომლების რაოდენობა

მიზანი 3 – დაცული ტერიტორიების ერთიანი ეფექტიანი ქსელის შექმნა

№	ლონისიბები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	გვამარებითი დაცული ტერიტორიების დაარსებისათვის კანონპროექტის მომზადება და დაარსებულების განვითარება	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	კანონპროექტი დაცული ტერიტორიების დაარსების შესახებ მომზადებულია; დაარსების შემთხვევაში დაცული ტერიტორიების მქვეშეშეღების გეგმები შემუშავებულია და დაცული ტერიტორიები ფუნქციონირებს
2	დამზარე ზონებში სოც-ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობა სხვადასხვა პროექტების განხორციელებით	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ბუფერულ ზონებში განხორციელებული პროექტებისა და ბენეფიციართა რაოდენობა
3	არსებული დაცული ტერიტორიების გაფართოება	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	დაცული ტერიტორიების გაფართოებისათვის მომზადებულია შესაბამისი მასალა. გაფართოების შემთხვევაში ტერიტორიები ოფიციალურად გაცემულია დაცული ტერიტორიების საკუთრებაში
4	საზღვრების დადგენა და დემარკაცია დაცული ტერიტორიებისათვის საჭიროებისამებრ	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	დაცული ტერიტორიების რაოდენობა დადგენილია და ოფიციალურად დამტკიცებულია საზღვრებით

მიზანი 4 – დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ადმინისტრაციების შესაძლებლობების გაძლიერებით და ფინანსური მდგრადობის შექმნის მიზნების დანერგვით

№	ლონისიბები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	დაცული ტერიტორიების შესახებ ეროვნული კანონმდებლობის მიმოხილვა და შემდგომი ნაბიჯების დაგეგმვა	2012-2016	სგდს, საქართველოს მთავრობა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შემცირებულია ნაკლოვანებები კანონმდებლობაში
2	მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება და დამტკიცება არსებული და ახალი დაცული ტერიტორიებისათვის საჭიროების მიხედვით	2012-2016	სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შემუშავებულია და დამტკიცებულია მენეჯმენტის გეგმების რაოდენობა
3	დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის მართვის გაუმჯობესება	2012-2016	სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ბუნებრივი რესურსების მართვის მექანიზმები ინტეგრირებულია დაცული ტერიტორიების სისტემაში

4	დაცული ტერიტორიებში სახლობის აღდგენა და კონსერვაციის გაუმჯობესება	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ინიცირებულია სახლობის რეინტორ- ლუქცია (ქურცაყი, ნიამორი და სხვ.)
5	არსებული და ახალი დაცული ტერიტორიების ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა და განვითარება საჭიროების მიხედვით	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	გაზრდილია საქართველოს დაცული ტერიტორიების რაოდენობა განვითარებული და გაუმჯობესებული ინფრასტრუქტურით
6	დაცული ტერიტორიების ეკო-ტურიზმის პოტენციალის განვითარება (ეკოტურიზმის მრავალმხრივი გეგმის შემუშავება, ინფრასტრუქტურის განვითარება, მარკეტინგი, მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება, ახალი სერვისების შეთავაზება)	2012-2016	სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ეკოტურიზმის გეგმების რაოდენობა; დახურვილია ახალი ტურისტული პრილუქტები; დაცული ტერიტორიების მომსახურებიდან მიღებული შემოსავლები გაზრდილია
7	დაცული ტერიტორიების თანამშრომლების შესაძლებლობის გაძლიერება	2012-2016	სგდს	ღაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	დატრენინგებული პერსონალის რაოდენობა
8	დაცული ტერიტორიების მატერიალური ბაზის გაუმჯობესება	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული საჭიროებები შეფასებულია, ადმინისტრაციები აღჭურვილია მატერიალურ-ტექნიკური ბაზით
9	ბიომრავალფეროვნების ინვენტარიზაცია და განახლებადი მონაცემთა ბაზის მომზადება და კაბიტატების შეფასება დაცული ტერიტორიების ფარგლებში	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შემუშავებულია დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ბიომრავალფეროვნების მონაცემთა ბაზა დაცული ტერიტორიების ფარგლებში; შექმნილია დაცულ ტერიტორიებზე არსებული კაბიტატების დაცულ ტერიტორიის მონაცემთა ბაზა
10	საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების პროგრამის შემუშავება და დანერგვა (როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულებებისათვის, ისე საზოგადოებისათვის სხვა ჯგუფებისათვის)	2012-2016	სგდს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შემუშავებული და დანერგილი ცნობიერების ამაღლების პროგრამების რაოდენობა

მიზანი 5 – ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვის სათანადო საინფორმაციო უზრუნველყოფა
ბიომონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების გზით

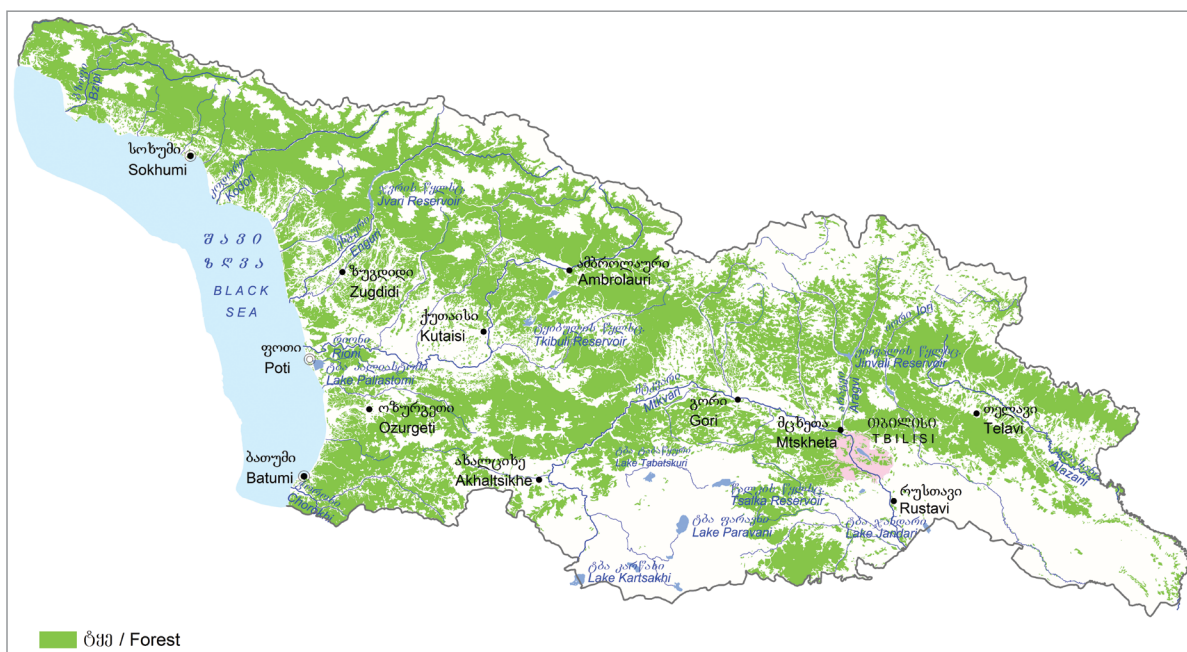
№	ღონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაასლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული ინდიკატორების შესაბამისი მონაცემების შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდოლოგიის შემუშავება	2012	სგდს	მცირე	GIZ	მეთოდოლოგია შემუშავებულია, დამტკიცებულია და გამოქვეყნებულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ყველა (26) ინდიკატორისათვის
2	ტრენინგების ჩატარება ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში მონაწილე ორგანიზაციებისა და სამინისტროს თანამშრომლებისათვის	2012-2013	სგდს	მცირე	GIZ	პირთა რაოდენობა, რომელთაც გავლილი აქვთ ტრენინგი
3	ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სახელმძღვანელოს მომზადება	2012	სგდს	მცირე	GIZ	ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სახელმძღვანელო განთავსებულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ვებგვერდზე
4	გეო-ინფორმაციული სისტემების (ვის) ცენტრის შექმნა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისათვის	2012-2013	სგდს	მცირე	GIZ	ვის ცენტრი დაარსებულია და ფუნქციონირებს
5	შერჩეული ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა შეგროვება და მათი ანალიზი	2012-2016	სგდს	მცირე	GIZ	არა უმცირეს 15 ინდიკატორის მიხედვით მონაცემთა ანალიზის შედეგები განთავსებულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ვებგვერდზე

თავი 7. სატყეო მეურნეობა

7.1. არსებული მდგომარეობა

საქართველოს ტყეები ამჟამად მთლიანად სახელმწიფო საკუთრებაშია. საქართველოს მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 39,9% (2,77 მლნ ჰა) ტყითაა დაფარული. აქედან, არსებული მონაცემებით, დაახლოებით 0,5 მლნ ჰა ე.წ. ხელუხლებელ ტყეებს, 2,2 მლნ ჰა სახეცვლილ ბუნებრივ ტყეებს, ხოლო 0,06 მლნ ჰა ხელოვნურად გაშენებულ ტყეებს განეკუთვნება. ტყეების (მერქნის) საერთო მარაგი დაახლოებით 430 მლნ მ³-ს შეადგენს, ხოლო მერქნის მარაგის საშუალო წლიური შემატება 4,0 მლნ მ³-ია. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ქვეყნის ტერიტორიაზე ტყეები არათანაბრად არის განაწილებული – ტყით მდიდარ რეგიონებთან ერთად არსებობენ მთელი რიგი მცირეტყიანი რეგიონებიც, სადაც რეგიონის საერთო ფართობთან მიმართებაში ტყით დაფარული ფართობის ხვედრითი წილი 10 პროცენტს არ აღემატება. საქართველოს ტყის საფარი ილუსტრირებულია რუკაზე 7.1, დამატებითი ინფორმაცია კი მოცემულია ჩანართში 7.1.

რუკა 7.1. საქართველოს ტყის საფარი

ჩანართი 7.1.

საქართველოს ტყეები (ტყის საფარი) დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, რაც დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს შორის კლიმატური პირობების სხვაობით არის განპირობებული. მაგალითად, სემიარიდული და არიდული ტყეები დასავლეთ საქართველოში საერთოდ არ არის წარმოდგენილი. ქვეყნის დასავლეთ ნაწილში მცენარეული საფარის ვერტიკალური გავრცელების ოთხი ძირითადი სარტყელი არსებობს: ტყის სარტყელი – ზღვის დონიდან 1900 მეტრამდე სიმაღლეზე, სუბალპური სარტყელი – ზღვის დონიდან 1900-2500 მეტრამდე სიმაღლეზე, ალპური სარტყელი – ზღვის დონიდან 2500-3100 მეტრამდე სიმაღლეზე და ნივალური სარტყელი – ზღვის დონიდან 3100 მეტრ სიმაღლეზე ზემოთ. აღმოსავლეთ საქართველოში შემდეგი ექვსი სარტყელია გავრცელებული: ნახევრად უდაბნოების, მშრალი მდელოების, უდაბნოებისა და ნათელი ტყეების (150-600 მეტრი ზღვის დონიდან); ტყის (600-1900 მეტრი ზღვის დონიდან); სუბალპური (1900-2500 მეტრი ზღვის დონიდან); ალპური (2500-3000 მეტრი ზღვის დონიდან); სუბნივალური (3000-3500 მეტრი ზღვის დონიდან) და ნივალური (3100 მეტრზე ზემოთ ზღვის დონიდან). აღსანიშნავია, რომ მთის ტყეებსა და ალპურ ზონაშიც კი ფრავმენტულად გვხვდება ნახევრად უდაბნოების ეკოსისტემებისთვის და მახასიათებელი მცენარეულობა. საქართველოს ტყეები ძირითადად მერქნიანი მცენარეების შემდეგი სახეობებით არის წარმოდგენილი: ფოთლოვანი სახეობებიდან – წიფელი (1164000 ჰა – ტყით

დაფარული ფართობის 42%), რცხილა (298000 ჰა – ტყით დაფარული მთელი ფართობის 11,8%), მუხა (281000 ჰა – ტყით დაფარული ფართობის 11,2%), მურყანი (200000 ჰა – ტყით დაფარული მთელი ფართობის 7,2%), წაბლი (105000 ჰა – ტყით დაფარული ფართობის 3,8%), წიწვიანი სახეობებიდან – სოჭი, ნაძვი და ფიჭვი (445000 ჰა – ტყით დაფარული ფართობის 17,4%). ტყეების 22,3% გავრცელებულია ზღვის დონიდან 500 მეტრ სიმაღლემდე, 23,5% – ზღვის დონიდან 501-1000 მეტრ სიმაღლემდე, 16,6% – ზღვის დონიდან 1001-1500 მეტრ სიმაღლემდე, 17,4% – ზღვის დონიდან 1500-2000 მეტრ სიმაღლემდე, ხოლო 19,8% – ზღვის დონიდან 2001 მეტრზე ზემოთ სიმაღლეზე. ტყეების დიდი ნაწილი დიდი და მცირე კავკასიონის კალთებზეა გავრცელებული. ტყეების 3,8% – 0-10⁰ და ქანების ფერდობებზე, 16,4% – 11-20⁰ და ქანების ფერდობებზე, 17,0% – 21-25⁰ და ქანების ფერდობებზე, 18,6% – 26-30⁰ და ქანების ფერდობებზე, 20,1% – 31-35⁰ და ქანების ფერდობებზე, ხოლო 24,1% – 35⁰ და მეტი და ქანების ფერდობებზეა გავრცელებული.

საქართველოს ტყეები ყველაზე მნიშვნელოვან ბიომს წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების თვალსაზრისით – ტყეები მოიცავს მრავალი ენდემური და რელიქტური მერქნიანი/ბალახოვანი სახეობის გავრცელების არეალსა და იშვიათი და გლობალური მასშტაბით გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ცხოველის სახეობის ჰაბიტატს.

ტყე მრავალფეროვანი ნედლეულისა და სასარგებლო/დაცვითი ფუნქციების წყაროს წარმოადგენს. ამასთან, ტყის რესურსები ქვეყნის ყველა სოფლების ათასობით მცხოვრებლისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობას ატარებს. მრავალ სასოფლო დასახლებასა და ქალაქის ტიპის დაბაში საშუალო მერქანი ასრულებს ენერჯის მიღების ძირითად საშუალებას (გათბობისა და საკვების მომზადებისთვის). ამგვარი მიზნებისთვის სოფლად მცხოვრები კომლი 5-15 მ³-მდე შეშას მოიხმარს წელიწადში. მთლიანად ქვეყანაში დაახლოებით 1 მლნ-მდე მ³ საშუალო მერქანი მოიხმარება. ტყეები წარმოადგენენ სამასალე მერქნული ნედლეულის მიღების წყაროს ადგილობრივი ბაზრისთვის, განსაკუთრებით სამშენებლო და ავეჯის წარმოების სექტორში გამოყენების თვალსაზრისით. მნიშვნელოვანი ოდენობის სამასალე მერქანი ექსპორტის სახით მიეწოდება აგრეთვე უცხოეთის ბაზრებს.

ტყის არამერქნული პროდუქცია – კაკალ-ნაყოფიანების, ხილ-კენკროვნების, სოკოსა და სამკურნალო მცენარეების სახით და აგრეთვე კავკასიური სოჭის (*Abies nordmaniana*) თესლი წარმოადგენს ადგილობრივი მოსახლეობის საარსებო საშუალებების მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს. ტყის ფონდის მიწები სოფლის მოსახლეობის მიერ გამოიყენება აგრეთვე საქონლის (მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი, ცხვარი, ღორი) ძოვების მიზნით. ნადირობას, რომელიც ტურიზმისა და რეკრეაციის განვითარების თვალსაზრისით ძალზე მნიშვნელოვანია, დღეისათვის გარკვეული ოდენობის პირდაპირი შემოსავალი მოაქვს სახელმწიფო ბიუჯეტისთვის. გარდა ამისა, ნადირობას არაპირდაპირი წვლილი შეაქვს ადგილობრივი შინამეურნეობების შემოსავლების ზრდის საქმეში. ტყეების ესოდენ მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური თუ ეკონომიკური ფუნქციების გათვალისწინებით, საქართველოში შექმნილია დაცული ტერიტორიები, რომლებიც ძირითადად ტყის ფონდის მიწებს მოიცავს, მათი საერთო ფართობი ქვეყნის მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 7.1%-ს შეადგენს. დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული საკითხები იხ. მე-5 თავში.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო განეკუთვნება ტყით მდიდარი ქვეყნების რიცხვს, ტყეების მნიშვნელოვანი ნაწილის საშუალო სიხშირე კრიტიკულ ზღვრამდეა მიყვანილი. აღსანიშნავია, რომ კრიტიკულ ზღვარზე დაბალი სიხშირის მქონე ტყეებს მკვეთრად დაქვეითებული აქვთ დაცვითი ფუნქციების შესრულების უნარი და, ამასთან, მნიშვნელოვანწილად დაკარგული აქვთ თვითაღდგენა-თვითგანახლების უნარი, რაც საშუალო და გრძელვადიან პერიოდში ტყის ეკოსისტემების შეუქცევადი დეგრადაციის მიზეზი შეიძლება გახდეს. დღეისათვის საქართველოს ტყეებზე უარყოფით ზეგავლენას ახდენს აგრეთვე არამდგრადი მეთოდებით განხორციელებული ტყითსარგებლობა, საქონლის გადაჭარბებული (უსისტემო) ძოვება და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით არასრულყოფილი სატყეო-სამეურნეო სისტემა.

მდგრადი სატყეო მეურნეობის მმქნაში არარსებობა

საქართველოში დღეისათვის არსებული სატყეო მეურნეობის სისტემა არ არის დაფუძნებული მდგრადი განვითარების პრინციპებზე. საბოლოო ჯამში, ტყეებთან დაკავშირებული ეკოლოგიური პრობლემების განმაპირობებელ სისტემურ ფაქტორს ქვეყანაში მდგრადი სატყეო მეურნეობის მექანიზმის არქონა წარმოადგენს. მდგრადი განვითარების პრინციპებს არ შეესატყვისება ტყის რესურსების დღეს არსებული აღრიცხვისა და დაგეგმვის მეთოდები და წესები; პრაქტიკულად არ არსებობს მდგრადი სატყეო მეურნეობის სტანდარტები და ინდიკატორები, ისევე როგორც მათი შესაბამისი ადეკვატური საკანონმდებლო ბაზა.

არამდგრადი ტყითსარგებლობა
(ტყის ჭრის არამდგრადი მეთოდების გამოყენება) და
ტყით დაზარულ ფართობებზე გადაჭარბებული მოვლა

არამდგრადი ტყითსარგებლობის (ტყის ჭრის არამდგრადი მეთოდების გამოყენების) სფეროში, მისი გამოძვევი მიზეზებისა და სუბიექტების მიხედვით, ორი ძირითადი სახეობა შეიძლება იქნეს გამოყოფილი – ჭრები, რომლებიც წარმოებს სამასალე მერქნის მიღების მიზნით (ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად ან მისი შემდგომი ექსპორტისათვის) და ჭრები, რომელთა მიზანია არის საშემე მერქნის მოპოვება (ძირითადად, საწვავის სხვა ალტერნატიული წყაროს გარეშე დარჩენილ ადგილობრივ სოფლის მცხოვრებთა მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად). არამდგრადი მეთოდებით განხორციელებული ჭრები ხშირად უკანონო ჭრების სახეს ატარებს. აღსანიშნავია, რომ ხე-ტყის დამზადების ტექნოლოგიების პოტენციური მანე ზემოქმედების შეფასებას სისტემური ხასიათი არ გააჩნია – ასევე არასისტემური ხასიათი აქვს ამგვარი ზემოქმედების თავიდან აცილების ან შემცირების ღონისძიებათა დაგეგმვასა და განხორციელებას. შედეგად, ჭრაგავლილ ტყის კორომებში ტყის ბუნებრივი განახლების პროცესი ხშირად უზრუნველყოფილი არ არის.

დასახლებული პუნქტების მიმდებარე ტყეებში ძოვების ინტენსივობას, უმეტეს შემთხვევაში, გადაჭარბებული ხასიათი აქვს – რაც მნიშვნელოვნად აღემატება ტყეების ბუნებრივ პოტენციალს. გადაჭარბებული ძოვება იწვევს ბალახოვანი საფარის, ქვეტყისა და ხე-მცენარეების აღმონაცენ-მოზარდის დაზიანებას. თავის მხრივ, ბალახოვანი საფარის, ქვეტყისა და ხე-მცენარეების აღმონაცენ-მოზარდის დაზიანება ხელს უწყობს ნიადაგის ეროზიასა და მეწყერულ მოვლენებს, აგრეთვე ტყის ჰაბიტატების კარგვას.

გადაჭარბებული ძოვების ხელშემწყობ ფაქტორებს განეკუთვნება ალტერნატიული შემოსავლების წყაროების სიმცირე და, შესაბამისად, სიღარიბის მაღალი დონე სოფლის მოსახლეობაში, ისევე როგორც ეკოლოგიური ცნობიერების დაბალი დონე.

ზემოაღნიშნულ პრობლემებს გამოძვევი მიზეზების ფართო სპექტრი განაპირობებს. ეკონომიკური სარგებლის მიღებაზე ორიენტირებული ხე-ტყის პროდუქციის საგარეო და შიდა ბაზარზე მოქმედი სუბიექტები ყურადღებას არ აქცევენ (ან მინიმალურ ყურადღებას უთმობენ) მათი საქმიანობის შედეგად გამოწვეულ უარყოფით გარემოსდაცვით და სოციალურ ზემოქმედებას. გარდა ამისა, მათ არ შეუძლიათ დიფერენციაცია მოახდინონ მდგრადი და არამდგრადი მეთოდებით დამზადებულ ხე-ტყის პროდუქციას შორის. სოფლად მცხოვრებ მოსახლეობას, დაბალი გადახდისუნარიანობის გამო, არ შეუძლია საშემე მერქნის მოხმარების არსებული ღონის შემცირება და/ან მესამე პირის მიერ დამზადებული და ტყის უბნებიდან ტრანსპორტირებული საშემე ხე-ტყის შექმნა. ძოვებისთვის ტყის ფონდის მიწების გამოყენება ძირითადად უკანონო ხასიათს ატარებს. ტყის ფონდის მართვაზე პასუხისმგებელი და მაკონტროლებელი ორგანოები, თავის მხრივ, განიცდიან ფინანსური და მატერიალური რესურსების სიმცირეს, რაც აუცილებელია ტყის რესურსების დაცვისა და გამოყენების სათანადო დონეზე დაგეგმვისა და კონტროლის სრული უზრუნველყოფისთვის.

7.2. დაინტერესებული მხარეები

ცენტრალური ხელისუფლების კომპეტენტურ ორგანოებს საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს და მის სისტემაში შემავალ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს – ბუნებრივი რესურსების სააგენტოს აქვთ ძირითადი უფლებამოსილებები ტყითსარგებლობის ოდენობის დადგენისა და ტყითსარგებლობაზე კონტროლის განხორციელების სფეროში. სახელმწიფო ტყის ფონდის მართვასა და ტყის რესურსებით სარგებლობაზე უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოები, მოქმედებენ რა სახელმწიფოს სახელით, ამავედროულად წარმოადგენენ კონტროლისა და ზედამხედველობის განმახორციელებელ სუბიექტებს. სატყეო სფეროს ინსტიტუციური მოწყობის თვალსაზრისით, ცენტრალური ხელისუფლება მდგრადი და, ამავე დროს, თვითდაფინანსებაზე ორიენტირებული მოდელის დანერგვის კურსს უჭერს მხარს.

სატყეო სფეროში მნიშვნელოვნად დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენენ სოფლად მცხოვრები კომლები (სასოფლო შინამეურნეობები) და კერძო სექტორი (სამეწარმეო სუბიექტები). ქვეყნის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ, ენერგეტიკულ სფეროში კავშირების გაწყვეტის გამო, სასოფლო შინამეურნეობების დიდი ნაწილი მთლიანად საშემე მერქანზე (ტყის რესურსებზე) გახდა დამოკიდებული. საშემე მერქანზე ამგვარი მოთხოვნა ტყეებზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზეგავლენის გამოძვევი ფაქტორად იქცა. სოფლად მცხოვრები მოსახლეობა ტყეებთან დაკავშირებულ გარემოსდაცვით საკითხებს არ მიიჩნევს მნიშვნელოვან პრობლემად, რასაც მათთვის საშემე მერქანზე მიმდინარე/გადაუღებელი მოთხოვნილების

დაკმაყოფილებისა და სხვა ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების გადაჭრის პრიორიტეტულობა განაპირობებს. რაც შეეხება კერძო სექტორს, ის წარმოდგენილია მრავალრიცხოვანი მცირე საწარმოების სახით, რომლებიც ჩაბმული არიან ხე-ტყის დამზადებისა და მისი პირველადი გადამამუშავების სამუშაოებში. ამავე სფეროში მხოლოდ მცირე რაოდენობის საშუალო და დიდი საწარმო მოქმედებს და სწორედ მათზე მოდის ხე-ტყის პროდუქციის ექსპორტის საერთო მოცულობაში ყველაზე დიდი ხვედრითი წილი. კერძო სექტორი, მთლიანობაში, მაღალი მწარმოებლურობით გამოირჩევა. ამავე დროს, საწარმოები (მსგავსად სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისა) ნაკლებად ანიჭებენ მნიშვნელობას ტყეებთან დაკავშირებულ გარემოსდაცვით საკითხებს. მდგრადი მეთოდებით დამზადებული ხე-ტყის შექმნისათვის ზემოაღნიშნული სექტორის მხრიდან დაინტერესების შემთხვევაში, ამგვარი მოთხოვნის დაკმაყოფილება შეუძლებელი იქნებოდა იმდენად, რამდენადაც ქვეყანაში არ არსებობს მდგრადი და არამდგრადი მეთოდებით დამზადებული ხე-ტყის დიფერენციაციის მექანიზმი.

ტყეებთან დაკავშირებულ თემატიკაზე მუშაობენ სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები (რიგი გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციები), რომლებიც ძირითადად სატყეო პროფილის საპილოტე (საცდელი) პროექტების განხორციელებით არიან დაკავებული.

7.3. განხორციელებული ღონისძიებები

ტყეებთან დაკავშირებული ეკოლოგიური პრობლემების გადასაჭრელად შემუშავებულ იქნა ღონისძიებები, რომლებმაც სხვადასხვა ეტაპზე ასახვა ჰპოვა პროგრამული ხასიათის შემდეგ დოკუმენტებში: საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნულ პროგრამაში (2000 წ.), გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა ეროვნულ პროგრამასა (2003 წ.) და საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიასა და მოქმედებათა გეგმაში (2005 წ.). თუმცა აღნიშნულ დოკუმენტებში ტყეებთან დაკავშირებულ ღონისძიებათა ფინანსური რესურსებით შესაბამისი უზრუნველყოფა არ განხორციელებულა.

2000 წლიდან საქართველოში მიმდინარეობდა საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების (მსოფლიო ბანკი, გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის პროგრამა) მიერ დაფინანსებული პროექტები, რომლებიც მიზნად ისახავდა სატყეო მეურნეობის რესტრუქტურისა (რეორგანიზაციის) და აგრეთვე ეროვნული სატყეო პოლიტიკის შემუშავებას. მთელი რიგი მიზეზების გამო, აღნიშნული პროექტები ან შეჩერდა, ან სრულყოფილად არ იყო მიღწეული მოსალოდნელი შედეგები.

2007-08 წწ.-ში საქართველოს მთავრობამ განახორციელა სატყეო სექტორის რეფორმა, რომელმაც დიამეტრულად შეცვალა სატყეო მეურნეობის მართვის სტრუქტურა და ტყითსარგებლობის სალიცენზიო/სანებართვო სისტემა. რეფორმის მიზანი იყო ტყეების მართვაზე პასუხისმგებლობის სიმძიმის ცენტრის საჯარო სფეროდან კერძო სექტორში (გრძელვადიანი ტყითსარგებლობის ლიცენზიების მფლობელებზე) გადატანა. თუმცა უზრუნველყოფილი არ ყოფილა ხსენებული პროცესის მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპებთან შესაბამისობა, ისევე, როგორც შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის, ინსტიტუციური შესაძლებლობების, ტყის რესურსების აღრიცხვისა და დაგეგმვის მექანიზმებისა და საინფორმაციო ბანკის შექმნა.

ზემოაღნიშნულმა განაპირობა ის გარემოება, რომ 2010 წლის მეორე ნახევარიდან საქართველოს მთავრობამ დაიწყო სატყეო დარგის რეფორმის ახალი ეტაპის განხორციელება. რის შედეგადაც მოხდა ტყის მართვის ორგანოს – სატყეო დეპარტამენტის ინსტიტუციური და სრუქტურული რეორგანიზაცია. საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს სისტემაში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – სატყეო სააგენტო დღეისათვის რეორგანიზებულია და გაერთიანებულია საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – ბუნებრივი რესურსების სააგენტოს შემადგენლობაში. აღნიშნული რეფორმით სათავე დაელო ტყის მართვის ახლებური მოდელის ჩამოყალიბებას, რომელმაც, საბოლოო ჯამში, უნდა უზრუნველყოს სატყეო მეურნეობის სისტემის ფინანსური და ორგანიზაციული სრულყოფა.

7.4. პროვნული და სამართაშორისო განვითარების კონტექსტი

არსებული ეროვნული და საერთაშორისო განვითარების კონტექსტი არსებითად არ ეწინააღმდეგება ქვეყანაში მდგრადი სატყეო მეურნეობის სისტემის ჩამოყალიბებას და, შესაბამისად, ტყეებთან დაკავშირებული ეკოლოგიური ხასიათის პრობლემების აღმოფხვრას. ამასთან, ინფრასტრუქტურული პროექტების (მილსადენები, მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზები, ჰიდროენერგეტიკული ობიექტები, მაგისტრალური გზები) განხორციელება ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლოა წარმოადგენდეს დამაბრკოლებელ ფაქტორს. ამას გარდა, აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკის განვითარებისა და, შესაბამისად, გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ზრდის კვალობაზე სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის მოთხოვნა საშეშე მერქანსა და ზოგადად ტყის რესურსებზე შეიძლება შემცირდეს, რაც, თავის მხრივ, ტყეების დაცვისა და შენარჩუნების საქმეში დადებით როლს ითამაშებს.

7.5. ბრძოლა დანაშაულის და მოკლევადიანი მიზნები

გრძელვადიან (20-წლიან) პერიოდში საქართველოს სატყეო დარგის ამოცანას წარმოადგენს ტყეების საერთოფუნქციური (ეკოლოგიური) მდგომარეობის გაუმჯობესება სრულმასშტაბიანი ტყის მართვის მდგრადი სისტემის დანერგვის საფუძველზე.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად დასახულია შემდეგი მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნები:

მიზანი 1 – მდგრადი სატყეო მეურნეობის სისტემის ჩამოყალიბებისთვის წინაპირობების შექმნა

აღნიშნული მიზანი მიღწეული უნდა იქნეს სატყეო სფეროში იმგვარი სახელმწიფო პოლიტიკისა და კანონმდებლობის მიღებითა და განხორციელებით, რომლებიც ორიენტირებული იქნება მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპების დანერგვასა და ტყეების იმგვარი მართვის სისტემის დემონსტრირებაზე, რაც უზრუნველყოფს როგორც სატყეო მეურნეობის სოციალურ სარგებლიანობას, ასევე ეკონომიკურ სიცოცხლისუნარიანობას და ტყეების ეკოლოგიურ მდგრადობას. ამისათვის, უნდა მოხდეს სატყეო სფეროს მარეგულირებელი ახალი სისტემატიზებული საკანონმდებლო ნორმატიული აქტის (ახალი ტყის კანონის) მიღება. პარალელურად, შემუშავებული უნდა იქნეს მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპების შესაბამისი ნორმატიულ-ტექნიკური ბაზა და სატყეო მეურნეობის მართვის არსებული სტრუქტურის შემდგომი სრულყოფისთვის საჭირო ეკონომიკური მექანიზმები; უნდა მოხდეს გრძელვადიანი (10-15 წელზე გათვლილი) ეროვნული პროგრამების შედგენა ტყეების მავნებლებისა და დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის, ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებების, ტყეების გაშენებისა და აღდგენის და სწრაფმოზარდი მერქნიანი სახეობების გამოყენებით სატყეო პლანტაციების გაშენების მიმართულებით; უნდა დაიწყოს ტყის მართვის (10-წლიანი) გეგმების შემუშავება (ტყეთმოწყობის შესაბამისი სამუშაოების განხორციელების ჩათვლით); აგრეთვე პრიორიტეტულ უბნებზე უნდა განხორციელდეს გადაუდებელი სატყეო-სამეურნეო (ტყის აღდგენის, ხანძარსაწინააღმდეგო და ტყეების მავნებლებისაგან დაცვის) ღონისძიებები.

მიზანი 2 – არამდგრადი და უკანონო ტყითსარგებლობის შემცირება

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად უნდა განხორციელდეს რიგი ღონისძიებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს მოკლევადიან პერიოდში არამდგრადი ტყითსარგებლობისა და ტყით დაფარულ ფართობებზე გადაჭარბებული ძოვების შემცირებას. კერძოდ, საჭირო იქნება ინფორმაციული, სასწავლო-მეთოდური, მატერიალური, ინსტიტუციური შესაძლებლობათა გაძლიერებისაკენ მიმართული და სხვა სახის ღონისძიებების განხორციელება.

**ცხრილი 7.6. მიზნები და ღონისძიებები
გრძელვადიანი მიზანი – ტყეების საერთო ფუნქციური (ეკოლოგიური)
მდგომარეობის გაუმჯობესებასრულმასშტაბიანი მდგრადი ტყის მართვის
სისტემის დანერგვის გზით**

მიზანი 1 – მდგრადი სატყეო მეურნეობის სისტემის ჩამოყალიბებისთვის წინაპირობების შექმნა

№	ღონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაასწოლებითი ბიუჯეტი ³ (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	სატყეო სვერის მარეგულირებელი ახალი სისტემატიზირებული საკანონმდებლო ნორმატიული აქტის – ტყის კანონის შემუშავება (შესაბამის საკანონმდებლო პაკეტთან ერთად)	2012-2013	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	შემუშავებული და მიღებულია სატყეო სვერის მარეგულირებელი ახალი სისტემატიზირებული საკანონმდებლო ნორმატიული აქტი – ტყის კანონი (შესაბამის საკანონმდებლო პაკეტთან ერთად)
2	მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპებთან შესაბამისობაში მყოფი ტექნიკური და მეთოდოლოგიური ბაზის შექმნა (მდგრადი სატყეო მეურნეობის ტექნიკური და მეთოდოლოგიური დოკუმენტაციის შემუშავება)	2012-2013	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	დონორები (მაგ., FAO, GIZ, UNDP)	შემუშავებულია მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპების შესაბამისი ტექნიკური და მეთოდოლოგიური ბაზა
3	სატყეო მეურნეობის მართვის არსებული სტრუქტურის შემდგომი სრულყოფისთვის საჭირო ეკონომიკური მექანიზმის შემუშავება ¹⁴	2012-2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი	შემუშავებულია სატყეო მეურნეობის მართვის არსებული სტრუქტურის შემდგომი სრულყოფისთვის საჭირო ეკონომიკური მექანიზმი (ეკონომიკური მიდეტი)
4	სატყეო მეურნეობის, როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირის(ებ)ის, დაფუძნება	2012-2015	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მაღალი	დონორები (მაგ., KfW, GEF)	დაფუძნებულია სატყეო მეურნეობა(ები), როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირი(ები)

13 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ – ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ – გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

14 სატყეო მეურნეობის მართვის თვითმართვითი ეკონომიკური და ორგანიზაციული მოდელის ჩამოყალიბება, რომელიც ორიენტირებული იქნება ხე-ტყის დამზადების მოცულობათა სტატისტიკის პირობებში საკუთარი შემოსავლების ზრდასთან და, საბოლოო ჯამში, დარგის სრულყოფილ დაფინანსებასა და ფუნქციონირებასთან – ამ სფეროში საუკეთესო საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით.

5	<p>გრემადიან (10-15 წელზე გათვლილი) ეროვნული პროგრამებისა და შესაბამისი ტექნიკური დოკუმენტაცია და ხარჯთაღრიცხვის შედგენა შემდეგ სფეროებში:</p> <p>ა) ტყეების მავნებლებისა და დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლა;</p> <p>ბ) ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებები;</p> <p>გ) ტყეების გაშენება და აღდგენა – ტყეების კლიმატის ცვლილების მიმართ ადაპტაციისა და მიტაცების ღონისძიებების ჩათვლით;</p> <p>დ) სწრაფმზარდი მერქნაიანი სახეობების გამოყენებით სატყეო პლანტაციების გაშენება – სამეშენე ნედლეულის მიღების მიზნით</p>	2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	ლონორები (მაგ., FAO, GIZ)	<p>შემუშავებულია ეროვნული პროგრამები და შესაბამისი ტექნიკური დოკუმენტაცია და ხარჯთაღრიცხვა შემდეგ სფეროებისთვის:</p> <p>ა) ტყეების მავნებლებისა და დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლა;</p> <p>ბ) ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებები;</p> <p>გ) ტყეების გაშენება და აღდგენა – ტყეების კლიმატის ცვლილების მიმართ ადაპტაციისა და მიტაცების ღონისძიებების ჩათვლით;</p> <p>დ) სწრაფმზარდი მერქნაიანი სახეობების გამოყენებით სატყეო პლანტაციების გაშენება – სამეშენე ნედლეულის მიღების მიზნით</p>
6	<p>ტყის მართვის გეგმების შემუშავება (ტყეობიწყოების შესაბამისი საშუალების განხორციელების ჩათვლით)</p>	2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მაღალი	ლონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	<p>სატყეო სააგენტოს გაგეგმვაში არსებული ტყეების (ტყის ფონდის) 50%-ით შემუშავებულია ტყის მართვის გეგმები (ტყეობიწყოების შესაბამისი საშუალების განხორციელების ჩათვლით)</p>
7	<p>გადაუღებელ სატყეო-სამეურნეო (ტყის აღდგენის, ხანძარსაწინააღმდეგო და ტყეების მავნებლებისაგან დაცვის) ღონისძიებათა განხორციელება გამოვლილი პრობრობების უბნებზე</p>	2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მაღალი	ლონორები (UNDP, WWF, GIZ), სახელმწიფო ბიუჯეტი	<p>პრობრობების უბნებზე განხორციელებულია:</p> <p>ა) ტყის აღდგენის ღონისძიებები;</p> <p>ბ) ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებები;</p> <p>გ) ტყეების მავნებლებისაგან დაცვის ღონისძიებები</p>

მიზანი 2 – არამდგრადი და უკანონო ტყითსარგებლობის შემცირება

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	სატყეო საინფორმაციო სისტემის შექმნა და ტესტირება	(დაწყებულია 2011) 2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მალაი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	შექმნილია და ტესტირებულია სატყეო საინფორმაციო სისტემა
2	ტყის მონიტორინგის სისტემის შექმნა და ტესტირება	(დაწყებულია 2011) 2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	ღონორები (UNDP/GEF, GIZ), სახელმწიფო ბიუჯეტი	შექმნილია და ტესტირებულია ტყის მონიტორინგის სისტემა
3	სასწავლო-პრაქტიკული პროგრამის შექმნა და დანერგვა სატყეო კანონდარსებების სფეროში	(დაწყებულია 2011) 2012	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	ღონორები (მაგ., GIZ), სახელმწიფო ბიუჯეტი	შექმნილია და დანერგულია სასწავლო-პრაქტიკული პროგრამა სატყეო კანონდარსებების სფეროში
4	სატყეო საგენტოს მუშაკების აღჭურვა/ეკიპირება ფორმის ტანსაცმლითა და სტანდარტული სატყეო მოწყობილობებითა და ინსტრუმენტებით	2012-2015	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მალაი	ღონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	სატყეო საგენტოს მუშაკები აღჭურვილი არიან ფორმის ტანსაცმლითა და სტანდარტული სატყეო მოწყობილობებითა და ინსტრუმენტებით
5	ტყეებთან დაკავშირებულ საკითხებზე საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებათა სისტემატყეო განხორციელება	2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	ტყეებთან დაკავშირებულ საკითხებზე საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებების რაოდენობა.

თავი 8. მიწის რესურსები

8.1. არსებული მდგომარეობა

მიწის დეგრადაცია, მიწის რესურსების არასაკმარისად ეფექტიანი მართვის პრაქტიკა, შეზღუდული ხელმისაწვდომობა შესაბამის ინფორმაციასა და ტექნოლოგიებზე და სუსტი ინსტიტუციური კავშირი სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის (რაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესს ნაკლებად ეფექტიანს ხდის) ის ძირითადი პრობლემებია, რომლებიც ამ სფეროში გვხვდება.

მიწის დეგრადაცია

საქართველოში მიწის რესურსების სფეროში მიწის დეგრადაცია წარმოადგენს მნიშვნელოვან საკითხს. გადაჭარბებული ძოვება, ტყის საფარის კარგვა და ტერიტორიების დაუგეგმავი ათვისება ურბანული განვითარების მიზნით. მიწის დეგრადაციის გამომწვევი მთავარი ფაქტორებია. ნიადაგის ეროზია, რომელიც რიგ შემთხვევებში ბუნებრივი მოვლენაა, მწვავედ აღადგინის მიერ ნიადაგის არამდგრადი გამოყენებით.

ნიადაგის ნაყოფიერება დამოკიდებულია ასევე დამლაშების ხარისხზე (ბიცბიცნარი, ბიცობიციკობნარი). აღნიშნული პროცესები გამოწვეულია ქანების გამოფიტვით, რომელიც ყალიბდება ნაკლებად მინერალიზებული გრუნტის წყლის გავლენით და სხვ. ნიადაგის ნაყოფიერება მცირდება ნიადაგის ჭარბი მჟავიანობითაც, რომლის გამომწვევი მიზეზებია ჰიდროლიზებად და ქიმიურად მჟავე მარილების შემცველი სასუქების არამდგრადი გამოყენება, მჟავე ნალექები და სხვ.

გარდა ამისა, ადგილი აქვს ნიადაგის დაბინძურებას სოფლის მეურნეობაში სასუქების (ორგანული და მინერალური) და შხამქიმიკატების არამდგრადი გამოყენებით, ნიადაგში მძიმე მეტალების მოხვედრით, ასევე ნიადაგების საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ნარჩენებით დაბინძურებისას.

დაზოგზვა და მართვა

მიწის დეგრადაცია შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული/შერბილებული ეფექტიანი მიწის პოლიტიკის არსებობით ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე. მიუხედავად სივრცითი მოწყობის საკანონმდებლო საფუძვლების არსებობისა, საქართველოში სუსტია დაგეგმვის პრაქტიკა, რის გამოც არ არის უზრუნველყოფილი მიწის სავარგულების შესაფერის ადგილებში გამოყოფა განვითარებისა და სამშენებლო საქმიანობებისათვის ისე, რომ ზიანი არ მიაღებს არც მაღალი სასოფლო-სამეურნეო ფასეულობის მქონე ტერიტორიებს და არც მნიშვნელოვან ბუნებრივ ეკოსისტემებს. მხოლოდ ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით შემუშავებული სივრცით-ტერიტორიული განვითარების გეგმების განხორციელებით შეიძლება შექმნას მიწის რესურსების მდგრადი განვითარების საფუძვლები და თავიდან იქნეს აცილებული კონფლიქტები სხვადასხვა დარგებს შორის.

ინსტიტუციური კავშირი სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის

მონაცემთა ურთიერთგაცვლის საკითხებში მიზანშეწონილია გაძლიერდეს უწყებებს შორის თანამშრომლობა და განისაზღვროს მათი როლი და პასუხისმგებლობა. გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მნიშვნელოვანია გამოყენებულ იქნეს თანამედროვე სამეცნიერო ცოდნა.

8.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

დღეისათვის საქართველოში მიწის რესურსებთან დაკავშირებულ საკითხებზე პასუხისმგებლობა განაწილებულია საქართველოს გარემოს დაცვის, საქართველოს სოფლის მეურნეობის, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარებისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროებს შორის.

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს კომპეტენციას წარმოადგენს საქართველოს ტერიტორიაზე კლიმატური და ანთროპოგენური ფაქტორებით გამოწვეული გაუდაბნობის, მიწის დეგრადაციის პროცესის შერბილების ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელების კოორდინაცია.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ფუნქციაა მიწის კონსოლიდაციის, ნიადაგის ხარისხობრივი შეფასების და მათი მდგომარეობის თაობაზე ერთიანი საინფორმაციო ბანკის შექმნა, მიწის რაციონალუ-

რად გამოყენების, ნაყოფიერების აღდგენისა და შენარჩუნების ორგანიზება, ასევე აგროქიმიის სფეროში ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ახორციელებს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწების პრივატიზებას და ადასტურებს პრივატიზებულ სახელმწიფო მიწაზე საკუთრების უფლებას. ასევე სამინისტროს ამოცანებში შედის ქალაქებისა და სხვა დასახლებული ტერიტორიების განვითარების, მიწათსარგებლობის დაგეგმვისა და უფლებრივი ზონირების რუკების შემუშავების ორგანიზება და ამ სამუშაოთა მეთოდოლოგიური ხელმძღვანელობა.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მთავარი მიზანია ქვეყანაში უძრავი ქონების ბაზრის განვითარების აუცილებლობიდან გამომდინარე ჩამოაყალიბოს მომხმარებელზე ორიენტირებული მიწის გამჭვირვალე, უსაფრთხო, ერთიანი და თანამედროვე სარეგისტრაციო სისტემა.

მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თვითმმართველი ერთეულების ადგილობრივი მმართველობები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან სივრცით-ტერიტორიული განვითარების გეგმებისა და მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმის ინიცირებაზე, მომზადებაზე, დამტკიცებასა და დაგეგმვაზე, ასევე უფლებამოსილ აღმასრულებელ ხელისუფლების შესაბამის უწყებასთან შეთანხმებაზე. მიუხედავად ზემოთ აღნიშნულისა, მხოლოდ რამდენიმე მუნიციპალიტეტს აქვს ამ სახის გეგმები. ფერმერული მეურნეობები და მათი გაერთიანებები, ადგილობრივი თემები და შინამეურნეობები, აგრეთვე სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტები, რომლებიც შეისწავლიან მიწის რესურსებისა და ნიადაგის დაცვის საკითხებს, წარმოადგენენ მონაწილე მხარეს მიწის რესურსების მართვის საქმეში.

8.3. განხორციელებული ღონისძიებები

დღეისათვის მიწის რესურსების მართვისა და დაცვის საკითხებთან მიმართებაში მიღებულია მთელი რიგი კანონები, რომლებიც არეგულირებს ამ სფეროს. ამ კანონთაგან ზოგიერთი პირდაპირაა დაკავშირებული მიწის რესურსების დაცვასთან, ნაწილი კი – მიწის მფლობელობასა და მიწათსარგებლობასთან. გარდა ამისა, საქართველო არის გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ გაეროს კონვენციის მხარე. საქართველოს შემუშავებული და მიღებული აქვს გაუდაბნობის წინააღმდეგ ბრძოლის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამა (2003 წელი). აღნიშნულმა ეროვნულმა პროგრამამ განსაზღვრა გაუდაბნობის საფრთხის წინაშე მყოფი პრიორიტეტული რეგიონები, ამ ტერიტორიებზე გაუდაბნობის პროცესზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორები და მოკლევადიანი და საშუალოვადიანი პერიოდისთვის განსახორციელებელი ქმედებები (2003-2007 წწ.) გაუდაბნობის წინააღმდეგ საბრძოლველად მოსალოდნელი შედეგებისა და განხორციელების ვადების მითითებით.

ნიადაგის ნაყოფიერების გაუმჯობესების მიზნით საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ ზოგიერთ მუნიციპალიტეტში განხორციელდა კვლევები. რამდენიმე უკვე დასრულებულია და მიმდინარე პროექტების ფარგლებში შერჩეულ რეგიონებში (მაგალითად, აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში) ჩატარდა ნიადაგის ეროზიისაგან დაცვის შემარბილებელი ღონისძიებები.

8.4. ეროვნული და საერთაშორისო განვითარების კონტაქსტი

იზრდება ინტერესი საქართველოში სხვადასხვა ინფრასტრუქტურულ ან სამრეწველო პროექტებში ინვესტიციების განხორციელების მიზნით. დაგეგმილია ქვეყნის ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და რეაბილიტაციის პროექტების განხორციელება. მშენებლობისა და პრივატიზაციის პროცესში, ბუნებრივია, იზრდება მოთხოვნა მიწის რესურსებზე. ქვეყნის განვითარებისთვის საჭირო მსგავსი ინიციატივების განხორციელება გაზრდის ნიადაგის ეროზიისა და დაბინძურების რისკებს, რამაც მართვის და გადაწყვეტილების მიღების დღეს არსებული პრაქტიკის პირობებში, მოსალოდნელია, გამოიწვიოს მიწის რესურსების შემდგომი დეგრადაცია.

სხვადასხვა ბუნებრივ ფაქტორებთან ერთად კლიმატის ცვლილება წარმოადგენს კიდევ ერთ ფაქტორს, რომლის ზემოქმედებაც იწვევს მიწის რესურსების დეგრადაციას. განსაკუთრებით, აღმოსავლეთ საქართველოს ლანდშაფტები მგრძობიარენი არიან თანამედროვე კლიმატის ცვლილების მიმართ. ამიტომ საჭიროა ძირითადი ყურადღება გამახვილდეს აღმოსავლეთ საქართველოში მიმდინარე გაუდაბნობის პროცესებზე.

8.5. გრძელვადიანი და მოკლევადიანი მიზნები

მიწის რესურსების მართვის სფეროში გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს **საუკეთესო შესაძლო მიწათსარგებლობის პრაქტიკის დანერგვა მიწის რესურსების მდგრადი მართვის გზით.**

აღნიშნული გრძელვადიანი მიზნის განსახორციელებლად საჭიროა მიწის რესურსების მართვის არსებული მიდგომების შეცვლა მიწის რესურსების მდგრადი ინტეგრირებული მართვით, რათა ხელი შეეწყოს საქართველოში სივრცით ტერიტორიულ დაგეგმვას, ზონირებას, რაც უზრუნველყოფს მიწის რესურსების საუკეთესო გამოყენების მიღწევასა და მდგრად სარგებელს, გარემოსდაცვითი, სოციალური და ეკონომიკური ინტერესების ოპტიმალური დაბალანსების გზით. აგრეთვე გათვალისწინებული უნდა იყოს ისეთი საკითხები, როგორებიცაა ტერიტორიების კონსერვაცია, კერძო საკუთრების უფლებები, ადგილობრივი მოსახლეობისა და თემების ინტერესები.

ზემოაღნიშნული გრძელვადიანი მიზნიდან გამომდინარე, მიწის რესურსების მართვისა და დაცვის მოკლევადიანი მიზნები შემდგომი 5 წლის პერსპექტივაში შემდეგნაირად შეიძლება იყოს ჩამოყალიბებული:

მიზანი 1 – დეგრადირებული მიწების ფართობების შემცირება, ნიადაგის ხარისხის გაუმჯობესება და დაბინძურების მინიმიზაცია.

ამ მიზნის მიღწევა უზრუნველყოფს მიწის რესურსების (მათ შორის, დაცული ლანდშაფტების) მოხმარების ისეთი დონის მიღწევას, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოს მდგრადობას და ხელს შეუწყობს გაეროს გაუდაბნობასთან ბრძოლის კონვენციის ფარგლებში ნაკისრი საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულებას.

მიზანი 2 – მიწის სივრცული ინფორმაციული სისტემის განვითარებისათვის არსებული შესაძლებლობების გაძლიერება და მიწათსარგებლობის სისტემების განვითარება თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ინსტრუმენტების გამოყენების გზით (როგორებიცაა დისტანციური ზონდირება, გეოგრაფიული ინფორმაციული სისტემები და ა.შ.).

8.6. მიზნები და ღონისძიებები

გრძელვადიანი მიზანი – საუკეთესო შესაძლო მიწათსარგებლობის პრაქტიკის დანერგვა მიწის რესურსების მდგრადი მართვის გზით
მიზანი 1 – დევრადირებული მიწების ფართობების შემცირება, ნიადაგის ხარისხის გაუმჯობესება და დაბინძურების მინიმიზაცია

№	ღონისძიებები	განზორცილების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი* (ლარებში)	ლაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	ნიადაგის დევრადირების რისკის შეფასების კრიტერიუმების შემუშავება და შესაძლო რისკის მქონე ტერიტორიების იდენტიფიცირება	2012-14	საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სვდს	საშუალო	ლონორები	შესაძლო რისკის მქონე ტერიტორიები განსაზღვრულია
2	დაბინძურებული ნიადაგის იდენტიფიცირების კრიტერიუმების განსაზღვრა, ინვენტარიზაცია და შემდგომი ნაბიჯების განსაზღვრა	2012-14	სვდს	დაბალი	ლონორები	კრიტერიუმები შემუშავებულია
3	ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის შენარჩუნების, შენახვის, დაბინძურებისა და ეროზიისაგან დაცვის სახელმძღვანელო დოკუმენტის შემუშავება, ამ კუთხით საერთაშორისოდ გამოცდილი და აპრობირებული პრაქტიკის გაოგალოსწინებით	2012-14	სვდს, სსმს	მცირე	ლონორები	დანერგულია ნიადაგის ზედა ფენის დაცვის სათანადო სისტემს და იგი შესაბამისად საერთაშორისოდ აღიარებულ პრინციპებს
4	დევრადირებული მიწების აღდგენის პილოტ პროექტების განხორციელება	2013-15	სსმს, სვდს	საშუალო	ლონორები	განხორციელებულია დევრადირებული მიწის რეაბილიტაციის საშუალოები შერჩეული ტერიტორიისთვის
5	შესაძლებლობების გამოფერება მიწის რესურსების დაცვის, მიწათსარგებლობის, ნიადაგის დაბინძურებისგან დაცვის სფეროში	2012-16	სსმს, სვდს	მცირე	ლონორები	პერსონალი რაოდენობა, რომელთაც გააირეს ტრენინგი

მიზანი 2 – მიწის სივრცული ინფორმაციული სისტემის განვითარებისათვის არსებული შესაძლებლობების გამოფერება და მიწათსარგებლობის სისტემების განვითარება თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების გზით

1	მიწის სივრცული ინფორმაციული სისტემის (LIS) შექმნა, რომელიც მოიცავს მიწის დავარულობისა და მიწათსარგებლობის ინფორმაციული სისტემების განვითარების თანამედროვე გზის და დისტანციური ზონდირების ტექნოლოგიებისა და ინსტრუმენტების გამოყენების გზით	2012-2016	სვდს	საშუალო	ლონორები	შექმნილია მიწის სივრცული ინფორმაციული სისტემა (LIS), რომელიც მოიცავს მიწათსარგებლობის, მიწისდაფარულობის, ნიადაგის ტიპების, ჰიდროლოგიური ქსელისა და სხვა სივრცულ მონაცემებს
2	ტრენინგების ჩატარება თანამედროვე ტექნოლოგიების გის და დისტანციური ზონდირების ინსტრუმენტების გამოყენებაში, მიწის ინფორმაციული სისტემის შემდგომი განვითარებისა და ოპერირების მიზნით	2012-16	სვდს, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო (სის)	მცირე	ლონორები	პერსონალის რაოდენობა, რომელმაც გაიარა ტრენინგი GIS და დისტანციური ზონდირების ინსტრუმენტების გამოყენებაში და დამოუკიდებლად მუშაობენ მიწის ინფორმაციული სისტემის განვითარებაში

15 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ კულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

თავი 9. მინერალური რესურსები

წინამდებარე თავი მოიცავს სასარგებლო წიაღისეულისა და მიწისქვეშა წყლებთან დაკავშირებულ საკითხებს.

9.1. არსებული მდგომარეობა

საქართველო მდიდარია წიაღისეული რესურსებით. ამ რესურსების უმეტესობა კონკურენტუნარიანია მსოფლიო ბაზარზე. კერძოდ, ოქრო, სპილენძი, მანგანუმი, ცეოლიტი და მიწისქვეშა წყლები ინტერესის საგანს წარმოადგენენ საერთაშორისო ვაჭრობის თვალსაზრისით. მინერალური რესურსების მოპოვება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას უწყობს ხელს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მათმა მოპოვებამ შესაძლოა სერიოზული ზიანი მიაყენოს გარემოს და გამოიწვიოს მისი დეგრადაცია არსებული სამთო მოპოვებითი საშუალების არამდგრადი პრაქტიკის გამო. განსაკუთრებით საყურადღებოა მიტოვებული საბადოები.

მიწისქვეშა წყლების რესურსების რაციონალური ათვისება და დაცვა სახელმწიფო მნიშვნელობის საკითხია, ვინაიდან ამ წიაღისეულის სწორი მართვა ძალიან მნიშვნელოვანია როგორც საქართველოს მოსახლეობის ჯანმრთელობის, ასევე ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისითაც. ამასთან ერთად, აუცილებელია წყლის მონიტორინგისა და მდგრადი მართვის პრაქტიკის განმტკიცება.

მიტოვებული საბადოები

მიტოვებული საბადოები იწვევს მრავალ გარემოსდაცვით პრობლემას, რადგან ამ საბადოებიდან ჩამოჟონილი ქიმიური ნივთიერებები (მაგალითად, დარიშხანი და ვერცხლისწყალი) აბინძურებენ ნიადაგსა და (მიწისქვეშა) წყლებს. ამ დამაბინძურებლებმა შეიძლება პირდაპირი ზიანი მიაყენონ ახლომდებარე დასახლებებსა და მდინარეთა ქვედა დინების აუზში მცხოვრებ ადამიანთა ჯანმრთელობას, წყლის მომხმარებლებსა და ახლომდებარე თემებს. მიტოვებული საბადოების მეპატრონეები ხშირად უცნობია და ამიტომ სახელმწიფოს უხდება საკმაოდ ძვირადღირებული გაწმენდის ღონისძიებების განხორციელება. ხშირ შემთხვევაში ეს ადგილები საფრთხეს უქმნის რეგიონის ბიომრავალფეროვნებასა და სხვა ბუნებრივ რესურსებსაც.

არამდგრადი სამთო-მოპოვებითი პრაქტიკა

არასწორი სამთო-მოპოვებითი პრაქტიკისა და შესაბამისი პოლიტიკის არარსებობის გამო წიაღისეულის მოპოვების დამკვიდრებული პრაქტიკა საფრთხეს უქმნის გარემოს. მოძველებული ტექნოლოგიების გამოყენება, ქიმიური ნივთიერებების ღია წესით მოხმარება, წიაღისეული ნარჩენების ყოველგვარი დაცვის ნორმების გარეშე განთავსება არამდგრადი სამთო-მოპოვებითი პრაქტიკის მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია. ასეთი პრაქტიკა იწვევს მიწის დეგრადაციას – როგორც ზედაპირული, ასევე მიწისქვეშა წყლისა და ნიადაგის დაბინძურებას. აგრეთვე ხდება გეოლოგიური გარემოს მდგომარეობის შეცვლა, იზრდება ტექნოგენური კატასტროფების რისკი და მახინჯდება ბუნებრივი ლანდშაფტები. არამდგრად მოპოვებით საშუალებებს ხელს უწყობს ასევე წიაღისეულის მოპოვებისას გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზმ) ანგარიშის მომზადებაზე იურიდიული ვალდებულების არარსებობა. ტექნიკური ანგარიში, რომელიც უნდა აღწერდეს წიაღისეულის მოპოვების პროცესს, როგორც წესი, იქმნება მხოლოდ ლიცენზიის გაცემის შემდეგ, რაც არ იძლევა გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინების საშუალებას კონკრეტული სამთო-მოპოვებითი საშუაოს პროცესის დაგეგმარების ადრეულ ეტაპზე.

საყურადღებოა აგრეთვე მდინარეებისა და ღვარცოფული ხეების კალაპოტებში დაგროვილი ინერტული მასალის პრობლემაც, აღნიშნული ინერტული მასალისაგან ხეების გაწმენდა, ერთი მხრივ, ხელს შეუწყობს მდინარეთა კალაპოტებში ბუნებრივი პირობების აღდგენას, ხოლო, მეორე მხრივ, სამშენებლო მიზნებისთვის საჭირო მასალის მდგრად მოპოვებას.

მიწისქვეშა წყლების არასაკმარისი მონიტორინგი

ბოლო დროს ვერ ხერხდება მიწისქვეშა წყლების მონიტორინგი, რის გამოც არ არსებობს სრული ინფორმაცია მიწისქვეშა წყლების ფორმირებაზე, მისი რეჟიმის ცვლილებებსა და ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე. შესაბამისად, არ არის განსაზღვრული, თუ რა ღონისძიებების ჩატარება საჭირო იმისათვის, რომ შენარჩუნებული ან გაუმჯობესებული იქნეს წყლის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მდგომარეობა.

მიწისქვეშა წყლების არამდგრადი მართვის პრაქტიკა

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, დღეისათვის არასაკმარისია მტკნარი მიწისქვეშა წყლების რესურსების გამოყენებისა და დაცვის პრაქტიკა, რაც, თავის მხრივ, არ იძლევა საბადოების ექსპლუატაციისას სისტემური, სტაციონარული რეჟიმული დაკვირვებებისა და მონიტორინგის ჩატარების სრულყოფილ შესაძლებლობას. აქედან გამომდინარე, ვერ ხერხდება მიწისქვეშა წყლების რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და მათი ხარისხისა და რაოდენობრივი პარამეტრების სწორი აღრიცხვა და შენარჩუნება. მართვის არსებული სისტემა ასევე არ იძლევა ეკოლოგიური პირობების დაცვისა და გაუმჯობესების საქმისათვის მტკიცე სახელმწიფოებრივი დისციპლინის უზრუნველყოფის შესაძლებლობას. ეს იმდენადც არის მნიშვნელოვანი, რომ მტკნარი მიწისქვეშა წყლები, მყარი წიაღისეულებისაგან განსხვავებით, ხასიათდება სპეციფიკურობით, რაოდენობრივი და ხარისხობრივი თვალსაზრისით – რესურსების მკაფიოდ გამოხატული დინამიკურობით, ანუ დროში კანონზომიერი განახლებადობით და, შესაბამისად, გამოირჩევა მაღალი სენსიტიურობით ბუნებრივ-ეკოლოგიური და ტექნოგენური პირობების ცვალებადობის მიმართ. ამდენად, აუცილებელი ხდება ამ სფეროში თანამედროვე მონიტორინგული სისტემის დანერგვა.

9.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

ამ სექტორში პოლიტიკის შემუშავებასა და მის განხორციელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო. კერძოდ, ეს სტრუქტურა ახდენს მინერალური რესურსების სარგებლობის ლიცენზიის პირობების შესრულებაზე ზედამხედველობას, აგრეთვე წიაღით სარგებლობის ლიცენზირებას.

დაინტერესებულ მხარეს ასევე წარმოადგენენ სარგებლობის ლიცენზიის მქონე სუბიექტები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან მინერალური რესურსებისა და მიწისქვეშა წყლების მარაგების დამიებასა და მოპოვებაზე, შედეგად – სახელმწიფო გეოლოგიურ ფონდებში ანგარიშების წარდგენაზე.

9.3. განხორციელებული ღონისძიებები

მინერალური რესურსები

დღეისათვის გეოლოგიური კვლევები ჩატარებულია საქართველოს თითქმის მთელ ტერიტორიაზე. შედგენილია სხვადასხვა მასშტაბის გეოლოგიური რუკები, რომლებიც იძლევა საქართველოს ტერიტორიაზე მინერალური რესურსების მარაგების გამოვლენისა და კვლევის საფუძველს. ამ დროისათვის საქართველოში შესწავლილია 1500-ზე მეტი დადგენილი მარაგის მქონე საბადო და მადანგამოვლინება (პოტენციური სამრეწველო მნიშვნელობის მქონე გეოლოგიური ობიექტი). ამ 1500-იდან 675 უკვე ექსპლუატაციაშია. მათგან საქართველოსათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ოქროს, ოქრო-სპილენძის, მანგანუმის, სამშენებლო მოსაპირკეთებელ მასალებს და ცეოლითებს, ასევე მიწისქვეშა მტკნარ და მინერალურ წყლებს.

მიწისქვეშა წყლები

დღეის მონაცემებით საქართველოში დამიებული და დამტკიცებულია საექსპლუატაციო მარაგების მხოლოდ 29%. ყველაზე უკეთ არის დამიებული ალაზნის, წყალტუბოს, ქართლის, მარნეული-გარდაბნისა და კოდორის არტეზიული აუზები, ხოლო ყველაზე არასაკმარისადაა შესწავლილი დიდი და მცირე კავკასიონის მთისწინეთის საექსპლუატაციო რესურსები (4,01%). აღსანიშნავია, რომ მომავალში ძიების აქცენტი უნდა გაკეთდეს მტკნარი წნევიანი მიწისქვეშა წყლების რესურსებზე, მით უმეტეს, რომ ისინი ეკოლოგიურად უფრო საიმედოდ არიან დაცულნი.

9.4. პროგნოზული და სამართაშორისო განვითარების კონტექსტი

საქართველოში ეკონომიკური განვითარების პროცესი სწრაფი ტემპებით მიმდინარეობს. შემოსავლების ზრდამ მოსალოდნელია გაზარდოს მოთხოვნა ისეთ სამშენებლო მასალებზე, როგორებიცაა ქვიშა-ხრეში, თიხა, მარმარილო, ლორღი და ცარცი. ინტერესი და მოთხოვნა მინერალურ რესურსებზე გამოიწვევს მათი მოპოვების გააქტიურებას. მოპოვებითი სამუშაოების გააქტიურება და ამ სფეროში კერძო კომპანიების ახალი საინვესტიციო გადაწყვეტილებები შექმნის მოპოვების თანამედროვე პრაქტიკების და ახალი ტექნო-

ლოგიების დანერგვის შესაძლებლობებს. თუმცა, უნდა ითქვას ისიც, რომ სასარგებლო წიაღისეულზე გაზრდილმა მოთხოვნამ შესაძლებელია გამოიწვიოს უკანონო მოპოვებაც, რასაც ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიექცეს.

კლიმატის ცვლილებამ შესაძლოა ნეგატიური გავლენა მოახდინოს საქართველოს ბუნებრივ პირობებზე. ამ მხრივ განსაკუთრებით საყურადღებოა მდინარეების – იორისა და ალაზნის ქვედა დინების აუზები, რომლებიც ხასიათდება ნათლად გამოხატული არიდულობითა და ნახევარუდაბნოსათვის დამახასიათებელი თავისებურებებით.

9.5. ბრძოლაში მონაწილეობის და მოკლევადიანი მიზნები

მინერალური რესურსების სფეროში გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს **მინერალური რესურსების მოპოვებით გარემოზე მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება და გარემოს დაცვა**, ხოლო მიწისქვეშა წყლების სფეროში გრძელვადიანი მიზანია **საქართველოს მთელი მოსახლეობის უსაფრთხო და ხარისხიანი სასმელი წყლით უზრუნველყოფა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა ამ პროდუქტით საერთაშორისო ბაზარზე შესვლის გზით.**

ამ მიზნების მისაღწევად საჭიროა შემდეგი მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნების განხორციელება:

მიზანი 1 – მიტოვებული საბადოების გაწმენდა.

პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს საბადოებს, რომლებიც უშუალო ზიანს აყენებენ ადამიანთა ჯანმრთელობასა და ახლომდებარე დასახლებულ პუნქტებს. განსაკუთრებული რისკის შემცველი ობიექტების შემთხვევაში, უნდა მოხდეს დაბინძურების გავრცელების შეზღუდვა დაბინძურების წყაროდან.

მიზანი 2 – ახალი და არსებული საბადოების მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა.

ქვეყანაში სასურველია შემუშავდეს გარკვეული მართვის მეთოდოლოგია (ან ნორმები) სასარგებლო წიაღისეულის მდგრადი მოპოვებისათვის, რომელიც შექმნის რესურსით სარგებლობის ლიცენზიების გაცემის საფუძველს.

მიზანი 3 – მიწისქვეშა წყლების მონიტორინგის სისტემის გამართვა.

შესაბამისი მონიტორინგის არარსებობის პირობებში შეუძლებელია გვეჩვენოს ნათელი წარმოდგენა მიწისქვეშა წყლების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ. ამ მონაცემების გარეშე კი რთულია, დაიგეგმოს მიწისქვეშა წყლების რაციონალური მოხმარების ღონისძიებები ეროვნული საჭიროებებისა და საერთაშორისო ბაზარზე ამ პროდუქტის გატანის გათვალისწინებით.

მიზანი 4 – მიწისქვეშა წყლების მოპოვების მდგრადი პრაქტიკის დანერგვა.

მიწისქვეშა წყლების არამდგრადმა მართვის პრაქტიკამ შეიძლება გამოიწვიოს მარაგების შემცირება და გამოლევაც კი. აქედან გამომდინარე, საქართველოში მტკნარი მიწისქვეშა წყლის მარაგების შესანარჩუნებლად მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს.

9.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება

„წიაღის შესახებ“ კანონი (1996), რომელიც არეგულირებს წიაღისეულისა და მიწისქვეშა წყლების მართვას, გადახედვას და შესწორებებს საჭიროებს, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ამ რესურსების მდგრადი მოპოვება ადამიანთა ჯანმრთელობის დაცვის, ასევე გარემოსდაცვითი და სახელმწიფოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით. კანონმა ასევე შეიძლება შექმნას ამ ინტერესების ლიცენზიის პირობებში გათვალისწინების იურიდიული საფუძველი.

9.7. მიზნები და ღონისძიებები
გრძელვადიანი მიზანი 1. მიწრაფული რესურსების მოპოვებით გარემოზე მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება და გარემოს დაცვა
გრძელვადიანი მიზანი 2. საქართველოს მთელი მოსახლეობის უსაფრთხო და ხარისხიანი სასმელი წყლით უზრუნველყოფა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა ამ პროდუქტით საერთაშორისო ბაზარზე შესვლის გზით

მიზანი 1 – მიტოვებული საბადოების გაწმენდა

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი* (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	მიტოვებული სამიო-მოპოვებითი ადგილების/ საბადოების ინვენტარიზაციის განახლება და ამ ადგილებიდან ადამიანების ჯანმრთელობასა და გარემოზე შესაძლო რისკების შეფასება	2012-2016	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ინვენტარიზაციისა და შეფასების ანგარიშები
2	მაღალი რისკის შემცველი ადგილების პრიორიტეტიზაცია გალაულებული ღონისძიებების დაგეგმვის მიზნით	2012-2013	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	პრიორიტეტების ამსახველი სია

მიზანი 2 – ახალი და არსებული საბადოების მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	სამიო-გეოლოგიური კოდექსის შემუშავება	2012-2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი,	კანონი ძალაშია (პრიორიტეტია და პირველი რიგის ამოცანაა დღეს)
2	წილისეული რესურსების მოპოვების მართვის მეთოდოლოგიის (ან ნორმების) დოკუმენტის შემუშავება	2012-2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი,	დოკუმენტი დამტკიცებულია
3	სალიცენზიო პირობების აღსრულების გაუმჯობესება	2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი,	ინსპექტირების რაოდენობა წელიწადში

16 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალოს“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს

მიზანი 3 – მიწისქვეშა წყლების მონიტორინგის სისტემის გამართვა

№	ღონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	შესაბამისი ნორმატიული ან საკანონმდებლო ბაზის მომზადება მიწისქვეშა წყლების ჰიდროლოგიური აბგარიშების კვლევის წარმოების შესახებ	2012-2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი	მომზადება მქწ-ის ჰიდროლოგიური აბგარიშების კვლევების წარმოების ნორმატიული ბაზა
2	გეოლოგიურ ფონდებში დაცული ჰიდროგეოლოგიური აბგარიშების და ფაქტობრივი მასალების ერთიანი ელექტრონული საინფორმაციო ბაზის შექმნა	2012-2014	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი	შექმნილი ბაზა ხელმისაწვდომია დაინტერესებული პირებისათვის

მიზანი 4 – მიწისქვეშა წყლების მოპოვების მდგრადი პრაქტიკის დანერგვა

1	მიწისქვეშა წყლების რაციონალური გამოყენების შესახებ ცნობიერების ამაღლების ტრენინგის წარმართვა მოსახლეობისა და სამრეწველო სექტორისათვის	2012-2015	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	აღმომავლების და კომპანიების რაოდენობა, რომლებიც გარკვეული პერიოდის განმავლობაში დაესწრნენ ტრენინგს
---	---	-----------	---	-------	------------------------------	--

თავი 10. კატასტროფები

წინამდებარე თავი მოიცავს ბუნებრივი სტიქიური მოვლენებითა და სამრეწველო ავარიებით გამოწვეულ პრობლემებს, რომლებიც მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ზარალს აყენებს ქვეყანას და არცთუ იშვიათად ადამიანურ მსხვერპლსაც იწვევს.

10.1 არსებული მდგომარეობა

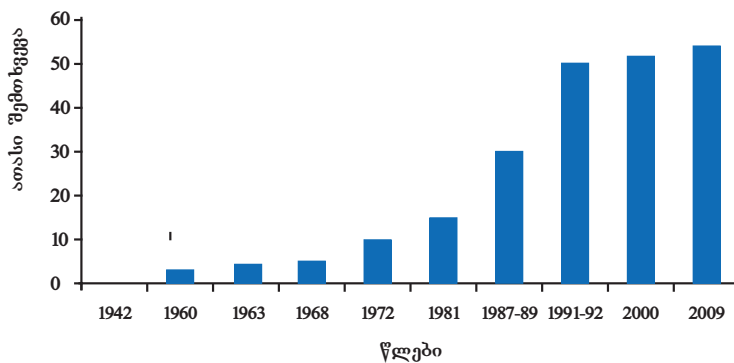
ბუნებრივი კატასტროფები

საქართველოს რთული რელიეფისა და სპეციფიკური გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, ქვეყანაში ბუნებრივი სტიქიური მოვლენები მასშტაბურია, მათი განმეორებადობა არის ხშირი, ხოლო საშიშროების რისკი – მაღალი. საქართველო ამ მოვლენებით გამოწვეული ნეგატიური შედეგების მასშტაბებით, მსოფლიოს მთიან ქვეყნებს შორის ერთ-ერთი გამორჩეულია.

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში, გლობალური კლიმატის ცვლილების ფონზე, გარემოზე ადამიანის ზემოქმედების (განსაკუთრებით სამთამადნო მრეწველობა, ჰიდროტექნიკურ ნაგებობათა მშენებლობა, ტყეების უკანონო გაჩეხვა, საძოვრების გადაძოვება, ტერიტორიების უსისტემო ურბანიზაცია, მდინარეთა აუზებში უნებართვო სამეურნეო საქმიანობის წარმოება, კლიმატური და ჰიდროლოგიური თვალსაზრისით სამშენებლო ნორმებისა და წესების უგულვებელყოფა, სათანადო წინასწარი შეფასების გარეშე მიწების საინჟინრო ათვისება და სხვ.) გააქტიურების გამო, საქართველოში სტიქიური ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური ხასიათის მოვლენების სიხშირისა და ინტენსივობის შესამჩნევი ზრდა შეინიშნება. საქართველოს ტერიტორიაზე სხვადასხვა წელს აღრიცხული მეწვრულ-გრავიტაციული მოვლენები ილუსტრირებულია დიაგრამაზე 10.1.

დიაგრამა 10.1. საქართველოს ტერიტორიაზე სხვადასხვა წელს კარტირებული მეწვრულ-გრავიტაციული მოვლენები

საქართველოში გავრცელებული ძირითადი სტიქიური მოვლენები (მიწისძვრები, წყალდიდობა-წყალმოვარდნა, მეწყერი, ღვარცოფი, ნაპირების გარეცხვა, თოვლის ზვავები, სეტყვა, თავსხმა წვიმები, ძლიერი ქარები, გვალვა და სხვ.) აზარალებს სასოფლო სამეურნეო-საგარეულებს, შენობებს, გზებს და სხვა ინფრასტრუქტურულ ნაგებობებს და, შესაბამისად, მნიშვნელოვან ზარალს აყენებს ქვეყნის ეკონომიკას. საქართველოში ცალკეულ წლებში სტიქიური მოვლენებით მიყენებული ეკონომიკური ზარალისა და ადამიანთა მსხვერპლის შესახებ მოკლე ინფორმაცია მოცემულია ჩანართში 10.1.

ჩანართი 10.1. ინფორმაცია სტიქიური მოვლენებით მიყენებული ეკონომიკური ზარალისა და ადამიანთა მსხვერპლის შესახებ

1967-2009 წლების პერიოდში გეოლოგიური და ჰიდრომეტეოროლოგიური ხასიათის სტიქიამ მოიცვა ქვეყნის ტერიტორიის თითქმის 70%. სტიქიის რისკის არეალში აღმოჩნდა 3 ათასზე მეტი დასახლებული პუნქტი, სხვადასხვა ხარისხით დაინგრა ან დაზიანდა 400 ათასზე მეტი საცხოვრებელი სახლი და ნაგებობა, 1,5 მილიონი ჰექტარი მიწის სავარგული, 550 კმ-ზე მეტი სიგრძის საავტომობილო გზა. სტიქიური მოვლენების შედეგად გადაყვანილ იქნა 60 ათასამდე ოჯახი.

აღნიშნულ პერიოდში მომხდარმა სტიქიურმა მოვლენებმა ქვეყანას 14 მილიარდ აშშ დოლარზე მეტი ღირებულების ზარალი მიაყენა, დაიღუპა ათასზე მეტი, მათ შორის, 1987 წლიდან დღემდე – 600-მდე ადამიანი.

ქვეყანაში ბუნებრივი კატასტროფების თანმდევი უარყოფითი შედეგები უმეტესწილად გამოწვეულია მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების თანამედროვე სისტემის არარსებობით, სტიქიის საწინააღმდეგო არასაკმარისი შემარბილებელი და კაპიტალური ღონისძიებების გატარებით წყალდიდობა-წყალმოვარდნების და მეწყრული მოვლენების მიმართ მოწყვლად უზნებსა და ზოგიერთ სტიქიურ მოვლენაზე ხელოვნური ზემოქმედების სამუშაოების შეწყვეტით, სტიქიური საშიშროების შემთხვევაში – მოსახლეობის არასაკმარისი ცნობიერებით.

მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის არსებული გლობალური

დღეისათვის საქართველოში სათანადო დონეზე არ ფუნქციონირებს მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების გამართული სისტემები. ადრეული შეტყობინების სისტემა მოიცავს, პირველ რიგში, კატასტროფების არსებული ღონის ბაზისურ შეფასებას, რეგულარულ მონიტორინგს, პროგნოზირებასა და მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ შესაბამისი გაფრთხილებების გადაწყვეტილების მიძღვებ პირებამდე და მასმედიის საშუალებებამდე ოპერატიულად დაყვანას. ეს კი, თავის მხრივ, იძლევა საჭირო პრევენციული ღონისძიებების დროულად გატარების და რისკების შერბილების მაქსიმალურ საშუალებას. გაიშვიათებულია სტანდარტულ ჰიდრომეტეოროლოგიურ და სტიქიური გეოლოგიური მოვლენების პარამეტრებზე დაკვირვების სტაციონალური ქსელი, არ წარმოებს სპეციალიზებულ ჰიდრომეტეოროლოგიურ პარამეტრებზე დისტანციური დაკვირვებები, შემცირებულია ჰიდრომეტეოროლოგიურ პროცესებზე ექსპედიციური დაკვირვებების სიხშირე და მოცულობა, სრულყოფილად არ არის დანერგილი ამინდის და ჰიდროლოგიური პროგნოზების თანამედროვე მოდელები და მრავალწლიური ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური საშიშროებების მონაცემების სტატისტიკური დამუშავების თანამედროვე ტექნოლოგიები. ასევე არასაკმარისად ხორციელდება გეოლოგიური მოვლენების მონიტორინგის სამუშაოები.

ცალკეული სახის სტიქიურ მოვლენებზე ხელშეწყობის შემომქმედების სამუშაოების შეჩერება

საქართველოში არსებობს სეტყვასაშიში ღრუბლების ხელოვნურად დაშლის, თოვლის ზევაებისა და ნალექების ხელოვნურად გამოწვევის სამუშაოების წარმოების მრავალწლიანი გამოცდილება. დღეისათვის ასეთი სამუშაოები ქვეყანაში შეჩერებულია. ასეთი სახის საქმიანობები პრევენციულ ხასიათს ატარებს და შეუძლია ზემოაღნიშნული სტიქიური მოვლენებით ქვეყნისადმი მიყენებული ეკონომიკური ზარალის მნიშვნელოვანი შემცირება, ხოლო ცალკეულ შემთხვევებში – მათი თავიდან აცილება.

სამრეწველო ავარიები

საქართველოში დღეისათვის ფუნქციონირებს ათასობით სხვადასხვა დანიშნულების მქონე მსხვილი, საშუალო და მცირე საწარმო. მოქმედ საწარმოებში მომხდარ შესაძლო ავარიებს მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენება შეუძლიათ გარემოსა და მოსახლეობისათვის. გარდა ამისა, არსებობს მრავალი გაჩერებული საწარმო, რომლებიც, ხშირ შემთხვევაში, უსაფრთხოების ზომების დაცვის გარეშე უკონტროლოდ არის მიტოვებული. ბევრი მათგანი საწარმოო პროცესებში იყენებდა ნავთობპროდუქტებსა და სხვადასხვა სახის ქიმიურ ნივთიერებებს, რომელთა გარკვეული მარაგი ნარჩენების სახით, შენახვის ნორმების დაცვის გარეშე დარჩა საწარმოს ტერიტორიაზე. შესაბამისად, სხვადასხვა ბუნებრივი თუ ანთროპოგენული ფაქტორების მოქმედების შედეგად იქმნება ამ საწარმოებიდან ავარიული დაბინძურების საშიშროება.

მოქმედი საწარმოებიდან განსაკუთრებით მაღალი რისკის მატარებელია ნავთობპროდუქტების, ქიმიური, პლასტმასის, მინერალური და საშენი მასალების, ასევე მეტალურგიული პროდუქციისა და ლითონის მზა ნაკეთობების წარმოება და სამთო მრეწველობა. საქართველოში მოქმედი რამდენიმე საწარმო ობიექტი, როგორებიცაა ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი, დასავლეთის მიმართულების საექსპორტო მილსადენი (ბაქო-სუფსა), ენგურჰესი და სხვ., მათი მასშტაბისა და ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით, ავარიის შემთხვევაში რისკის ქვეშ აყენებენ მოსახლეობასა და ეკოსისტემებს.

სამრეწველო ავარიების თავიდან აცილების მიზნით მნიშვნელოვანია ყურადღება მიექცეს საწარმოო პროცესებთან დაკავშირებული რისკების იდენტიფიცირებას და მართვას, შიდა მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესებას, საწარმოების ტექნიკურ აღჭურვილობას, პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებას და საკანონმდებლო ბაზის დახვეწას. სამრეწველო ავარიების დროული ლიკვიდაციისათვის აუცილებელია თანამედროვე მეთოდოლოგიით შედგენილი გეგმების არსებობა.

10.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო, კერძოდ კი, სსიპ – გარემოს ეროვნული სააგენტო, ახორციელებს ჰიდრომეტეოროლოგიისა და გარემოს მონიტორინგის (გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვების) ერთიანი სახელმწიფო სისტემის ორგანიზებას და მოსახლეობის, სახელმწიფო მმართველობის ორგანოების, ეკონომიკის დარგების, საქართველოს სამხედრო ძალების და სხვა დაინტერესებული მომხმარებლების უზრუნველყოფას ჰიდრომეტეოროლოგიური და გარემოს მდგომარეობის შესახებ ფაქტობრივი და პროგნოზული ინფორმაციით. კონკრეტულად, გარემოს ეროვნული სააგენტო მთელი ქვეყნის მასშტაბით აწარმოებს სტიქიურ მოვლენებთან დაკავშირებულ სხვადასხვა დონის გეომონიტორინგულ კვლევებს, ასევე სტიქიის ექსტრემალური გააქტიურებისას ფორსმაჟორულ პირობებში სიტუაციის ოპერატიულ შეფასებას და რეკომენდაციების შემუშავებას. ეს სტრუქტურა ასევე პასუხისმგებელია სტიქიურ ჰიდრომეტეოროლოგიურ მოვლენებზე რეგულარული დაკვირვებების წარმოებაზე, მათ პროგნოზირებაზე, შესაბამისი გაფრთხილებების მომზადებასა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირებამდე და მასმედიის საშუალებებამდე ოპერატიულად დაყვანაზე, ცალკეული სახეობის სტიქიურ ჰიდრომეტეოროლოგიურ მოვლენებზე (სეტყვა, თოვლის ზგავები, ატმოსფერული ნალექების დეფიციტი) აქტიურ ზემოქმედებაზე. სსიპ – გარემოს ეროვნული სააგენტო ასევე პასუხისმგებელია ნიადაგების, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების და ატმოსფერული ჰაერის ავარიული ქიმიური დაბინძურების მონიტორინგზე. გარემოს დაცვის სამინისტროს ეკოლოგიური ექსპერტიზისა და ინსპექტირების დეპარტამენტის ერთ-ერთი ფუნქციაა საწარმოების მიერ გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის მოთხოვნების განხორციელების და სანებართვო პირობების შესრულების კონტროლი.

სსიპ – გარემოს ეროვნული სააგენტო თავისი ძირითადი ფუნქციების შესაბამისად (ჰიდრომეტეოროლოგიური და ეკოლოგიური სტიქიური მოვლენების პროგნოზირება, მუდმივი მონიტორინგი და შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვა/განხორციელება) ითვლება ერთ-ერთ მთავარ ეროვნულ ორგანოდ კატასტროფების რისკის შემცირების სფეროში შესაბამისი ღონისძიებების შესამუშავებლად.

ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივანი კოორდინაციას უწევს კრიზისების მართვის უწყებათაშორის საკოორდინაციო კომისიას, რომელიც შეიქმნა საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების შესაბამისად (10.09.2010). აღნიშნულ კომისიას ევალება კრიზისების მართვის სისტემის რეფორმირების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების თაობაზე შესაბამისი წინადადებების შემუშავება და ამ მიმართულებით უწყებათაშორისი საქმიანობის კოორდინაცია.

საგანგებო სიტუაციების მართვის სამთავრობო კომისია არის საგანგებო სიტუაციის თავიდან აცილების, ამ სიტუაციით გამოწვეული შედეგების ლიკვიდაციის ერთიანი სისტემის კოორდინატორი. საგანგებო სიტუაციების მართვის სამთავრობო კომისია დაკისრებული ამოცანების ოპერატიულად შესრულების მიზნით თავის საქმიანობას წარმართავს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტის დახმარებით.

საქართველოს ერთიანი შეტყობინების სისტემის მართვის უზრუნველყოფას ახორციელებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი. საქართველოს შსს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი სახელმწიფო მმართველობის ცენტრალურ დონეზე წარმოადგენს საგანგებო სიტუაციების პრევენციის, საგანგებო სიტუაციებისაგან მოსახლეობისა და ტერიტორიის დაცვის, ეროვნული რეაგირების გეგმის განხორციელებისა და საგანგებო სიტუაციებით გამოწვეული შედეგების ლიკვიდაციის მიზნით საგანგებო სიტუაციების მართვის ორგანოს (საგანგებო სიტუაციების ლიკვიდაციასთან დაკავშირებული ამოცანების გადასაწყვეტად სპეციალურად უფლებამოსილ სახელმწიფო ორგანოს).

მოსალოდნელი ბუნებრივი კატასტროფებითა და ანთროპოგენური მიზეზებით გამოწვეული შესაძლო უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილების ან შერბილების, აგრეთვე მომხდარი კატასტროფების შედეგების ლიკვიდაციის ღონისძიებათა კოორდინაციას თავისი კომპეტენციის ფარგლებში ახორციელებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი.

საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, ასევე ადგილობრივი მუნიციპალიტეტები მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ შეტყობინების მიღების ან მომხდარი ბუნებრივი და ანთროპოგენური კატასტროფების შემთხვევაში მონაწილეობენ ამ მოვლენებით გამოწვეული ადამიანთა შესაძლო მსხვერპლისა და მატერიალური ზარალის თავიდან აცილების ან შერბილების სამუშაოების განხორციელებაში, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში. სახელმწიფო მნიშვნელობის საავტომობილო გზების სტიქიისაგან დაცვის სამუშაოებს კოორდინაციას უწევს საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, ხოლო ადგილობრივი სამეურნეო ინფრასტრუქტურის აღდგენა შეადგენს ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულების კომპეტენციას.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ტექნიკური და სამშენებლო ინსპექცია წარმოადგენს მთავარ სახელმწიფო სტრუქტურას სამრეწველო უსაფრთხოების პოლიტიკისა და კონტროლის სფეროში. ეს სტრუქტურა უზრუნველყოფს სახელმწიფო ზედამხედველობისა და კონტროლის მეშვეობით მომეტებული ტექნიკური საფრთხის შემცველი ობიექტების ექსპლუატაციის წესებთან შესაბამისობას და ამ გზით ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, საკუთრების დაცვას, ასევე გარემო ტექნიკური საფრთხისგან დაცვას.

მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ პროგნოზებისა და გაფრთხილებების ოპერატიულად გავრცელებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მასმედიის საშუალებები. მნიშვნელოვან დაინტერესებულ მხარეს წარმოადგენს ასევე საერთაშორისო და ჰუმანიტარული ორგანიზაციები.

ბუნების სტიქიური პროცესების კვლევა-შეფასებას გარემოს ეროვნული სააგენტოს გარდა, აწარმოებენ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს შესაბამისი სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები და არა-სამთავრობო ორგანიზაციები.

სტიქიური მოვლენების შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის მონაცემთა ბაზას აწარმოებს საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო. აღნიშნული უწყების მოვალეობაა დაზიანების შესაბამისი კატეგორიის მინიჭება და განსახლების საკითხების გადაწყვეტა.

ცნობიერების ამაღლების მიზნით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო წარმართავს კატასტროფების რისკის თაობაზე ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების, პროფესიული და უმაღლესი სასწავლებლების, კვლევითი ინსტიტუტების სასწავლო პროგრამებში აღნიშნული საკითხების ინტეგრირებას.

10.3. ბანსორციემზული ღონისძიებები

ბუნებრივი კატასტროფები

ბუნებრივი და ანთროპოგენული მიზეზებით გამოწვეული კატასტროფების მართვის სფეროში მრავალი ღონისძიებაა გატარებული. კერძოდ, შესწავლილია და შესაბამისი მასშტაბის რუკებზეა დატანილი ყველა სახის გეოლოგიური რისკი; მოსახლეობისათვის განსაკუთრებულად საშიშ 100-ზე მეტ უბანზე ჩატარებულია დეტალური საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევები და განხორციელებულია სათანადო დაცვითი ღონისძიებები, დამუშავებულია საქართველოში მეწყერების, ღვარცოფებისა და ზღვის ნაპირების წარეცხვის გრძელვადიანი პროგნოზები.

რიგი ღონისძიებებია გატარებული აგრეთვე ჰიდრომეტეოროლოგიური სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის ეტაპობრივი რეაბილიტაციისა და განვითარების მისაღწევად. კერძოდ, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრებითა და შესაბამისი პროფილის საერთაშორისო ორგანიზაციების და დონორი ქვეყნების მხარდაჭერით განხორციელდა ჰიდრომეტეოროლოგიური დაკვირვების ქსელის გაფართოება, მისი ავტომატიზაცია, დაკვირვების მონაცემთა ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე შეკრება-გავრცელების, აგრეთვე ამინდის მსოფლიო პროგნოსტიკული ცენტრებიდან სინოპტიკური პროდუქციის მიღებისა და ვიზუალიზაციის თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა. დანერგილ იქნა შერჩეული ტერიტორიისთვის ამინდის და ჰიდროლოგიური მოდელები და ჰიდრომეტეოროლოგიური საქმიანობის სფეროში ამაღლდა სპეციალისტთა კვალიფიკაცია. ზემოხსენებული ღონისძიებების განხორციელების შედეგად გაუმჯობესდა ამინდისა და ჰიდროლოგიური პროგნოზების ხარისხი.

წყალმოვარდნებისგან მოსახლეობისა და საინჟინრო-სამეურნეო ობიექტების, ასევე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაცვის მიზნით 2008-2010 წლებში ჩატარდა ნაპირსამაგრი სამუშაოები 66 ობიექტზე. გარდა ამისა, შესწავლილია და მდინარეთა სანაპირო ზონის ავარიული ობიექტების მონაცემთა ბაზაში შეტანილია 700-მდე უბანი. ადგილზე მოკვლეულია 80-ზე მეტი ობიექტი, რომელთათვისაც შემუშავებულია პრევენციული ღონისძიებების წინადადებები.

სამრეწველო ავარიები

„ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებზე ეროვნული რეაგირების გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 2008 წლის 26 აგვისტოს №415 ბრძანებულებით დამტკიცდა ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებზე ეროვნული რეაგირების გეგმა, გეგმაში განსაზღვრულია სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციები საგანგებო სიტუაციების დროს. აღნიშნული გეგმა წარმოადგენს ძირითად სამოქმედო დოკუმენტს საგანგებო სიტუაციების მართვის სფეროში, რომელიც მოიცავს სამრეწველო ავარიებსაც.

გარდა ამისა ტრანსსასაზღვრო ავარიების პრევენციის მიზნით საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის ტერიტორიებზე შეიქმნა ადრეული შეტყობინების საერთაშორისო ცენტრები მდინარე მტკვრის აუზისთვის. საქართველოში ეს ცენტრი განთავსებულია გარემოს დაცვის სამინისტროს გარემოს ეროვნულ სააგენტოში. დაილო შეთანხმებები საქართველოს, სომხეთის რესპუბლიკისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მთავრობებთან „ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციების თავიდან აცილებისა და ლიკვიდაციის სფეროში თანამშრომლობის შესახებ“, რომელიც მოიცავს ტრანსსასაზღვრო ავარიების პრევენციისა და მასზე რეაგირების საკითხებს. აღსანიშნავია, რომ შემუშავდა და „საქართველოს საფრთხეების შეფასების 2010–2013 წწ. დოკუმენტის“ დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს პრეზიდენტის 2010 წლის 2 სექტემბრის №707 ბრძანებულებით დამტკიცდა საქართველოს საფრთხეების შეფასების დოკუმენტი 2010-2013 წლებისთვის. გარდა ამისა, მომზადდა გარკვეული საკანონმდებლო ბაზა ამ სფეროში.

10.4. ეროვნული და საერთაშორისო განვითარების კონტექსტი

კლიმატის გლობალური ცვლილების ფონზე ბუნებრივი კატასტროფების გააქტიურება, აგრეთვე საქართველოს სწრაფი ეკონომიკური განვითარება მოსალოდნელს ხდის გარემოზე ტექნოგენური ზეწოლის გაზრდას (იხილეთ აგრეთვე მე-12 თავი კლიმატის ცვლილების შესახებ). სათანადო პრევენციული ღონისძიებების გაუტარებლობის შემთხვევაში ამ პროცესებმა შესაძლოა ქვეყანაში მნიშვნელოვანი უარყოფითი შედეგები გამოიწვიოს: ეკონომიკური ზარალი და ადამიანთა მსხვერპლი.

საქართველოში სტიქიური პროცესების შედეგებზე დამოკიდებული დარგების (განსაკუთრებით ჰიდროენერგეტიკის, სოფლის მეურნეობის, საჰაერო, საზღვაო და სახმელეთო ტრანსპორტის, მშენებლობის, ტურიზმის) განვითარებამ გაზარდა მოთხოვნები ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური ინფორმაციის მიმართ. აღნიშნული დარგების სწრაფი ტემპით განვითარების პირობებში შეიქმნება დროსა და სივრცეში უფრო მეტად დეტალიზებული სტიქიური მოვლენების პროგნოზების და მრავალწლიური სპეციფიკური მონაცემების მომზადებისა და მიწოდების აუცილებლობა. გარდა ამისა, ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებასთან ერთად გაიზარდა მოთხოვნა უსაფრთხო გარემოზე. შესაბამისად, ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფების პრევენცია/ლიკვიდაციის ღონისძიებების გატარება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

აღსანიშნავია, რომ საქართველო აქტიურად არის ჩართული საერთაშორისო პროცესებში, რომლებიც მიმართულია კატასტროფების რისკების შემცირებისა და შედეგების შერბილებისკენ. ამ პროცესებიდან უნდა გამოიყოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეგიდით ჩატარებული 2002 წლის იოჰანესბურგის (სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა) მსოფლიო სამიტი და 2005 წლის ჰიოგოს (იაპონია) საერთაშორისო კონფერენცია. აღნიშნულ კონფერენციებზე მიღებული გადაწყვეტილებები ქმნიან ადრეული შეტყობინების ეფექტიანი სისტემის შემუშავების, კატასტროფების დროსა და სივრცეში პროგნოზირებისა და რისკების შემცირების საფუძველს.

მნიშვნელოვანია, რომ კატასტროფების რისკის შემცირება „საქართველოსა და გაეროს გეგმა განვითარების ხელშეწყობისათვის 2011-2015“ (UNDAF) დოკუმენტში გამოკვეთილ სამ პრიორიტეტში შედის. დოკუმენტში დასახულია კატასტროფების რისკის შესამცირებლად ეროვნულ დონეზე განსახორციელებელი სამომავლო ამოცანები დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით გამომდინარე ჰიოგოს ჩარჩო სამოქმედო პროგრამიდან.

საქართველო წარმოადგენს მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის წევრ ქვეყანას, რაც ხელს უწყობს ჰიდრომეტეოროლოგიური საქმიანობის განხორციელებას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად. ამავე დროს, ეს ორგანიზაცია საქართველოს უწყვეტ როგორც პირდაპირ დახმარებას ჰიდრომეტეოროლოგიური საქმიანობის სფეროში, ასევე შუამდგომლობს სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და ღონისძიებებთან დახმარების აღმოჩენის მიზნით.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საქართველოში მიმდინარეობს მუშაობა გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის „სამრეწველო ავარიების ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შესახებ“ კონვენციის რატიფიცირებისთვის. კონვენციის რატიფიცირება ქვეყანას საშუალებას მისცემს დანერგოს ეროვნულ დონეზე სამრეწველო ავარიების პრევენციისათვის საჭირო თანამედროვე მიდგომები.

10.5. გრძელვადიანი და მოკლევადიანი მიზნები

კატასტროფების მართვის სფეროში გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს ამ მოვლენებით გამოწვეული ადამიანური მსხვერპლის მინიმუმამდე დაყვანა, ადამიანის ჯანმრთელობასა და ეკოსისტემებზე შესაძლო ზიანის და ეკონომიკური ზარალის მინიმუმამდე დაყვანა. ეს გულისხმობს, პირველ რიგში, კატასტროფების პრევენციას, ხოლო ასეთ შემთხვევაში – მათ მიერ გამოწვეული უარყოფითი შედეგების გავრცელების დროულ ლიკვიდაციას და შერბილებას.

გრძელვადიანი მიზნის მისაღწევად უნდა მოხდეს შემდეგი 5-წლიანი მოკლევადიანი მიზნების რეალიზება:

მიზანი 1 – მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის სრულყოფა/მოდერნიზაცია.

მიზანი 2 – მდინარეთა აუზებში წყალდიდობა-წყალმოვარდნების უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილება/შემცირება.

მიზანი 3 – ცალკეული სახეობის სტიქიურ მოვლენებზე (სეტყვა, გვალვა, თოვლის ზვავე) ხელოვნური ზემოქმედების სამუშაოების აღდგენა.

მიზანი 4 – სამრეწველო აგარიების რისკების შემცირება

10.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის უმჯობესება

საქართველოში კატასტროფებთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება საქართველოს კონსტიტუციით, 1993-2011 წლებში მიღებული სხვადასხვა კანონებითა და კანონქვემდებარე აქტებით. აღნიშნული ნორმატიული დოკუმენტები არეგულირებს ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფების გამომწვევი მიზეზებისა თუ შედეგების შერბილების გარკვეულ ასპექტებს. განსაკუთრებით საყურადღებოა ისეთი საკითხების დარეგულირება, რომლებიც შეამცირებს გარემოზე ანთროპოგენური ზემოქმედების უარყოფით შედეგებს, შექმნის ბუნებრივი სტიქიური მოვლენების რისკების შემცირების და ამ მოვლენებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგების დროული ლიკვიდაციის საფუძველს.

10.7. მიზნები და ღონისძიებები

ერტელეფონიანი მიზანი – კატასტროფებით გამოწვეული ადამიანთა მსხვერპლის თავიდან აცილება, მათ ჯანმრთელობასა და ეკონომიკურზე შესაძლო ზიანის და ეკონომიკური ზარალის მინიმუმამდე დაყვანა
 მიზანი 1 – მოსალოდნელი სტიქიური მოვლენების შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის სრულყოფა/მოღერნიზაცია

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი ¹⁷ (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	საკანონმდებლო ბაზის ანალიზი და განახლება/სრულყოფა კვრუკავ-შირის მოთხოვნების შესაბამისად კატასტროფების მართვის ეფექტიანი სისტემის შექმნის მიზნით	2012-2016	საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (სმს), საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო (სგდს)	მცირე	ღონორები	კატასტროფების მართვის ეფექტიანი სისტემის დაწესების საკანონმდებლო ბაზის შექმნა
2	არსებული გეოლოგიური კატასტროფების მონაცემების დამუშავება, ელემენტარული ბაზის შექმნა და მათ საფუძველზე გრძელვადიანი პროგნოზის (20-25-წლიანი პერიოდისათვის) შემუშავება	2012-2015	სგდს	მაღალი	სასელმწიფო ბიუჯეტი, ღონორები	შექმნება ეროვნული და მუხრულ-ღვარჯიშული მოვლენების საშემოების რისკების რუკები გის სისტემაში
3	საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე გეომონიტორინგული ყოველწლიური ძველგების რეგიონული სადამკვირვებლო ქსელის ადგენა/გაფართოება	2012-2016	სგდს	საშუალო (ყოველწლიურად)	სასელმწიფო ბიუჯეტი, ღონორები	ქსელის ადგენა, მზადდება ყოველწლიური საინფორმაციო ბიულეტენი

17 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალოს“ – ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ – გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

4	გეოლოგიური სტიქიის ექსტრემალური გააქტიურებისას ფორმირებულ პირობებში სოტუკიის ოპერატიული შეფასება, სამომხრობის რისკის განსაზღვრა, სტიქიის მძალი საშიშროების არეალში მოხვედრილი მოსახლეობის უსაფრთხოებისა და სავაჭრო სოტუკიების სამსახურისათვის გეოლოგიური რეკომენდაციების მიცემა	2012-2016	სეღს	მცირე (ყოველწლიურად)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	მოსახლეობის და დასახლებული პუნქტების რაოდენობა, რომელთა უსაფრთხოებაც უზრუნველყოფილი იქნება
5	განსაკუთრებით საშიშ უბნებზე დეტალური საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევების წარმოება და სტიქიის საწინააღმდეგო სათანადო საღონისძიებო რეკომენდაციების შექმნა	2012-2013	სეღს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	კვლევის ანგარიშები შედგენილია, შექმნილია რეკომენდაციები
6	მეტეოროლოგიური და ჰიდროლოგიური გამოწვევის საშუალებების შექმნა და გამოთვლა	2012-2016	სეღს	მძალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო ორგანიზაციები, დონორები	გახსნილი მეტეოროლოგიური და ჰიდროლოგიური სადგურებისა და საგუშაგოების რაოდენობა
7	ამინდის, ჰიდროლოგიური, საზღვაო-ჰიდრომეტეოროლოგიური და კლიმატური პროგნოზების თანამედროვე მოდელების შექმნა და დანერგვა	2012-2016	სეღს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო ორგანიზაციები, დონორები	დანერგულია ჰიდრომეტეოროლოგიური პროგნოზების მოდელები, გაზრდილია პროგნოზების გამართლებადობა
8	მრავალწლიური ჰიდრომეტეოროლოგიური მონაცემების სტატისტიკური დაზუსტება	2012-2016	სეღს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო ორგანიზაციები, დონორი ქვეყნები	შექმნილია მრავალწლიური ჰიდრომეტეოროლოგიური მონაცემთა სრულყოფილი ელექტრონული ბაზები, საქართველოს ტერიტორიაზე აღრიცხული სტიქიური ჰიდრომეტეოროლოგიური მოვლენების კადასტრები და მათი განაწილების რუკები გისტეოლოგიების გამოყენებით

9	ბუნებრივ-ტექნოგენური მართვის სრული ციკლის პოლიტირება და-სავლეთ საქართველოს მოწვევლად რეგონებში	2012-2015	სგდს, სშსს, ადგილობრივი თვითმმართველობები	მალალი	ლონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	ბუნებრივ-ტექნოგენური კატასტროფების მართვის სრული ციკლის მიღწეული შედეგია
10	ადრეული შტტკობების მეთოდის შემუშავება და განსაკუთრებული რისკის რეგონებში მოსახლეობის ცნობებების ამოღება სტიქიურ პროცესებთან დაკავშირებით	2012-2013	სგდს	მალალი	ლონორები	მეთოდის შემუშავების, საინფორმაციო კამპანიების რაოდენობა

მიზანი 2 – მდინარეთა აუზებში წყალდიდობა-წყალმოვარდნების უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილება/შემცირება

№	ლონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	საქართველოს მდინარეთა აუზებში წყალმოვარდნების და ღვარცოფების რისკების დაზუსტება	2012-2016	სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, ორგანიზაციები, ღონისძიებები	მდინარეთა აუზებში პოტენციური დატვირთვის და ღვარცოფების საშუალოების ქვეშე მყოფი დასახლებული პუნქტების, სასოფლო-სამეურნეო საგარეულობის, ინფრასტრუქტურული ნაგებობების და სხვა დანიშნულების ობიექტების გამოვლენა
2	აჭარისა და კოლხეთის დაბლობის სა-ნაპირო ზოლის მონიტორინგი, წყალ-ქვამ ფერდისა და პლაფის დეტალური აზვებვა	2012-2015	სგდს, სრვის	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, ღონისძიებები	აგეგმვის დეტალური მასალები
3	ძირითად მდინარეთა აუზების ნაპირდაც-ვითი ღონისძიებების გენერალური სქე-მების შედგენა	2012-2015	სრვის	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გენერალური სქემები ადგილზე
4	მდინარეთა ნაპირებზე არსებული ავა-რიული უბნების აგეგმვა, ნაპირდაცვითი საპროექტო სამუშაოების შესრულება.	2012-2015	სრვის	მაღალი ყოველწლიურად	სახელმწიფო ბიუჯეტი	შესრულებულია ნაპირსამაგრი სამუშაოები 50-60 დასახლების მიმდებარე მდინარეთა ნაპირებზე არსებულ ავარიულ უბანზე

მიზანი 3 – ცალკეული სახეობის სტიქიურ მოვლენებზე (სეტყვა, გვალვა, თოვლის ზეგვი) ხელოვნური ზემოქმედების სამუშაოების აღდგენა

№	ლონისტიკები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	საქართველოს ტერიტორიაზე ზეგვარში სემსტიკური უბნების გამწვანება და კარტირება	2012-2015	სგს	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო ორგანიზაციები, ღონისძიებები	შექმნილია საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული ზეგვარში კერების რუკები ზეგვარის მიმდებარე ზონაში არსებული საცხოვრებელი სახლების, სასოფლო-სამეურნეო სარგებულების, ინფრასტრუქტურული ნაგებობების და სხვა დანიშნულების ობიექტების ჩვენებით
2	მცხეთა-გზგვი-ლარის საერთაშორისო დანიშნულების საავტომობილო გზის გულაური-კობის მონაკვეთზე ზეგვარის ხელოვნურად გამოწვევის საჭირო ტექნიკური და ტექნოლოგიური საშუალებების შექმნა და ზეგვარის ჩამოშვების პრაქტიკული სამუშაოების წარმოება	2012-2015	სგს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო (სოს), სრვის	მალალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი და ინტერესებული ქვეყნები	გულაური-კობის საავტომობილო გზის მონაკვეთზე დაწერა ზეგვარის ხელოვნურად ჩამოშვების სამუშაოები
3	საქართველოს ტერიტორიაზე მალალი რისკის სეტყვასა და კახეთის რეგიონში სეტყვის საწინააღმდეგო სამუშაოების ორგანიზება და განხორციელება	2014-2015	სგს, სსმ	მალალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	სეტყვით მიყენებული ზარალის შემცირება კახეთის რეგიონში
4	ნაღველის დევიციით გამოირეულ – დევიციის დასაბრუნებელი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება	2014-2015	სგს, სსმ	მალალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	ატმოსფერული ნალექების ზრდა დევიციის დასაბრუნებელი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება

მიზანი 4 – სამრეწველო აგარების რისკების შემცირება

№	ლონისტიკები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	აგროული სტრუქტურის ლოკალიზაცია, ლიკვიდაციის ღონისძიებათა გეგმის მეთოდოლოგიის შემუშავება	2012-2014	სგს, სსმ, სეგს	საშუალო	ღონისძიება, სახელმწიფო ბიუჯეტი	მეთოდოლოგია შემუშავებულია
2	ეკოლოგიური კონსერვაცია და ინსტრუქციების დეპარტამენტის შესაძლებლობათა გაძლიერება	2012-2016	სგს	საშუალო	ღონისძიება, სახელმწიფო ბიუჯეტი	საწარმოთა ინსტრუქციებისათვის აუცილებელი მეთოდოლოგია შემუშავებულია და დაწერა; გარემოს დაცვის ინსტრუქციებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპები მომზადებულია

თავი 11. ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება

11.1. არსებული მდგომარეობა

მაიონებელ გამოსხივებას მაღალი ენერგია აქვს. მას შეუძლია ატომიდან ელექტრონების ამოგდება ან ქიმიური კავშირის გაწყვეტა და ელექტრულად დამუხტული იონების წარმოქმნა. მაიონებელი გამოსხივების ნიშნუბობა რენტგენისა და გამა-სხივები.

მაიონებელი გამოსხივება ცოცხალი ორგანიზმებისათვის საშიშია – ინტენსიურ იონიზაციას მოსდევს ცოცხალი ქსოვილების დაზიანება და ფუნქციის დაკარგვა, რაც შეიძლება დასრულდეს ორგანოთა უნარების დაქვეითებით, გენეტიკური ცვლილებებით, ზოგჯერ – სიკვდილით. ამიტომ შემუშავებულია რადიაციული უსაფრთხოების ნორმები, რომელთა დაცვა უზრუნველყოფს შესაძლო ზიანის თავიდან აცილებას.

ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების მიზანია მოსახლეობის და გარემოს დაცვა მაიონებელ გამოსხივების მავნე ზემოქმედებისგან. საქართველოს კანონში „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“ (1999) „**მაიონებელი გამოსხივება**“ შემდეგნაირადაა განმარტებული: „გამოსხივება, რომელიც მიიღება ბირთვული გარდაქმნებისას ან ნივთიერებაში დამუხტული ნაწილაკების დამუხრუჭებისას და რომლის ზემოქმედების შედეგად ფიზიკურ ან ბიოლოგიურ სხეულში წარმოიქმნება სხვადასხვა ნიშნის იონები“. **მაიონებელი გამოსხივება** უნდა განვასხვავოთ არამაიონებელი გამოსხივებისგან, რომელსაც წარმოქმნის ფიჭური კავშირის ქსელები, მაღალი ძაბვის გადაძვები ხაზები და სხვა გენერატორები.

ბუნებრივი საცხოვრებელი გარემო მოიცავს გამოსხივების ე.წ. ბუნებრივ წყაროებს, ისინი კი ქმნიან ე.წ. „ფონურ“ გამოსხივებას. ცოცხალი ორგანიზმები ადაპტირებულნი არიან „ფონურ“ გამოსხივებასთან და ის არ განიხილება ზიანის მომტანად.

მაიონებელი გამოსხივების ბუნებრივ წყაროებს განეკუთვნებიან დელამიწის ქერქში ბუნებრივად გაბნეული იზოტოპები (ურანი-235, ურანი-238, თორიუმი-232, კალიუმი-40 და სხვ.), რომლებიც მზის სისტემის ფორმირების დროიდან არიან შემორჩენილი. ამ იზოტოპებს დიდი ნახევრადდაშლის პერიოდი აქვთ და მათი ბუნებრივი დაშლა ხანგრძლივი პროცესია. დაშლისას ისინი გარდაიქმებიან სხვა ნივთიერების იზოტოპებად, რომლებიც, თავის მხრივ, შეიძლება რადიაქტიური იყოს – ამათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია რადონი-222. გარდა ამისა, მაიონებელი გამოსხივების ბუნებრივ წყაროებს (მაგ., ნახშირბადი-14) კოსმოსური სხივებიც წარმოქმნიან, თუმცა შედარებით ნაკლები რაოდენობით.

მაიონებელი გამოსხივება მრავალ სექტორში გამოიყენება (ენერგეტიკა, მედიცინა, წარმოება, მეცნიერება, თავდაცვა და ა.შ.). ამ მიზნებისათვის იხმარება გამოსხივების ე.წ. ტექნოგენური ან ანთროპოგენური წყაროები. ტექნოგენური წყაროების გამოყენება რეგულირდება კანონმდებლობით.

ანთროპოგენური წყაროები მიიღება ადამიანის ქმედების შედეგად. მრავალი რადიოაქტიური იზოტოპი იწარმოება ან პირდაპირი საჭიროებისათვის, ან როგორც ტექნოლოგიური ციკლის თანაპროდუქტი (ტრიტიუმი, იოდი-129, იოდი-131, ცეზიუმი-137, სტრონციუმი-90, ტექნეციუმი-99, პლუტონიუმი-239 და ა.შ.). ზოგი მათგანი ბუნებრივი სახით გარემოში პრაქტიკულად არ არსებობს. გარდა ამისა, ადამიანები იყენებენ მაიონებელი გამოსხივების ისეთ გენერატორებსაც, რომლებიც არ შეიცავენ რადიოაქტიურ წყაროებს (მაგ., რენტგენის აპარატები). ანთროპოგენური წყაროებისა და გენერატორებისაგან მომდინარე მაიონებელი გამოსხივება უკონტროლოების შემთხვევაში სერიოზულ რისკს წარმოადგენს ადამიანისა და გარემოსათვის.

ზოგიერთი იზოტოპი, მაგალითად, ცეზიუმ-137 (¹³⁷Cs) და სტრონციუმ-90 (⁹⁰Sr) არ წარმოიქმნება ბუნებრივად. ამიტომ მათი ნებისმიერი რაოდენობით იდენტიფიცირება ნიშნავს, რომ ადგილი აქვს ანთროპოგენულ დაბინძურებას. ამ ანთროპოგენული დაბინძურების უმეტესი ნაწილი წარმოიქმნა მე-20 საუკუნეში ბირთვული იარაღის ატმოსფეროში განხორციელებული გამოცდების შედეგად და თავისი კვალი დელამიწის ყველა კუთხეში დატოვა. საქართველოს ზოგიერთი ტერიტორია (განსაკუთრებით დასავლეთში) დამატებით დაბინძურებულ იქნა ჩერნობილის კატასტროფის შემდეგ. ამ დაბინძურების ნარჩენი ტექნოგენური იზოტოპების დეტექტირება მოხდა, მათ შორის, 2000 წელს ჩატარებული საძიებო ოპერაციების დროსაც, როგორც მოსალოდნელი იყო. აღსანიშნავია, რომ ეს კონცენტრაციები უმნიშვნელო რაოდენობით დაიკვირვება და გამოსხივების დოზა ყველა შემთხვევაში დასაშვებ ფარგლებშია.

საქართველო მდებარეობს რეგიონში, სადაც ცივი ომის დროს გამოიყენებოდა რადიოაქტიური მასალების დიდი რაოდენობა სამხედრო, აგრარული თუ სამეცნიერო მიზნებით. ამ მასალების მნიშვნელოვანი ნაწილი (განსაკუთრებით საბჭოთა, შემდეგ კი – რუსეთის შეიარაღებული ძალების კუთვნილება) არ იქნა გატანილი და არც საქართველოს მთავრობას გადაეცა. ამის შედეგად ვერ მოხერხდა ზოგიერთი მასალის აღრიცხვა და მათი გარკვეული რაოდენობა უკონტროლოდ დარჩა. მაგალითად, ზოგიერთი ინფორმაციით, გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში ერთ-ერთი სამეცნიერო ორგანიზაციიდან (რომელიც განლაგებული იყო აფხაზეთში, საქართველოში) დაიკარგა გამდიდრებული ურანის სერიოზული რაოდენობა.

ამას გარდა, ცხადია, რომ კრიმინალური ჯგუფები ცდილობენ გამოიყენონ საქართველოს ტერიტორია ბირთვული მასალების არალეგალური მიმოქცევისათვის. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში აღკვეთა გამდიდრებული ურანის არალეგალური მიმოქცევის ცხრა მცდელობა (მათ შორის, რამდენიმე ე.წ. „იარაღის ღონის“ გამდიდრებით, რაც ბირთვული იარაღისათვის შეიძლებოდა გამოყენებულიყო). გამდიდრებული ურანის დაკავების ბოლო შემთხვევა დაფიქსირდა 2010 წლის მარტში.

რუსული ჯარების მიერ ოკუპირებული საქართველოს ტერიტორიები, აფხაზეთი, საქართველო და ცხინვალის რეგიონი, საქართველო, ამჟამად დახურულია ეროვნული და საერთაშორისო კონტროლის მექანიზმებისათვის, რაც ხელს უშლის საქართველოს მთავრობის და საერთაშორისო საზოგადოების მცდელობას, მიაღწიონ მისაღებ ბირთვულ უსაფრთხოებას რეგიონში.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, ძალიან მნიშვნელოვანია სექტორის სახელმწიფო მართვისა და რეგულირების, ასევე მოსახლეობის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების გაძლიერება.

სემტორის სახელმწიფო მართვისა და რეგულირების გაძლიერების საჭიროება

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ არსებული მძიმე სიტუაციის ფონზე ამ სფეროში მართვის ორგანიზება საქართველოში დაგვიანდა, რაც მთელი რიგი ინციდენტების მიზეზი გახდა. საკანონმდებლო და ორგანიზაციული გარდაქმნები სფეროში სახელმწიფო კონტროლის დამყარების მიზნით 1990-იანი წლების ბოლოს დაიწყო.

მოსახლეობის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების გაძლიერების საჭიროება

ამჟამად საქართველოში როგორც სახელმწიფოს, ასევე პარტნიორი ქვეყნებისა და ორგანიზაციების ძალისხმევით შედეგად შექმნილია პირობები ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების საბაზო მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. არალეგალურ მიმოქცევასთან ბრძოლისათვის გაძლიერებულია ინსტიტუციური და ტექნიკური შესაძლებლობები. ამასთანავე, არსებობს პრობლემური მიმართულებები: რადიოაქტიური ნარჩენების მართვა გასაუმჯობესებელია, მარეგულირებელი შესაძლებლობები შეზღუდულია, ზოგიერთი კანონი და ნორმატიული აქტი მოითხოვს ცვლილებებს.

11.2. პირითადი დაინტერესებული მხარეები

ქვეყანაში ბირთვული და რადიაციული საქმიანობის მარეგულირებელი როლი ენიჭება საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, რომლის სტრუქტურაშიც ამ მიზნით მოქმედებს ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახური¹⁸.

რეგულირების მთავარ ინსტრუმენტს წარმოადგენს ბირთვული და რადიაციული საქმიანობის ლიცენზირება და ნებართვების გაცემა საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ. სამინისტროს ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახური ახორციელებს ბირთვული და რადიაციული საქმიანობით დაკავებული იურიდიული პირების წინასაალიცენზიო და გეგმიურ ინსპექციებს. სამსახურის სპეციალისტები აღნიშნულ ორგანიზაციებს აძლევენ რეკომენდაციებს რადიაციული უსაფრთხოების ნორმების დაცვისათვის ჩასატარებელი ღონისძიებების შესახებ და ამოწმებენ მათ შესრულებას. სამსახური ფლობს მონაცემებს ამ ორგანიზაციათა პერსონალის მიერ მუშაობის პროცესში დაგროვილი ეფექტიანი დოზების შესახებ.

¹⁸ 2011 წლის 18 მარტიდან; მანამდე ეს სამსახური შედიოდა საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს შემადგენლობაში.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო ახორციელებს აუცილებელ ღონისძიებებს, რათა აღკვეთოს ბირთვული და რადიაციული მასალების არალეგალური მიმოქცევა. გარდა ამისა, შსს მონაწილეობს ლიცენზიის გაცემის მიზნით ადმინისტრაციულ წარმოებაში დაინტერესებული ადმინისტრაციული ორგანოს სახით, „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად.

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო ახორციელებს გარემოში ბუნებრივი რადიაციული ფონის მონიტორინგს.

ამასთან, თავიანთი კომპეტენციები აქვთ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსა და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს. უნდა აღინიშნოს, რომ ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოებისა და (განსაკუთრებით) უშიშროების სფერო პერმანენტული საერთაშორისო ინტერესის საგანია. შესაბამისად, საერთაშორისო ორგანიზაციები, პირველ რიგში კი, ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო (აესს), ჩართული არიან ამ პროცესებში სხვადასხვა საერთაშორისო შეთანხმებებისა და ტექნიკური თანამშრომლობის ფარგლებში ეროვნული და რეგიონული პროექტების განხორციელების გზით.

საქართველოში რეგულირდება რამდენიმე ასეული ორგანიზაციის საქმიანობა, რომლებიც გამოიყენებენ მაიონებელი გამოსხივების გენერატორებს და რამდენიმე ათეული ფლობს რადიოაქტიურ წყაროებს და შესაბამის ტექნოლოგიებს.

11.3. ბანხორციელზე ღონისძიებები

2010 წლის იანვრისთვის საქართველოში რეგისტრირებული იყო რადიაციული საქმიანობით დაკავებული 640 ორგანიზაცია. აღრიცხული იყო მაიონებელი გამოსხივების 1 145 გენერატორი, 1 537 ე.წ. „დახურული“¹⁹ (sealed) და 762 „ღია“ (unsealed) წყარო, რომელთა აქტივობა მილიკიურიდან 35 000 კიურიმდე იცვლება. ამათგან, 826 წყარო ამოღებულია ხმარებიდან და ინახება სპეციალურ ცენტრალიზებულ დროებით შესანახში სახელმწიფო მეთვალყურეობის ქვეშ. ღია წყაროები, როგორც წესი, მცირე აქტივობისა და სამეცნიერო მიზნებისათვის გამოიყენება.

გამოყენებაში მყოფ წყაროებთან მოპყრობა და მათი შენახვა სპეციალურ წესებს ექვემდებარება. გამოუსადეგარ წყაროებს ეძლევათ რადიოაქტიური ნარჩენის სტატუსი და შენახული უნდა იქნეს დროებით შესანახში. ბირთვული ხელჩადი მასალები მკაცრი კონტროლის ქვეშ ინახება და საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახური ატარებს მათ პერიოდულ მონიტორინგს.

საქართველოში არსებული ერთადერთი სამეცნიერო-კვლევითი ბირთვული რეაქტორი მუშაობდა გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე. ამჟამად იგი დახურულია და აესს-ის დახმარებით გადის დეკომისირებას. ასევე დახურულია რადიოაქტიური ნარჩენების სამარხი თბილისის აღმოსავლეთით, რომელიც ფუნქციონირებდა საბჭოთა პერიოდში. გაზომვების თანახმად, რადიაციული ფონი ნორმაშია ორივე ობიექტის ტერიტორიაზე.

კვლავ გრძელდება საბჭოთა დროიდან შემორჩენილი უკონტროლო და ექსპლუატაციის გარეშე დარჩენილი რადიოაქტიური წყაროების მოძიება, გაუვნებელყოფა და უსაფრთხო შენახვის ადგილზე განთავსება. მათი უმრავლესობა დაიკარგა, მოპარულ იქნა ან წესების დაცვის გარეშე გადაყარეს ყოფილი საბჭოთა არმიის (მოგვიანებით რუსული) ბაზებიდან და სხვა დაწესებულებებიდან საბჭოთა კავშირის დაშლის წინა და უშუალოდ შემდგომ პერიოდში. სულ ნაპოვნია 300-მდე ასეთი წყარო. 2007-2010 წლების განმავლობაში მოძიებულ და გაუვნებელყოფილ იქნა 50-ზე მეტი უკონტროლო რადიოაქტიური წყარო. მუშაობა ამ მიმართულებით მომავალშიც გაგრძელდება.

ბირთვული და რადიოაქტიური ნივთიერებების უკანონო გამოყენების ან ტრანზიტის აღკვეთისა და პრევენციისათვის 2008-2009 წლებში პრაქტიკულად დასრულდა საქართველოს სასაზღვრო-გამტარი პუნქტების აღჭურვა პორტალური დეტექტორებით. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო ატარებს აუცილებელ ღონისძიებებს ბირთვული და რადიოაქტიური ნივთიერებების უკანონო გამოყენების ან ტრანზიტის აღკვეთისა და პრევენციისათვის. დღესდღეობით მთელი ლეგალური ტვირთნაკადი კონტროლდება ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების თვალსაზრისით.

2007 წელს ექსპლუატაციაში შევიდა რადიოაქტიური ნარჩენების დროებითი შესანახი (აშშ-ის მთავრობის დახმარებით), რამაც ამ ეტაპისათვის გადაჭრა შენახვის უსაფრთხოების პრობლემა.

19 დახურული წყარო – რადიოაქტიური წყარო, რომელიც განუსაზღვრელი ვადითაა მოთავსებული კაფსულაში ან შერეული არარადიოაქტიურ მასალასთან ისე, რომ რადიოაქტიური მასალის შემთხვევით გაჟონვა ან გამოცალკეება თავიდან იქნეს აცილებული.

11.4. პროვნიული და საქართველოს განვითარების კონტექსტი

1996 წლიდან საქართველო წარმოადგენს აქს-ს წევრ ქვეყანას. ეს გარემოება ავალდებულებს საქართველოს ხელისუფლებას გაატაროს ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სფეროში ამ სააგენტოს მიერ რეკომენდებული პოლიტიკა და დაეყრდნოს შესაბამის სტანდარტებს.

განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი საკითხია ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის ხელშეკრულების, მისი გარანტიების შეთანხმებისა და დამატებითი ოქმის (2003) მოთხოვნათა სრული შესრულება. საერთაშორისო ვალდებულებათა შესაბამისად, სამსახური პერიოდულად ამზადებს და აგზავნის აქს-ში (საგარეო საქმეთა სამინისტროს მეშვეობით) შესაბამის ანგარიშებს ქვეყანაში ბირთვული მასალების გარანტიების შესრულების შესახებ. 2011 წლის მდგომარეობით ქვეყანას არ გააჩნია ანგარიშგების დავალიანება ან მიმდინარე პრობლემა.

საქართველო მონაწილეობდა ბირთვული უშიშროების სამიტში (2010 წლის მარტი, ვაშინგტონი) და აიღო ვალდებულება, ითანამშრომლოს სამიტის დეკლარირებული მიზნის – გლობალური ბირთვული უშიშროების – მიღწევისათვის.

2009 წლის ოქტომბერში ვადა გაუგრძელდა „საქართველოსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის მასობრივი განადგურების იარაღის გავრცელების თავიდან აცილების სფეროში თანამშრომლობისა და თავდაცვითი და სამხედრო კავშირების გაღრმავების შესახებ შეთანხმებას“ (დაიღო 1997 წელს, პირველად გაგრძელდა 2002 წელს), რომლის საფუძველზეც მზადდება აშშ-ის ენერგეტიკის დეპარტამენტსა და საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს შორის ე.წ. განმასხვრცილებელი შეთანხმება, რომელიც ითვალისწინებს თანამშრომლობის გაძლიერებას საქართველოს რადიოაქტიური წყაროების უშიშროების გაუმჯობესებისათვის. განმასხვრცილებელი შეთანხმების ბაზაზე მოხდება კონკრეტული პროექტების შესრულება აშშ-ის დაფინანსებით და საქართველოს ადამიანური რესურსებით.

მიმდინარეობს მუშაობა სხვა პარტნიორებთან – ევროკომისიასთან, დიდ ბრიტანეთთან, შვედეთთან. პარტნიორთა მოქმედებების კოორდინირებისთვის ჩატარდება ერთობლივი სამუშაო შეხვედრები.

საერთაშორისო თანამშრომლობის საშუალებით საქართველო მონაწილეობს გლობალური ბირთვული უსაფრთხოების მიღწევაში, ძლიერდება არალეგალურ მიმოქცევასთან ბრძოლის ეროვნული შესაძლებლობები და იზრდება უსაფრთხოების კულტურა.

11.5. ბრძოლა დიანი და მოკლევადიანი მიზნები

ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება და განსაკუთრებით უშიშროების სექტორი საერთაშორისო საზოგადოების მუდმივი ყურადღების ცენტრშია. ამ სექტორის ხანგრძლივადიანი (20 წლის პერსპექტივით) მიზანია **ადამიანის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა**. ეს მიზანი მოიცავს ბირთვული მასალების, ხელსაწყოების და ტექნოლოგიების მშვიდობიანი მიზნებისათვის გამოყენებას, გაუვრცელებლობის რეჟიმის განხორციელებას, არალეგალური მიმოქცევის აღკვეთას. საქართველოს კანონებისა და საერთაშორისო ვალდებულებების შესაბამისად უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს უსაფრთხოება მაიონებელი გამოსხივების წყაროებთან დაკავშირებული ნებისმიერი სახის ქმედებისას.

სფეროში მისაღწევი მიზნები 5 წლის პერსპექტივით შემდეგია:

მიზანი 1 – სფეროს სახელმწიფო მართვისა და რეგულირების სრულყოფა.

მიზანი 2 – ადამიანისა და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

11.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის შემფასება

სექტორის სტრატეგიული მიზანია მოსახლეობის და გარემოს დაცვა მაიონებელი გამოსხივების ზიანის მომტანი ზემოქმედებისგან. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია სახელმწიფო აღრიცხვის და კონტროლის სისტემის (საკს) დანერგვა.

საქართველოში ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სფეროს რეგულირების საფუძველია საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლი; საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები (პირველ რიგში – საერთაშორისო ხელშეკრულება ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის შესახებ); საქართველოს კანონმდებლობა – კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996) და კანონი „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“ (1999), საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახურის დებულებები, შესაბამისი საერთაშორისო პრაქტიკა.

სფეროს პოლიტიკის საფუძველს განსაზღვრავს საქართველოს კანონი „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“. ამ კანონის თანახმად, ქვეყანაში ბირთვული და რადიაციული საქმიანობის მარეგულირებელი როლი ენიჭება საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს. სამინისტროს სტრუქტურაში ამ მიზნით დაარსებულია ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახური.

**11.7. მიზნები და ღონისძიებები
გრძელვადიანი მიზანი – ადამიანის და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა
მიზანი 1 – სფეროს სახელმწიფო მართვისა და რეგულირების სრულყოფა**

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი ²⁰ (ლარებში)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	კანონმდებლობის შემუშავება	2012-2015	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	ღონიორები	ჩარჩო კანონი განახლებულია
2	ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სამსახურის დასავლეთ საქართველოს რეგიონალური სტრუქტურული ერთეულის ოპერირება	2012-2013	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	ღონიორები (2011-2013), ხოლო 2013 წლის შემდეგ – სახელმწიფო ბიუჯეტი	დასავლეთ საქართველოში ფუნქციონირებს ერთი სტრუქტურული ერთეული

იზანი 2 – ადამიანისა და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებში)	დაფინანსების წყარო	ინდიკატორები
1	უპატრონო წყაროების სისტემური მოძიების გაგრძელება	2012-2016 (მუდმივი პროცესი)	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, ღონიორები	
2	რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის ინსტიტუციური საკითხების მოგვარება და ხანგრძლივადიანი სტრატეგიის შემუშავება	2012-2013	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, თბილისის მერია	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, ღონიორები	რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის რესტრუქტურირება; განხორციელებულია; მართვის ხანგრძლივადიანი სტრატეგია შემუშავებულია

²⁰ წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ – ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ – გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

3	რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის გაუმჯობესება – სააკადის სამარხი	2012-2013	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, თბილისის მერია	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	ადგილის რადიაციული უსაფრთხოება შეფასებულია და უზრუნველყოფილია მისი ფიზიკური დაცვა
4	რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის გაუმჯობესება – მცხეთის კვლევითი რეაქტორის დეკომისირების ფინანსური ფაზა	2012-2016	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	450 000	დონორები, სახელმწიფო ბიუჯეტი	რეაქტორი დეკომისირებულია და ტერიტორია გასუფთავებულია
5	ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოსთან ტექნიკური თანამშრომლობის გაგრძელება	2012-2016	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების და სსვა შესაბამისი სამინისტროები	2.0 მილიონი (2012-2013, მხოლოდ ეროვნული პროექტები)	ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო, (5%) თანადაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან	2011-2013 და 2013-2015 წლებში აქეს-სთან შეთანხმებულია და განხორციელებულია არანაკლებ 5 ეროვნული პროექტი
6	მოსახლეობის ინფორმირება	2012-2016	საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	მცირე	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები	ყოველწლიური გეგმები მოსახლეობის ინფორმირებისათვის მომზადებულია

თავი 12. კლიმატის ცვლილება

12.1. არსებული მდგომარეობა

კლიმატის ცვლილება და მისი უარყოფითი გავლენა ეკოსისტემებსა და ეკონომიკაზე სერიოზული საფრთხეა, რომელსაც საქართველო განიხილავს მდგრადი განვითარების კონტექსტში. კლიმატის ცვლილების პროცესი, რომლის ნიშნები საქართველოში მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან შეიმჩნევა, მკვეთრად გამძაფრდა საუკუნის ბოლოდან. უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურის მატებამ დასავლეთ საქართველოს ცალკეულ რაიონებში 0.7°C -ს, აღმოსავლეთ საქართველოს ცალკეულ რაიონებში კი 0.6°C -ს მიაღწია. ნალექების შესახებ საკმაო საიმედოობით შეიძლება ითქვას, რომ მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან დღემდე დასავლეთ საქართველოს უმეტეს რაიონებში დაფიქსირდა ნალექების უმნიშვნელო კლება, თუმცა ცალკეულ ლოკალიზებულ ტერიტორიებზე ნალექებმა იმატა. აღმოსავლეთ საქართველოში აღინიშნება ნალექების უმნიშვნელო მატება (მაქსიმუმ 6%-ით).

ამ ცვლილებების შედეგად ბოლო წლების განმავლობაში გაიზარდა გლობალური დათბობით გამოწვეული ექსტრემალური მოვლენების ინტენსივობა და სიხშირე; გახშირდა გვალვები და გაზაფხულის ქარები სემიარიდულ რეგიონებში, შავი ზღვის სანაპირო ზონაში გაძლიერდა ნაპირის ეროზიისა და ჩარეცხვის პროცესი. გარდა ამისა, დიდი კავკასიონის რამდენიმე მყინვარზე თანამგზავრული დაკვირვება აჩვენებს, რომ მყინვართა უკანდახვევის საშუალო სიჩქარე შეადგენს 8 მეტრ/წელს ხოლო მყინვართა ფართობმა დაიკლო 6-9%-ით. კავკასიის მყინვარები უკან იხვევენ და ტოვებენ ქვების, კლდის ნამსხვრევებისა და ტალახის უზარმაზარ მასებს, რომლებიც თავსხმა წვიმების შედეგად წარმოქმნილი ღვარცოფების სახით თავს ატყდება მოსახლეობას. აღნიშნული მოვლენები რისკის ქვეშ აყენებს მოსახლეობის უსაფრთხოებას და დიდ ზიანს აყენებს ქვეყნის ეკონომიკას.

დღეისათვის საქართველოში კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული პრობლემებიდან უნდა გამოიკვეთოს რთული მდგომარეობა კლიმატის ცვლილების მიმართ ამ ეტაპზე გამოვლენილ განსაკუთრებულად მოწყვლად რეგიონებში და ნათელი სურათის არქონა კლიმატის ცვლილების შესაძლო გავლენის შესახებ საქართველოს სხვა რეგიონებსა თუ სექტორებზე.

მდგომარეობა განსაკუთრებით მოწყვლად რეგიონებში

გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისადმი საქართველოს მეორე ეროვნული შეტყობინების ფარგლებში გაკეთებული შეფასებების საფუძველზე გამოიკვეთა ის რეგიონები, სადაც ნათელია კლიმატის ცვლილების ნეგატიური ზემოქმედება. კლიმატის ცვლილების მიმართ განსაკუთრებით მოწყვლადია შავი ზღვის სანაპირო ზონა, სემიარიდული რეგიონები, კერძოდ კი – აქ არსებული სასოფლო-სამეურნეო სარგავები და საძოვრები, მაღალმთიანი რეგიონები.

სანაპირო ზონა განიცდის სხვადასხვა პროცესების (ტექტონიკური მოძრაობები, ზღვის დონის აწევა, შტორმული მოდენები, წყალდიდობები, ზღვის წყალქვეშა დინებები, სელიმენტაცია მდინარეთა შესართავში და სხვ.) ზემოქმედებას, რომელთაგან ზოგიერთი კლიმატის ცვლილების ზეგავლენით მკვეთრად მწვავედება.

საქართველოს სემიარიდულ რეგიონებში კლიმატის ცვლილების ნეგატიური ზემოქმედება ვლინდება გვალვების სიხშირისა და სიძლიერის ზრდის, ტემპერატურული რეჟიმისა და ნალექების რაოდენობისა და ხასიათის ცვლილების და სხვა მრავალი მოვლენის სახით. ეს მოვლენები გავლენას ახდენს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობაზე, რამაც შეიძლება სერიოზული საფრთხე შეუქმნას „სასურსათო უსაფრთხოებას“. კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლადობის შესაფასებლად და კლიმატის ცვლილებასთან საადაპტაციო ღონისძიებების შესამუშავებლად, როგორც „საპილოტე რეგიონად“ შერჩეულ იქნა დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი, რომლის ტერიტორიები გაუდაბნოების საშიშროების ქვეშ იმყოფება. ეს მუნიციპალიტეტი ისტორიულად ხასიათდება მშრალი კლიმატით და მიდრეკილია მიწის დეგრადაციისკენ. ბოლო პერიოდში ტემპერატურის მატების და ძლიერი ქარების გახშირების გამო შეიმჩნევა მიწის დეგრადაციის პროცესების გააქტიურება.

მაღალმთიან რეგიონებში წყალმოვარდნების, მეწყერებისა და ღვარცოფების სიხშირისა და ინტენსივობის ზრდა საგრძნობლად აზარალებს სოფლის მეურნეობას, ტყეებს, გზებსა და სხვა კომუნიკაციებს. ქვემო სვანეთი (ლენტეხის რაიონი) შესწავლილ იქნა, როგორც გლობალური დათბობის შედეგად საგრძნობლად გააქტიურებული ექსტრემალური მოვლენების მიმართ მოწყვლადი მაღალმთიანი რეგიონი. ტემპერატურის პროგნოზირებული ზრდის პირობებში 2050 წლისთვის მოსალოდნელია ამ რაიონში მდებარე მყინვარების საგრძნობი შემცირება.

კლიმატის ცვლილების საკითხების შესახებ ინფორმირებულობის დაბალი დონე და ამ საკითხების არასაკმარისი ინტეგრაცია სხვადასხვა სექტორების განვითარების გეგმებში ართულებს პრობლემების გადაჭრის ეფექტიანი გზების დასახვასა და განხორციელებას.

მომავალში შესასწავლი საკითხები

გარდა ზემოჩამოთვლილისა, საქართველოს ტერიტორიაზე დაიკვირება გლობალური დათბობით გამოწვეული სხვა ცვლილებებიც, რომლებიც ჯერ შესწავლილი არ არის.

მიზანშეწონილია საქართველოს ყველა დანარჩენი რეგიონისათვის კლიმატის მიმდინარე და მოსალოდნელი ცვლილების მიმართ მათი ეკოლოგიური სისტემების მოწყვლადობის შეფასება/დაზუსტება და შესატყვისი საადაპტაციო ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება, ასევე კონკრეტული პროგრამებისა და პროექტების განხორციელებისათვის დაფინანსების მოზიდვა.

კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულმა პროცესებმა შესაძლოა მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედება მოახდინონ ადამიანის ჯანმრთელობაზე. საქართველოში უკვე შეიმჩნევა „სითბური ტალღების“ ინტენსივობისა და სიხშირის ზრდის ტენდენცია, რის მიმართაც განსაკუთრებით მაღალი რისკის ჯგუფს ხანდაზმული ადამიანები წარმოადგენენ. ეს საკითხები სერიოზულ შესწავლას და რეაგირებას მოითხოვს. ასევე შესასწავლია ტყის, როგორც ნახშირორჟანგის შთანთქმელის, პოტენციური საქართველოში.

12.2. ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის განხორციელებაზე და, შესაბამისად, ამ სფეროში ეროვნული პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო. კლიმატის ცვლილების მიმართ ეკოსისტემებისა და ეკონომიკის დარგების მოწყვლადობის შეფასებისა და საადაპტაციო/პრევენციული ღონისძიებების მომზადების პროცესში, საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს გარდა, ძირითადი დაინტერესებული მხარეებია საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების, საქართველოს სოფლის მეურნეობის, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროები. ასევე მნიშვნელოვანია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს როლი, რადგან აუცილებელია კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული საკითხების ჩართვა საგანმანათლებლო პროგრამებში, საზოგადოების გააქტიურების მიზნით.

კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლად რეგიონებში, სადაც განსაკუთრებით მაღალია ადგილობრივი ხელისუფლებისა და მოსახლეობის როლი.

დაბალემისიანი განვითარებაში განსაკუთრებული როლი ეკისრება კერძო სექტორს და კლიმატის ცვლილების პრობლემასთან მიმართებაში ამ სექტორში დასაქმებულთა ცნობიერების ამაღლებას.

დაინტერესებულ მხარედ განიხილება ასევე მოსახლეობა, როგორც, ერთი მხრივ, მაღალი რისკის მქონე მოწყვლადი ფენა და, მეორე მხრივ, მხარე, რომელსაც გარკვეული წვლილი შეაქვს კლიმატის ცვლილების პროცესებში.

12.3. განხორციელებული ღონისძიებები

1994 წელს საქართველომ მოახდინა გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის რატიფიცირება და გახდა კონვენციის მხარე, ხოლო 1999 წლის ოქტომბერში ქვეყანა მიუერთდა კლიმატის ცვლილების კონვენციის კიოტოს ოქმს. 1997-1999 წლებში საქართველომ მოამზადა კლიმატის ცვლილების მიმართ ქვეყნის პირველი ეროვნული შეტყობინება.

1999-2001 წლებში შესრულდა რამდენიმე პროექტი, რომლებმაც შეისწავლა თბომომარაგების სისტემების და მცირე ჰესების რეაბილიტაციის გზები ენერგოეფექტიანობის გაზრდის პირობებში. ამ შესწავლის შედეგებზე დაყრდნობით დაიწყო პროექტი „განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების ათვისების ხელშეწყობა ადგილობრივი ენერგომომარაგების მიზნით“. პროექტის ფარგლებში საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდს დაეკისრა განახლებადი ენერგეტიკის ხელშეწყობის ფუნქცია. აღნიშნული პროექტი 2010 წლიდან ეხმარება ამ სფეროში მოქმედ პოტენციურ კერძო სექტორს ბიზნესგეგმების მომზადებასა და პროექტების სიცოცხლისუნარიანობის შესწავლაში. გარდა ამისა, ამ პროექტის ფარგლებში რაჭის რამდენიმე მაღალმთიან სოფელში განხორციელდა მზის ენერჯისა და ბიოგაზის გამოყენების ღონისძიებები.

2003 წლის შემდეგ ქვეყანაში განხორციელდა მთელი რიგი პროექტებისა, რომლებმაც მნიშვნელოვნად გაზარდა ადგილობრივი პოტენციური კლიმატის ცვლილების კონვენციისა და კიოტოს ოქმის განსახორციელებლად. კერძოდ, შეიქმნა სუფთა განვითარების მექანიზმის ეროვნული საბჭო და ჩამოყალიბდა სემ პროექტების განხილვის პროცედურა; გაუმჯობესდა სათბურის აირების ინვენტარიზაციის ხარისხი, მომზადდა ადგილობრივი ექსპერტები და ჩატარდა ცნობიერების ამაღლების კამპანიები სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებისთვის (ადგილობრივი თვითმმართველობები, ფერმერები).

2006-2009 წლებში საქართველომ მოამზადა ქვეყნის მეორე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის მიმართ, აქცენტი გაკეთდა კლიმატის ცვლილების მიმართ სხვადასხვა სისტემებისა და ეკონომიკის დარგების მოწყვლადობის შეფასებასა და საადაპტაციო პროექტების შემუშა-

გებაზე. ამის საფუძველზე გერმანიის მთავრობის დაფინანსებით განხორციელდა პროექტი, რომელიც ითვალისწინებს დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში დეგრადირებული მიწების რეაბილიტაციას, ქარსაფარი ზოლების აღდგენას და ტყის კორომების გაშენებას. ამასთანავე დაწყებულია ნაპირსამაგრი სამუშაოები ბათუმი-აღლას მონაკვეთზე. ასევე მომზადდა ენერგეტიკის სექტორში სათბურის აირების შემცირების გეგმა ჩვეულებრივი ბიზნესის სცენართან შედარებით.

ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის კავკასიის წარმომადგენლობამ გერმანიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით 2008-2010 წლებში განახორციელა პროექტი „სამხრეთ კავკასიაში კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ზემოქმედების შემცირების მიზნით ტყის ლანდშაფტების აღდგენა“. შედეგად აღდგენილ იქნა ჭალისა და მთის ტყეები ლაგოდეხისა (ჭიაურის ტყე) და ხარაგაულის (ყოფილი საკოლმეურნეო ტყეები) მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე. გარდა ამისა, განხორციელდა რამდენიმე სხვა პროექტი სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მხარდაჭერით.

12.4. პროგნოზი და სამართაშორისო განვითარების კონტექსტი

საქართველოს მთავრობა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ქვეყნის ფუნქციის გაძლიერებას ტრანზიტის, განსაკუთრებით კი – ენერგომატარებლების ტრანზიტის პროცესებში. საქართველო ჩართულია რამდენიმე სტრატეგიული მნიშვნელობის ენერგეტიკულ პროექტში, რომელთა მიზანია აზიიდან ევროპისაკენ ნელლი ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირება. სავარაუდოდ, ეს პროექტები განაპირობებენ სათბურის გაზების დამატებით ემისიებს, თუ არ იქნა გატარებული შესაბამისი ღონისძიებები. სათბურის გაზების ყველაზე მნიშვნელოვანი ზრდა მოსალოდნელია საავტომობილო გადაზიდვებიდან.

ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას აუცილებლად მოჰყვება ემისიების ზრდა. მნიშვნელოვანი ზრდაა მოსალოდნელი ენერგეტიკის სექტორში გათბობა-ცხელწყალმომარაგების სისტემებიდან. სავარაუდოდ, ასევე მნიშვნელოვნად გაიზრდება ემისიები ტრანსპორტის, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის სექტორებიდან. მნიშვნელოვანია ემისიების შემცირებისკენ მიმართული მექანიზმების გამოყენება და შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება. სათბურის გაზების ემისიების შემცირებით როგორც ეროვნულ დონეზე, ასევე მეზობელ ქვეყნებში, საქართველოში ნაწარმოები სუფთა ენერჯის მიწოდების გზით, საქართველოს მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია კლიმატის ცვლილების მიტიგაციის პროცესში.

ქვეყანაში აღინიშნება პოზიტიური ტენდენციები, რამაც შესაძლოა მომავალში მნიშვნელოვნად შეზღუდოს სათბურის გაზების ემისიები. ინტენსიურად მიმდინარეობს ჰესების რეაბილიტაცია. საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ (სახელმწიფო პროგრამა „განახლებადი ენერჯია 2008“-ის ფარგლებში) ინვესტორთა დასაინტერესებლად გამოაცხადა ინტერესთა გამოხატვა ახალი ჰესების (80-მდე მცირე და საშუალო ჰესი) მშენებლობის, ოპერირებისა და ფლობის მიზნით. ენერგეტიკის სექტორის განვითარების 15-წლიან გეგმაში გარკვეული ადგილი ეთმობა ქარის ენერგეტიკის წვლილის გაზრდას ელექტროგენერაციაში. ქვეყნის გაზიფიკაციის პროგრამა, რომლის შედეგად გაზი დიდწილად ჩაანაცვლებს წიაღისეულ საწვავსა და შეშას; საგზაო მაგისტრალებისა და გზების ინფრასტრუქტურის განვითარების პროექტი; დაცული ტერიტორიების ფართობების ზრდა და ტყის მენეჯმენტის გაუმჯობესებისკენ მიმართული ღონისძიებები, სავარაუდოდ, ასევე შეამცირებს სათბურის გაზების ემისიებს.

12.5. ბრძოლაში და მოკლევადიანი მიზნები

გრძელვადიან პერსპექტივაში (20 წელი და მეტი) ქვეყნის ძირითადი მიზანებია:

1. საქართველოს მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა კლიმატის ცვლილების მიმართ საადაპტაციო ღონისძიებების გატარების გზით.

2. სათბურის ეფექტის მქონე გაზების ემისიების შემცირება.

გრძელვადიანი მიზნების მისაღწევად საჭიროა შემდეგი მოკლევადიანი (5-წლიანი) მიზნების დასახვა და შესაბამისი ქმედებების გატარება:

მიზანი 1 – საადაპტაციო ღონისძიებების განხორციელება კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლად რეგიონებში.

მიზანი 2 – კლიმატის ცვლილების გავლენის დადგენა სხვა რეგიონებსა და სექტორებზე.

მიზანი 3 – სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ხელშემწყობი გარემოს შექმნა.

12.6. არსებული საკანონმდებლო ბაზის უმჯობესება

საქართველოს კანონები „გარემოს დაცვის შესახებ“ და „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“, რომლებიც წარმოადგენს ძირითად საკანონმდებლო ბაზას კლიმატის ცვლილების სფეროში, განმარტავენ, რომ გლობალური დათბობისაგან დედამიწის კლიმატის დაცვის მიზნით საქმიანობის სუბიექტი ვალდებულია დაიცვას ატმოსფეროში სათბურის ეფექტის გამომწვევი გაზების გამოყოფის (ემისიის) ნორმები. ამ ეტაპზე მიმდინარეობს მუშაობა შესაბამისი ნორმების განსაზღვრის მიზნით.

12.7. მიზნები და ღონისძიებები
გრძელვადიანი მიზნები:
1. საქართველოს მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა კლიმატის ცვლილების მიმართ
საადაპტაციო ღონისძიებების გატარების გზით.

2. სათბურის ეფექტის შეზღუდვის ემისიების შემცირება.

მიზანი 1 – საადაპტაციო ღონისძიებების განხორციელება კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწვევად რეგიონებში
მოკლევადიანი მიზნები:

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი ¹ (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	„ადაპტაციის ეროვნული სამოქმედო პროგრამების“ შემუშავება	2013-2016	სგდს	საშუალო	ლონორები	ქვეყანაში არსებობს „ადაპტაციის ეროვნული სამოქმედო პროგრამები“
ღონისძიებები შავი ზღვის სანაპირო ზონაში						
2	წყალდიდობებზე მონიტორინგის სისტემის მოწყობა მდინარე რიონის აუზში	2012-2015	სგდს, სშს, მდინარე რიონის აუზის მერყეული მუნიციპალიტეტები	მაღალი	ლონორები	მდ. რიონის აუზში, შესაბამის მონაკვეთზე მოწყობილია წყალდიდობებზე მონიტორინგის სისტემა და მომზადებულია სანაპიროს რისკების მართვის ყოველწლიური გეგმა
3	ნაპირსამაგრი სამუშაოების ჩატარება მდინარე რიონის დელტაში კლიმატის ცვლილების ეფექტის გათვალისწინებით	2012-2015	სრგის, ადგილობრივი თვითმმართველობები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონფერენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება, თავისუფალ კერძო სექტორში მემოსული კერძო სექტორი	ფოთის სანაპიროზე ჩატარებული პირველადი ნაპირდაცვითი სამუშაოები
4	დაწყებული ნაპირსამაგრი სამუშაოების გაგრძელება ბათუმ-ადლიას მონაკვეთზე კლიმატის ცვლილების ეფექტის გათვალისწინებით	2013-2016	საქართველოს მთავრობა, ადგილობრივი თვითმმართველობები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონფერენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება	ბათუმ-ადლიას სანაპიროზე ჩატარებული პირველადი ნაპირდაცვითი სამუშაოები და მომზადებულია სანაპიროს რისკების მართვის ყოველწლიური გეგმა

21 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალოს“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

ლონისძიებები დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში					
5	ქარსაფარი ზოლების რეაბილიტაცია	2012-2015	სგდს, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი, ადგილობრივი ფერმერები	მაღალი	გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება – GIZ, სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება, ადგილობრივი ბიუჯეტი
6	დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში საირიგაციო სისტემების რეაბილიტაცია	2012-2016	დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი, ადგილობრივი ფერმერები, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სსმს), სგდს	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება (შესაძლებლობის ფარგლებში ადგილობრივი ბიუჯეტი), კერძო სექტორი
ლონისძიებები ქვემო სვანეთში (ლენტეხის მუნიციპალიტეტში)					
7	მეწვერშემკვებელი ტყის (თხლის კულტურის) გაშენება	2012-2016	ადგილობრივი თვითმმართველობები, სგდს, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სმს)	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება, კერძო სექტორი

მიზანი 2 – კლიმატის ცვლილების გავლენის დადგენა სხვა რეგიონებსა და სექტორებს

№	ლონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დააზღოვებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	კლიმატის ცვლილების შესაძლო გავლენის შესწავლა აღმოსავლეთ საქართველოს სემიარიდულ რეგიონებში და შესაბამისი საადაპტაციო ღონისძიებების პაკეტების მომზადება	2012-2016	სსმს, სგდს, ადგილობრივი თვითმმართველობები, ადგილობრივი ფერმერები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება (შესაძლებლობის ფარგლებში ადგილობრივი ბიუჯეტები)	მომზადებულია საადაპტაციო ღონისძიებების პაკეტი თითოეული შესწავლილი რეგიონისათვის
2	კლიმატის ცვლილების შესაძლო გავლენის შესწავლა მაღალმთიან რეგიონებზე და შესაბამისი საადაპტაციო ღონისძიებების პაკეტების მომზადება	2012-2016	სგდს, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობა, ადგილობრივი თვითმმართველობები	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება, ადგილობრივი ბიუჯეტები	მომზადებულია საადაპტაციო ღონისძიებების პაკეტი თითოეული შესწავლილი რეგიონისათვის

მიზანი 3 – სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ხელშეწყობი გარემოს შექმნა

№	ლონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	დაბალნახშირბადიანი განვითარების სტრატეგიის შემუშავება	2012-2013	საქართველოს მთავრობა	მაღალი	გაეროს განვითარების პროგრამა, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება	„დაბალნახშირბადიანი განვითარების სტრატეგია“ შემუშავებულია
2	სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია	2012-2014	სეღს	მცირე	გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი, სახელმწიფო ბიუჯეტი	ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიში მომზადებულია
3	თბილისის საცხოვრებელ შენობებში ენერგოეფექტიანობის გაზრდა	2012-2015	სეღს, თბილისის მერია	მაღალი	გლობალური გარემოს დაცვის ფონდი	„საბიოტექ“ პროექტი განხორციელებულია
4	საქართველოში ბიომასისგან დამზადებული „პალეტების“ წარმოებისა და მოხმარების მხარდაჭერა	2012-2015	სეღს, თბილისის მერია	მაღალი	გლობალური გარემოს დაცვის ფონდი	საქართველოში დამზადებულია ბიომასისგან „პალეტების“ დამზადება და მოხმარება. შემუშავებულია განხორციელებადი ბიომასის განვითარების სტრატეგია

სხვა ღონისძიებები

№	ლონისძიებები	განზორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი (ლარებით)	დაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	კლიმატის ცვლილების კონვენციისადმი საქართველოს მესამე ეროვნული შეტყობინების მომზადება	2012-2014	სეღს	საშუალო	გლობალური გარემოს დაცვის ფონდი	2014 წელს ეროვნული შეტყობინება წარდგენილია
2	ქვეყნის ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება	2012-2013	სეღს	საშუალო	გლობალური გარემოს დაცვის ფონდი	ანგარიში ქვეყნისათვის საჭირო ტექნოლოგიებისა და მათი შემოტანის გზების შესახებ მომზადებულია
3	კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი რისკების შესახებ ცნობიერების აძლევება	2012-2016	სეღს, სემს, სმსს	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის ცვლილების კონვენციის ფონდები, საერთაშორისო დახმარება	მოსახლეობის ცნობიერება გაზრდილია

თავი 13. ურთიერთგადასაყვამი საკითხები

გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამა 2-ში განხილულ სფეროებში ხუთი მსგავსი საკითხი გამოიკვეთა. ეს საკითხებია: ნებართვის გაცემის სისტემა და კანონალსრულება, მონიტორინგი, სამეცნიერო ბაზა, გარემოსდაცვითი განათლებისა და ცნობიერების ამაღლება და გეოინფორმაციული სისტემები. აღნიშნულის გამოყენება აუცილებელია მონაცემების განახლებისა და ანალიზისათვის. ეს საკითხები განიხილება, როგორც ურთიერთგადასაყვამი საკითხები და მათი გაძლიერება სარგებლის მომტანი იქნება გარემოს დაცვის ყველა სფეროსათვის.

13.1. გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა და კანონალსრულება

ეფექტიანი კანონალსრულება უმნიშვნელოვანესია გარემოსდაცვითი საკითხების რეგულირებისათვის. კანონთან შესაბამისობის გარეშე ვერ მოხდება გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით სასურველი შედეგების მიღწევის უზრუნველყოფა. საქართველოში გარემოსდაცვითი მოთხოვნების აღსრულება რეგულირდება გარემოზე ზემოქმედების ნებართვით და გარემოსდაცვითი ტექნიკური რეგლამენტებით. კერძოდ, კანონით დადგენილი გარკვეული სახის საქმიანობები, რომლებიც გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენით ხასიათდება, ექვემდებარება გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას. ის საქმიანობები, რომლებიც გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას არ საჭიროებს, უნდა აკმაყოფილებდეს გარემოსდაცვით ტექნიკურ რეგლამენტებს, რომლებიც გარემოში დამაბინძურებელი ნივთიერებების გაშვების სტანდარტებს ადგენენ.

ნებართვის პროცედურის აუცილებელი და ძალიან მნიშვნელოვანი ნაწილია გარემოზე ზემოქმედების შეფასება (გზშ). გზშ-ის მიზანია გამოიკვლიოს და გადაწყვეტილების მიღებებს გადაწყვეტილების მიღებაამდე წარუდგინოს მოცემული პროექტის გარემოზე ყველა შესაძლო ზეგავლენა. ამრიგად, გზშ მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღებისათვის. იმავდროულად, გზშ უზრუნველყოფს პროექტის გრძელვადიან მდგრადობას, რაც მიიღწევა გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის მოთხოვნების აღსრულებით.

გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის პირობების და გარემოსდაცვითი ტექნიკური რეგლამენტების აღსრულებას ახორციელებს საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროს ეკოლოგიური ექსპერტიზისა და ინსპექტირების დეპარტამენტი. ბოლოდროინდელი საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად აღნიშნული დეპარტამენტის ინსპექტირების სამმართველოს მიენიჭა მოქნილობა მისი კომპეტენციების სრულად განხორციელებისათვის. თუმცა, გარემოსდაცვითი აღსრულება ჯერ კიდევ გაძლიერებას საჭიროებს. არსებულ გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის გაცემის სისტემაში დანერგილი უნდა უნდა იქნეს ევროკავშირის კანონმდებლობის საუკეთესო თანამედროვე პრაქტიკა.

13.2. მონიტორინგი

გარემოსდაცვითი მონიტორინგის მონაცემები აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის შეფასებისა და ადეკვატური ღონისძიებების დაგეგმვისათვის. გარდა ამისა, გარემოსდაცვითი მონიტორინგის ინფორმაცია გამოიყენება გარემოსდაცვითი პოლიტიკის და გატარებული ღონისძიებების ეფექტიანობის შესაფასებლად. როგორც მეორე ეროვნული გარემოსდაცვითი სამოქმედო გეგმის სხვადასხვა თავშია აღნიშნული, აუცილებელია გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება. სადამკვირვებლო სადგურების და წერტილების შეზღუდული რაოდენობა არ იძლევა საკმარის მონაცემებს გარემომცველი გარემოს მდგომარეობის სრული სურათის შესაქმნელად. გარდა ამისა, არსებული გაზომვის საშუალებების და მეთოდოლოგიების უმრავლესობა საჭიროებს განახლებას.

გარკვეული ძალისხმევა დაიხარჯა არსებული მონიტორინგის ქსელის გასაუმჯობესებლად. კერძოდ, სამი ახალი ჰაერის მონიტორინგის სადგური დამონტაჟდა თბილისსა და რუსთავში; წყლის ანალიზის სამივე ლაბორატორია აღიჭურვა თანამედროვე მოწყობილობებით და სხვ. თუმცა საჭიროა სადამკვირვებლო სადგურების/წერტილების რაოდენობის გაზრდა. ასევე მნიშვნელოვანია, გასაზომ ნივთიერებათა ნუსხას დაემატოს ადამიანის ჯანმრთელობის რისკებთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი დამაბინძურებლები. გარდა ამისა, აუცილებელია ადეკვატური მონაცემთა ინტერპრეტირების სისტემების შექმნა, რათა შესაძლებელი გახდეს მონიტორინგის მონაცემების გამოყენება შემდგომ გარემოსდაცვით დაგეგმვაში. ასევე, საჭიროა სინჯების აღების და გაზომვების თანამედროვე მეთოდოლოგიების დანერგვა.

13.3. სამეცნიერო ბაზა

სამეცნიერო კვლევების შედეგები ძლიერ საფუძველს ქმნის გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაჭრისა და დაგეგმვის პროცესისათვის. გარემოს დაცვის სფერო ძალიან რთულია და სხვა სექტორებთან მჭიდროდაა გადაჯაჭვული. მხოლოდ მეცნიერულად დასაბუთებული მონაცემებისა და დასკვნების საფუძველზე შესაძლებელი, დადგინდეს კავშირები სხვადასხვა პროცესებს შორის და მოიძებნოს პრობლემების ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მიზანშეწონილი გადაჭრის გზები. დღეისათვის საქართველოში გასაძლიერებელია მეცნიერების როლი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

13.4. გარემოსდაცვითი განათლება და ცნობიერების ამაღლება

მდგრადი განვითარება და, ზოგადად, გარემოსდაცვითი მდგრადობა ვერ მიიღწევა მხოლოდ მეცნიერებისა და ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებით. ამ სფეროში წინსვლას მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საზოგადოების გარემოსა და ბუნების მიმართ დამოკიდებულების ფუნდამენტური ცვლილება. გარემოსდაცვითი განათლება, რომელიც საშუალებას აძლევს საზოგადოებას, იცოდეს უფრო მეტი და, შესაბამისად, უფრო მეტად ზრუნავდეს გარემოზე, მდგრადი განვითარების ხელშემწყობი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია.

გარემოსდაცვითი განათლება ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც იწყება სკოლამდელ ასაკში და გრძელდება ზრდასრულ პერიოდში. იგი მოიცავს ფორმალურ და არაფორმალურ განათლებას სკოლებში, ასევე პროფესიულ ტრენინგებსა და შესაძლებლობების გაძლიერების სხვადასხვა პროგრამებს მოზრდილებსათვის. გარემოსდაცვითი განათლებაში შედის აგრეთვე ცნობიერების ამაღლების კამპანიები, რომლებიც გამიზნულია უფრო ფართო აუდიტორიისათვის.

გარემოსდაცვითი განათლების საჭიროება კარგადაა გააზრებული საქართველოს მთავრობის მიერ და ამის დადასტურებაა ამ მხრივ აქტიური თანამშრომლობა საერთაშორისო და ეროვნულ დონეზე, ასევე გარემოს დაცვასა და ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებული სტანდარტების ჩართვა სასკოლო პროგრამებში, აგრეთვე ეროვნული გარემოსდაცვითი განათლების სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტის შემუშავების ინიცირება. ეროვნული გარემოსდაცვითი განათლების სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტი, რომელიც შესაბამისობაში იქნება გდმეპ-ის გრძელ და მოკლევადიან მიზნებთან, მიმართული იქნება გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების, მოქალაქეების აზროვნების ფორმირებისა და მათი ქცევის შეცვლისაკენ. კარგად გაცნობიერებული საზოგადოება კი სამოქალაქო საზოგადოების ძლიერი საყრდენია, რაც, თავის მხრივ, უკიდურესად მნიშვნელოვანია დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობისათვის.

საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო გეგმავს, განახორციელოს ფართომასშტაბიანი ქმედებები საერთაშორისო დონეზე გარემოსდაცვითი განათლების სფეროში, რაც ხელს შეუწყობს ცნობიერების ამაღლების გზით მდგრადი განვითარების ხელშემწყობას როგორც გლობალურ, ასევე ლოკალურ დონეზე. საქართველოს ამ მხრივ დიდი ტრადიცია აქვს. პირველი სამთავრობათაშორისო კონფერენცია გარემოს დარგში განათლების შესახებ 1977 წლის ოქტომბერში ჩატარდა თბილისში გაეროს ეგიდით და მასში მონაწილეობას იღებდა 68 ქვეყნის 500-მდე წარმომადგენელი. კონფერენციაზე შემუშავებული რეკომენდაციები და მიღებული „თბილისის დეკლარაცია“, შეიძლება ითქვას, რომ გახდა გარემოსდაცვითი განათლების კუთხით მსოფლიო მასშტაბით განხორციელებული ქმედებებისა და შემუშავებული დოკუმენტების საფუძველი. 2012 წლიდან საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო გეგმავს განახორციელოს ფართომასშტაბიანი ქმედებები საერთაშორისო დონეზე გარემოსდაცვითი განათლების სფეროში საერთაშორისო ინსტრუმენტის დანერგვის მიზნით. ერთ-ერთ ქმედებად მოიაზრება 2012 წლის შემოდგომაზე „თბილისის დეკლარაციის“ 35 წლის იუბილის აღნიშვნა საერთაშორისო კონფერენციის გამართვით.

ყოველივე ზემოთქმულის, ასევე გდმეპ-2-ში გამოკვეთილი ფორმალური და არაფორმალური განათლების საჭიროების გათვალისწინებით, შესაბამისი ძალისხმევა უნდა იყოს მიმართული ამ სფეროში, რამეთუ განათლებას შეუძლია მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა, ერთი მხრივ, ქვეყნის მდგრად განვითარებაში და, მეორე მხრივ, ბუნებაზე ანთროპოგენული ზემოქმედების შემცირებაში, რაც დეგრადირებული გარემოს აღდგენისათვის საჭირო თანხების დაზოგვის საშუალებას იძლევა.

13.5. გეოინფორმაციული სისტემები

გეოინფორმაციული სისტემები იძლევა ახალ შესაძლებლობებს, რათა მოხდეს დროსა და სივრცეში ეკოლოგიური მოვლენების გავრცელების ანალიზი. მსოფლიოში გის სისტემები ფართოდ გამოიყენება რესურსების მართვის სფეროში. გის-ების გამოყენება ხდება ასევე გარემოს სხვადასხვა კომპონენტების შესწავლის, გარემოსდაცვითი მოვლენების დაკვირვებისა და ბუნებრივ თუ ანთროპოგენულ ფაქტორებზე გარემოს რეაგირების მოდულების შექმნისთვის. გის სისტემის, როგორც მონაცემების შეგროვების, განახლების, დამუშავებისა და ანალიზის ინსტრუმენტის, მნიშვნელობა გდმეპ-2-ის ბევრ თავშია აღნიშნული.

გის სისტემების გამოყენება ნებისმიერ სფეროში, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის ჩათვლით, ფერხდება სხვადასხვა მასშტაბის ციფრული კარტოგრაფიული პროდუქციის საფუძვლების არარსებობის გამო საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კარტოგრაფიული პროდუქციის შექმნა და გის პროგრამული უზრუნველყოფა, ასევე გის სპეციალისტების მომზადება გარემოს დაცვის სამინისტროს დარგობრივ სამმართველოებში, რომლებიც პასუხისმგებელნი იქნებიან გის სისტემების ყოველდღიურ ოპერირებაზე, ძალიან მნიშვნელოვანია მონიტორინგის, ანალიზის, გადაწყვეტილებების მიღებისა და, ზოგადად, ეფექტიანი გარემოსდაცვითი მმართველობისათვის.

13.6. ურთიერთგადაამკვეთი საკითხების ღონისძიებების ცხრილი (დამატებითი ღონისძიებები)

№	ღონისძიებები	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი უწყება	დაახლოებითი ბიუჯეტი ²² (ლარებით)	ლაფინანსების პოტენციური წყარო	ინდიკატორები
1	გარემოზე ზემოქმედების ნეგატივის გაცემის პროცედურებისა და გზმ-ის სისტემის გაუმჯობესება	2012-2015	სეღს	საშუალო	ღონორები	გზმ-ის სისტემა გაუმჯობესებულია საკანონმდებლო ცვლილებებისა და ამ პროცესში ჩართული მხარეების შესაძლებლობების გაძლიერების გზით
2	ეროვნული გარემოსდაცვითი განათლების სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტის შემუშავება	2012	სეღს, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	მცირე	ღონორები	პოლიტიკის დოკუმენტი შემუშავებულია
3	ვის სისტემების მოზმარების გაფართოება	2012-2016	სეღს	მაღალი	ღონორები	ვის სისტემები ფართოდაა დანერგული
4	გარემოსდაცვითი განათლებასთან დაკავშირებით საერთაშორისო კონფერენციის ჩატარება	2012	სეღს, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო	მაღალი	ღონორები, სახელმწიფო	კონფერენცია ჩატარებულია
5	საერთაშორისო ფორუმის ფასილიტაცია	2012-2016	სეღს, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო	საშუალო	ღონორები, სახელმწიფო	საერთაშორისო ინსტრუმენტის შექმნა ინიცირებულია
6	გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობის ქმედებების განხორციელების ხელშეწყობა განათლების ყველა საფეხურზე	2012-2016	სეღს, სეღს	მაღალი	ღონორები	ქმედებები განხორციელებულია
7	ექსტრაკურსული პროექტების განხორციელება	2012-2016	სეღს, სეღს	მაღალი	ღონორები	შექმნილია შესაბამისი დოკუმენტური, თვალსაჩინო ინტერაქტიული მასალა

22 წინამდებარე დოკუმენტში „მცირე“ ბიუჯეტის ქვეშ იგულისხმება 100 000 ლარამდე, „საშუალო“ ქვეშ – 100 000-500 000 ლარი, ხოლო „მაღალი“ - გულისხმობს თანხას, რომელიც აღემატება 500 000 ლარს.

თავი 14. პოლიტიკის ინტეგრაცია

განმარტებები და ზოგადი ინსტრუმენტები

პოლიტიკის ინტეგრაცია გულისხმობს სახელმწიფო პოლიტიკაში კოორდინაციის, თანმიმდევრულობის და ჰარმონიზაციის მიღწევას. არათანმიმდევრული პოლიტიკა ნაკლებად ეფექტიანია და მეტ ხარჯებს მოითხოვს, მაშინ, როცა ინტეგრაცია ამცირებს შესაძლო შეუსაბამობებით გამოწვეული გაუთვალისწინებელი შედეგების რისკებს და გვთავაზობს ორმხრივი სარგებლის მქონე გადაწყვეტილებების გამოვლენის პოტენციალს.

მეთოდების ფართო არჩევანია იმისათვის, რათა მთავრობებმა უზრუნველყონ გარემოს დაცვის მოთხოვნების არაგარემოსდაცვითი სექტორულ პოლიტიკაში ინტეგრირება. ესენია: საკანონმდებლო ზემოქმედების შეფასება; სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება და გარემოსდაცვითი შეფასება პროექტის დონეზე; ეროვნული გარემოსდაცვითი სამოქმედო გეგმები და ჯანმრთელობის დაცვის სამოქმედო გეგმები; ასევე სამთავრობათშორისო სტრუქტურები ან კომიტეტები, რომლებიც აერთიანებენ პოლიტიკურ და/ან ადმინისტრაციულ მოთამაშეებს მდგრადი განვითარების საკითხების განსახილველად და გადასაჭრელად.

საჭიროება

გარემოს და განვითარების პოლიტიკის ერთ ჭრილში განხილვის აუცილებლობა ფართოდ არის გაცნობიერებული მსოფლიოში მას შემდეგ, რაც „მდგრადი განვითარება“ ჩამოყალიბდა, როგორც საზოგადოების განვითარების წარმართველი პრინციპი. თუმცა ეს არც თუ ისე მარტივია: მრავალი ქვეყნისათვის გარემოსდაცვითი ასპექტების განხილვა ეკონომიკურ და სოციალურ ასპექტებთან კავშირში ერთი-ერთი მთავარი ინსტიტუციური გამოწვევა იყო.

პოლიტიკის ინტეგრაცია უწყვეტი პროცესია, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, გავითვალისწინოთ ურთიერთგადამკვეთი საკითხები და თავიდან ავიცილოთ სექტორებს შორის შესაძლო უთანხმოება. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაცია უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინებას ყველა მონათესავე სექტორის პოლიტიკის შემუშავების პროცესში. ეს არის პროაქტიული მიდგომა, განსხვავებით რეაქტიული მიდგომისაგან, როცა გარემოსდაცვითი პოლიტიკა რეაგირებს სოციოეკონომიკური პოლიტიკის და პრაქტიკების ნეგატიურ შედეგებზე, იმის მაგივრად, რომ ინტეგრირებული იყოს მათი შემუშავების ადრეულ პროცესში. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაციის შედეგი უნდა იყოს პოლიტიკის და მისი განხორციელების ზოგადი გაუმჯობესება. ყველა გარემოსდაცვითი საკითხის გათვალისწინება პოლიტიკის შემუშავების პროცესში შესაძლოა რთული აღმოჩნდეს, თუმცა ძირითადი ტენდენცია მიმართული უნდა იყოს მდგრადი განვითარებისკენ, რაც გულისხმობს ჯანსაღ გარემოს და სოციალურ კეთილდღეობას ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად.

მსოფლიოში სულ უფრო მეტად ხდება იმის გაცნობიერება, რომ განვითარების, გარემოს და ჯანმრთელობის საკითხები ურთიერთმონათესავე და ურთიერთდამოკიდებულია. მზარდი ეკონომიკური აქტივობა დაკავშირებულია ენერჯისა და რესურსების გაზრდილ მოხმარებასა და ნარჩენების მეტი მოცულობების წარმოქმნასთან. ბუნებრივი რესურსების ჭარბი მოხმარება, ნარჩენების აკუმულაცია და დამაბინძურებლების ემისიები ზეგავლენას ახდენს გარემოზე და იწვევს მის დეგრადაციას. ეს, იმავდროულად, ნეგატიურად აისახება ადამიანთა კეთილდღეობაზე. ურბანული ზრდა ზეგავლენას ახდენს მიწათსარგებლობაზე, ჰაერის ხარისხზე, წყლისა და ენერჯის მოთხოვნაზე და იწვევს ნარჩენების აკუმულაციას. ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი მოპოვება დაკავშირებულია ტყეების გაჩეხვასთან, ბიომრავალფეროვნების შემცირებასთან, სახიფათო ნივთიერებების გარემოში გაშვებასთან. ეკონომიკური ზრდა განაპირობებს მოთხოვნების ზრდას ისეთ საქონელსა და სერვისებზე, რომლებიც ნაკლებ რესურსებს და, შესაბამისად, ნაკლებ ხარჯებს მოითხოვს. გარდა ამისა, ეკონომიკური ზრდა განაპირობებს ხელფასების და კეთილდღეობის ზრდას, რის შედეგადაც იზრდება მოთხოვნა გარემოს უკეთეს ხარისხზე.

სამრეწველო აქტივობის კლებამ საბჭოთა კავშირის რღვევის შემდეგ საქართველოში სამრეწველო სექტორის გარემოზე ზეგავლენა შეამცირა. თუმცა უკონტროლო ურბანულმა ზრდამ და ბუნებრივი რესურსების გადაჭარბებულმა მოხმარებამ, რაც 1990-იანი წლების ეკონომიკური კრიზისით იყო განპირობებული, გამოიწვია გარემოზე ზემოქმედების გაზრდა. ეკონომიკური განვითარება, ენერჯისა და ბუნებრივი რესურსებზე მოთხოვნების ზრდა და ტურიზმის სექტორის განვითარება მომავალშიც გამოიწვევს გარემოზე ზემოქმედების მომატებას, იმ შემთხვევაში, თუ არ იარსებებს ინსტრუმენტები ეფექტიანი, კოორდინირებული პოლიტიკის გასატარებლად. ამ თვალსაზრისით, აუცილებელი ხდება გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაცია შესაბამის სექტორულ პოლიტიკასთან. ამასთან, ეს მნიშვნელოვანია უცხოური ინვესტიციების და ტურისტების მოზიდვის და ასევე ევროკავშირთან მიახლოების თვალსაზრისით.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (გდმეპ-2) და პოლიტიკის ინტეგრაცია

როგორც ეს ნათლად ჩანს წინამდებარე გეგმიდან, გარემოსდაცვითი საკითხები მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული სხვა სექტორულ საკითხებთან. გდმეპ-ში განხილული თითქმის ყველა გარემოსდაცვითი საკითხი ურთიერთგადაკვეთია, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათი გადაჭრა ვერ მოხერხდება მხოლოდ ერთი რომელიმე უწყების მიერ ან ხელისუფლების მხოლოდ ერთ ღონეზე. საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო, საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო და ა.შ., ასევე ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, არიან ის უწყებები, რომლებიც მოხსენიებულია გდმეპ-ის ფაქტობრივად ყველა თავში, როგორც მოკლე და გრძელვადიანი მიზნების მისაღწევად საჭირო კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურები. 14.1. ჩანართში მოცემულია მაგალითები, რომლებიც ახდენენ პოლიტიკის ინტეგრაციის საჭიროების ილუსტრირებას.

ჩანართი 14.1. პოლიტიკის ინტეგრაციის საჭიროება

- I. გადაწყვეტილებები, რომლებმაც შეიძლება ზეგავლენა მოახდინონ ტრანსპორტით გამოწვეულ დაბინძურებაზე, რაც ერთ-ერთი ძირითადი გარემოსდაცვითი პრობლემა საქართველოს დიდ ქალაქებში, მიიღება სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებების მიერ სხვადასხვა ღონეზე. ესენია: საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს მთავრობა, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო და ადგილობრივი თვითმმართველობები. ყველა ამ უწყების ერთობლივი, კოორდინირებული მოქმედების გარეშე შეუძლებელია ტრანსპორტით გამოწვეული ჰაერის დაბინძურების შეძციობა.
- II. გადაწყვეტილებები, რომლებიც დაკავშირებულია ბუნებრივი რესურსების მოხმარებასთან (მაგალითად, ისეთ სფეროში, როგორცაა ტყის მართვა), ერთი მხრივ, უკავშირდება ეკონომიკურ განვითარებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ბუნების დაცვას, მდგრად მოხმარებას და ტურიზმის განვითარებას. შესაბამისად, ამ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართულნი არიან სხვადასხვა უწყებები: საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო; სამეცნიერო სექტორი და ადგილობრივი თვითმმართველობები.
- III. წყლის მართვა, განსაკუთრებით წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვა, წარმოუდგენელია კარგი კოორდინაციის გარეშე სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებსა და სახელმწიფო მართვის სხვადასხვა ღონეებს შორის. წყალთან დაკავშირებული საკითხები ამჟამად შემდეგი უწყებების კომპეტენციაა: საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო და ადგილობრივი თვითმმართველობები.
- IV. არის საკითხები, რომლებიც სცილდება ერთი რომელიმე თვითმმართველობის კომპეტენციებს, როგორცაა, მაგალითად, წყალმომარაგებისა და წყალარინების სისტემების დაგეგმვა, ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელების დაგეგმვა. ამრიგად, ასევე აუცილებელია კოორდინაცია ეროვნულ დონეზე მიმდინარე პროცესებსა და ადგილობრივ საჭიროებებს შორის.

დასკვნა

გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაცია აუცილებელი ინსტრუმენტია ეკონომიკური, სოციალური და გარემოს ინტერესების დასაბალანსებლად იმგვარად, რომ მოხდეს მთლიანი სარგებლის მაქსიმიზაცია და კონფლიქტების და შეუსაბამობების მინიმიზაცია. სულ უფრო და უფრო მეტად ხდება იმის გაცნობიერება, რომ გარემოს, განვითარების და სოციალური საკითხები ურთიერთდამოკიდებულია, ჯანმრთელი გარემო კი აუცილებელი წინაპირობაა სოციალური კეთილდღეობისა და ეკონომიკური განვითარებისათვის. ტრადიციულ გარემოსდაცვით პოლიტიკას არ ძალუძს ადამიანის საქმიანობით გამოწვეული გარემოზე ზეგავლენების შემცირება. იმავედროულად, გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაცია მრავალი ქვეყნისათვის ერთ-ერთი ძირითადი გამოწვევაა მმართველობის სფეროში.

პოლიტიკის ინტეგრაცია ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა გდმეპ-ის განხორციელებისათვის. თითქმის ყველა საკითხი, რომლებსაც წინამდებარე პროგრამა მოიცავს, ურთიერთგადამკვეთია. ჩართული სამინისტროების და ადგილობრივი თვითმმართველობების კოორდინირებული ქმედების გარეშე შეუძლებელი იქნება ცალკეული ღონისძიებების განხორციელება და, შესაბამისად, პროგრამის მიერ დასახული მიზნების მიღწევა. აუცილებელია გარკვეული ძალისხმევის გამოჩენა კომპეტენტური სახელმწიფო უწყებების მხრიდან იმისათვის, რათა მოიძებნოს პლატფორმა თანამშრომლობისა და ქმედებათა კოორდინაციისათვის. ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია ამ ქმედებების კოორინაცია დონორებთან, რათა მათ ნათელი წარმოდგენა შეექმნათ ქვეყნის საჭიროებების შესახებ და თავიდან ავიცილოთ სხვადასხვა პროექტების შესაძლო ურთიერთგადაფარვები. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრაცია მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ გარემოს შენარჩუნებისათვის, არამედ მდგრადი ეკონომიკური ზრდის და ადამიანთა კეთილდღეობის უზრუნველყოფისათვის გრძელვადიან პერსპექტივაში.

აბრევიატურები

გდმეპ	–	გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამა
გზმ	–	გარემოზე ზემოქმედების შეფასება
აშშ	–	ამერიკის შეერთებული შტატები
აესს	–	ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო
სგდს	–	საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრო
სგმს	–	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო
სემგს	–	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო
სებრს	–	საქართველოს ენერჯეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო
სთს	–	საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო
სის	–	საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო
სსმს	–	საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
სშვსდს	–	საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო
სშსს	–	საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო
სრგის	–	საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო
საკს	–	სახელმწიფო აღრიცხვის და კონტროლის სისტემა
სგმ	–	სუფთა განვითარების მექანიზმი
მქწ	–	მიწისქვეშა წყლები
გის	–	გეოინფორმაციული სისტემა